

Študentski časopis, letnik XXXI, številka 4-5, sreda, 28. okt. 1981, cena 10 din

uvodnik

MANKO ZASTAVITVE IN IZVEDBE

Preteklosti zapisana sreda, 14. oktober, je prinesla kulminacijo prizadevanj in poizkusov, da se na problemski konferenci ZKS o akcijskih nalogah komunistov pri uveljavljanju samoupravnih družbenoekonomskega odnosov v visokošolskih OZD in njihovih združenjih doreči in še zadnje besed akcijskemu programu. Vprašanje, kaj je doživel svoj višek in kako so se posamezni prispevani deli soglasno ali v nasprotovanju združili v udarno akcijsko kladivo, ostaja odprt in s svojo viševo vprašljivostjo opozarja na pogojnost sprejetih sklepov.

Komunisti na Univerzi Edvarda Kardelja so se svoje dolžnosti morali lotiti in zato bomo skušali osvetiti to, kar so kot povzetek svojih aktivnosti lahko predstavili. Govorili bomo o „Predlogu tez za problemsko konferenco...“, „Poročilu Univerzitetne konference ZKS“, „Ocenici idejno-političnih razmer v visokem šolstvu“ in še o nekaterih prispevkih.

Na 4. seji UK ZKS, v ponedeljek, 12. oktobra (samo dva dni pred „Problemsko konferenco ZKS“!!!) so komunisti poskušali dodati pik na v svojem oz. rezultatom UK ZKS. Te pike pa na seji ni bilo mogoč natakniti, ker so pomanjkljivosti oblikovanja „Tez za problemsko konferenco...“, kakor tudi „Ocene...“, kričale v očitljivi formi tekstopov in pogojevale krepitev dopolnilnih materialov.

Tu je tudi mesto, kjer naj vbojni ost tega uvodnika in opozori na posledico zanemanjanja Širokega pripravljalnega akcijskega dela vseh komunistov Univerze in na posledice, ki jih omogoča in povzroča forumsko zbrana in le tu spisana ocena. V „Ocene...“lahko preberemo:

„Elementi za pripravo ocene so bili razgovori univerzitetnega sveta in sekretariata UK ZKS z vodstvi visokošolskih organizacij združenega dela (družbenopolitičnih organizacij in vodstvi samoupravnih organov), nadalje ocena postopka evidentiranja individualnih poslovnih organov, ki so jih sprejele posamezne VDO, problemi, obravnavani v OÖZK visokošolskih organizacij združenega dela, ter se sprejece ocene na univerzitetni konferenci ZKS za posamezna vprašanja.

Poskusili smo zajeti konkrete probleme z namenom, da bi kritično dodatno spodbudili komuniste v visokem šolstvu v boju za hitrejši razvoj samoupravnih družbeno ekonomskih odnosov in družbene preobrazbe vzgoje in izobraževanja ter raziskovalne dejavnosti in okreplili idejno politično vlogo zvezne komunistov v posameznih okoljih.“

Klub dobrim namenom pa ob taki „Ocene...“ ni bilo mogoče pričakovati drugačnega odziva, kakršnemu smo bili priča na ponedeljkovki seji UK ZKS. Predstavniki posameznih VDO in UK ZSMS so oporekali podprtosti tez in ocene z resnično analizo konkretnih stanj na posameznih udih Univerze; tudi dokazali so lahko povsem nasprotno. (VTO – KEMIJA IN KEMIJSKA TEHNOLOGIJA).

Vendar dodajmo iz uveda „Ocene...“ še tole:

„V pripravah ocene smo si prizadevali, da bo ocena čim bolj konkretna, da održa specifične idejnopolitične probleme v posameznih okoljih in opozori na specifičnosti v delovanju ljubljanske Univerze in VOZD ter da bo dovolj argumentirana in poglobljena.“

Tekj konkretnosti pa je bil na seji dodan le pečat zadovoljive splošnosti. Specifičnost posameznih okolij je bila deležna posebnih „specifičnosti“ in „konkretnosti“ „Ocene...“.

Tekst in sklepi, ki bi morali nastati oz. se oblikovati po predhodno široko zasmovani akciji v posameznih OÖZK na Univerzi, se tako dobili „posebno delovno obliko“. V tej „delovni obliki“ naj bi pomenili začetek te množične razprave. Krog je tako spekulativno zaprt. Delo in rezultati, ki jih predstavlja teksta „Ocene...“ in „Teze...“ vzpostavljajo samozadostno krožnico, pot, ki se vraca na začetek in ne najde izhodišča. Konkretnost, ki si jo pripisujejo oba teksta, ni konkretnost, ki bi ju moral oblikovati. Le-ta bi oblikovala drugačno „Ocene“ in „Teze“. Iskati je potrebno spiralo nadgrajevanje, ki gradi edino na viru konkretnih problemov, na oceni in akciji vseh komunistov v posameznih udih Univerze. Poročila, ocene in mnenja vodilnih samoupravnih in družbeno političnih struktur ne morejo nadomestiti te nujne začetne točke. Zavedamo se potrebnosti delovanja forumov ZK na Univerzi, vsebine demokratičnega centralizma, pomembne usklajevalne funkcije in akcijske pobude, vendar pa še takoj temeljito delo pečišča komunistov v forumih ne more in ne sme nadomestiti dela komunistov celotne Univerze. „Konkretnost“ sklepov ponedeljkovke seje UK ZKS in njihova pojavnina oblika v Poročilu UK ZKS na seji univerzitetnega sveta iščeta rešilno bilko v splošnosti „poenotenih stališč“.

Tako smo priča neki skupni splošni v posameznih začetni točki, točki, ki spregleda svojo neugodno zgodovino nastanka, da bi tako vzpostavila konkretnosti polno prihodnje delo.

Zlastno pa je ugotoviti, da „Poročilo UK ZKS“, ki ga je prebral tv. Fajdiga na seji univerzitetnega sveta, ne presega dva dni prej podanega uvodnega referata tv. Pučka na seji UK ZKS, še več, dopolnjeno je že od stvari in v celoti zvezuočimi popravki. Kakor da ni bila izrečena nobena pripomba. Še enkrat smo zaigrali znano farso. Časovna stiska zahteva hitro akcijo, povzroči ozko pripravljeno oceno, na koncu pa se tolazimo z obljubljeno in izvzano široko akcijo.

STUDENTSKI MANKO IN MANIPULACIJA

Katera vloga je dodeljena tretjemu, tj. ŠTUDENTOM Univerze Edvarda Kardelja in Univerze v Mariboru v: „Ocen“, „Tezah“, na 4. seji UK ZKS o nalogah komunistov pri uveljavljanju samoupravnih družbeno-ekonomskega odnosov – ta se je odvijala v ponedeljek, 12. 10. na 9. seji Univerzitetnega sveta Univerze Edvarda Kardelja v tork, 13. 10. na problemski konferenci CKZKS o isti temi – ta je bila v sredo, 14. 10. – katera vloga je torej dodeljena tretjemu, tj. ŠTUDENTOM, razen to, da so omenjeni kot sestavni del tripartitnega sistema?

Ocenjevani so le žebo in s splošnimi, že ustajenimi normativnimi frazami, njihova ocena odnosov in sodelovanja v razpravi pa se omejuje na prispevke POSAMEZNIKOV, posameznih skupin, ki so posredniki izrekanja „študentovških interesov“. Forumi izrekanja ustrezeno predelajo, predvsem pa morajo vanj vračati podreditve argumentom močnejšega (glej zapisnik s seje predsedstva UK ZSMS Univerze Edvarda Kardelja z dne 8. 10. 81 o posvetu predsednikov OO ZSMS: „... delegatski odnosi so še zmeraj v povojih in ne živijo. Največji problemi ... Študentična delegacija je velikokrat „povožena“ tako s strani upravne strukture kot s strani pedagoških delavcev. Delavci uporabnikov zagovarjajo v večini primerov samo svoja lastna stališča...“ največkrat v imenu „poenotenja naporov, stališč, sil itd.“ ali pa „potreb zdržanega dela“. V tem položaju je med studenti najbolj uporabljana rešitev privzemanje prepiranja, da se zaradi »neinformiranočnosti« ne poznavajo kompleksne problematike ne morejo spuščati v javno razpravo. Če namreč izhajajo iz svojih (konkretnih) situacij, iz družbeno-ekonomskega razmerja, ki določajo njegove pogoje – študij, bivanje, stipendiranje – izvije najkasneje na problemski konferenci CK ZKS, da so to specifični problemi, ki jih konferenca o akcijskih nalogah komunistov pri uveljavljanju samoupravnih družbeno-ekonomskega odnosov v visokem šolstvu ne bo obravnavala, pač pa bodo kasneje organizirane posebne tematske konference in seje. Za koga volja v tem primeru: „Enostranski pristopi k planiranju visokošolskega izobraževanja, bilo da gre za interes zgodil gospodarske prakse, šolske sisteme ali studentov, ne morejo biti zadovoljive rešitve. (M. Fajdiga – Poročilo UK ZKS)?“ Zadovoljivo more biti še manj, da je bila ena stran (namreč študentška) že vnaprej opozarjana na možne diskusije, med tem ko so se nekateri razpravljalcii neovirano spuščali v irrelevantne podrobnosti, npr. v finančno poslovanje njihove VTOZD. Socialno ekonomskej

problemov študentov ne bodo „same po sebi“ reševala načelne opredelitev združenega dela in subjektivnih sil, ki so na konferenci izrecno zahtevali akcijsko naravnost. Na vse to sta opozorila predstavnika UK ZSMS Univerze Edvarda Kardelja Mirjana Križman in Tomaž Krašovec (na seji UK ZSMS pa tudi Samo Hribar), vendar se npr. novinarjem glasila SZDL DELO njunega prispevka ni zdeleno vredno pritožiti niti v „povzetku nekaterih mnenj.“ Objavljeno je le mnenje predstavnika UK ZSMS Univerze v Mariboru: „Alenka Vindiš, študentka FSPN (?), je opozorila na pojave, ki zavirajo nadaljnji razvoj samoupravne, politične in ekonomske preobrazbe študenta.“

RAZPRAVA ZA SEJO UK ZKS

IDEJNO-POLITIČNE RAZMERE NA UNIVERZI EDWARDA KARDELJA – STALIŠČA ZA KONFERENCO UNIVERZITETNEGA KOMITEJA ZVEZE KOMUNISTOV

Na ljubljanski Univerzi je okoli 4000 članov Zveze komunistov, od tega preko 3000 študentov, vendar pa tako same organizacije ZK kot tudi organizacije ZSMS ugotavljajo, da le manjši del komunistov opravičuje svoje članstvo v ZK z aktivnimi delovanjem v delegetskem sistemu na Univerzi. To se kaže v prvi vrsti v veliki pasivnosti članov ter s tem tudi v zelo šibki akcijski sposobnosti osnovnih organizacij (OO) ZK, ki stojo ob strani oziroma niso sposobne uspešnega sprajpja z napovedanimi protivlji na Univerzi. Ta protivlja nikakor ni moč napraviti na pleču trenutne gospodarske situacije, saj so pojavne oblike teh protivljivosti znane in problematizirane že vrsto let in so bili med drugim tudi podrobnejše predstavljeni pred dvemi leti in oceni idejno-politične situacije na ljubljanski Univerzi, ki jo je pred dvema letoma sestavila Univerzitetna konferenca ZSMS in katero je potem sprejela tudi UK ZKS.

Že v takratni oceni so bili izpostavljeni naslednji problemi:

- neutrenzni študijski pogoji /velika razdrobljenost študijskih programov, velike skupine študentov, kjer je onemogočalo poglobljeno študiranje, slab pogoj za raziskovalno dejavnost, zelo dragi študijski pripomočki, še posebej literatura in podobno/.
- stanovanjska problematika, predvsem podnajemništvo in počasna rast študentskih domov
- neustrežna socialna sestava študirajočih, ki predstavlja retraktacijo višjih slojev slovenske družbe, na to pa se deloma navezuje tudi nemarxistična naravnostnina študijskega procesa
- velika selekcija študentov v prvih letnikih študija
- neurejenost študijskih praks, ki so prelasek povezane s samim študijem, še posebej pa se ta problem pojavi v primeru mladinskega prostovoljnega dela, kjer so se tudi zaradi nepovezanosti le-tega s samim študijem študentje le redko udeleževati mladinskih delovnih akcij
- v zadnjem času vse bolj naraščajoča brezposelnost med diplomanti višjih in visokih šol.

Vsi ti problemi tvorijo tisto okolje, v katerem nastaja idejno-politična klima med študenti, mimo katere ne moremo, ko ocenjujemo družbeno-ekonomske odnose v visokem šolstvu in ko pripravljamo akcije za izhod iz nastale krize.

Uredništvo

Predsedstvo UK ZSMS meni, da so omenjeni problemi resda v precejšnji meri posledica nerazvite svobodne menjave dela v visokem šolstvu, vendar pa prav zato nosijo odgovornost subjektivne sile, še posebej pa Zveza komunistov, ki klub svojemu štavnemu članstvu in že daj časa znanim slabostim ni uspel organizirati učinkovite akcije za doseg sprememb, predvsem pa ni uspel razviti delegatskih odnosov.

Mestni komite ZK je konec junija sprejel oceno idejno-političnih razmer v visokem šolstvu, vendar pa je ta ocena prišla v javnost, s tem pa tudi do predsedstva UK ZSMS, kjer konec septembra.

Predsedstvo Univerzitetne konference je na svojih zadnjih dveh sejih izreklo precej pomislov glede te ocene.

Pri pomislu je, zakaj je bila tako pripraviti te ocene kot pri razpravi o nej ignorirano mladinsko organizacijo. Naspolh je precej nesprejemljiv način, ki je bil uporabljen pripravi te ocene, saj taká ocena ne more temeljiti le na menjenih vodstvost posameznih visokošolskih organizacij (VTO). Tak način kaj hitro pripelje do endominalizmata in tudi poslednjih ocen, ki dajejo precej izkrivljeno podobo prave situacije. Prav s takim načinom dela se krepi forumsko delo in njem tudi odstudenost base vodstva, s tem pa tudi nezmožnost učinkovite demokratične akcije.

Druži pomislek pa se držuje v vrsti konkretnih pomislov oz. nestrinjan, saj je moč potrditi oceno, da je zaradi formskega sprejemanja ocene prišlo do vrste poslopljenih in s tem neresničnih ocen.

Naj navedem nekaj najznačilnejših kritik, ki jih je imelo predsedstvo na to oceno. Na strani 25 je najprej govor o tem, kako se OO ZK v visokem šolstvu vse bolj uveljavlja kot vodilna idejno-politična sila, da se izpoljujejo metode in vsebine njihovega dela, da delujejo vse bolj samoinicativno ter vse bolj postajajo nosilke družbeno-politične aktivnosti pri razvijanju samoupravnih odnosov, se rezultati njihovega delovanja ne odražajo tudi v kadrovski krepitvi članstva, ker posvečajo temu še vedno premajhno skrb.

Čeprav ocenjujemo, da se OOZK v visokem šolstvu vse bolj afirmirajo kot vodilna idejno-politična sila, da se izpoljujejo metode in vsebine njihovega dela, da delujejo vse bolj samoinicativno ter da vse bolj postajajo nosilke družbeno-političnih aktivnosti pri razvijanju samoupravnih odnosov, se rezultati njihovega delovanja ne odražajo tudi v kadrovski krepitvi članstva, ker posvečajo temu še vedno premajhno skrb.

Na naslednjih straneh pa potem lahko srečamo po vrsti ocene o nezainteresiranih študentov komunistov za delo tako znotraj partijskih celic kot v mladinski organizaciji, potem o prenizki ravni idejno-politične usposobljenosti, o šibkem in pomajnjljivem vplivu ZK znotraj društva, prevladujočih idejno-nesprejemljivih gibanjih med mladimi in podobno. K temu moramo dodati še prej navedena dejstva o najbolj perenčih predstavnikih visokega šolstva in tako pride do sklepa, da je ocena o OO ZK kot vodilnih idejno-političnih silah na Univerzi precej protislavna in dokazuje dvoje:

- da prevladuje precejšnja potreba po tej vlogi in da se, zavedajoč se prave situacije, skuša izogniti direktnemu in edino možnemu logičnemu sklepu, ki je na voljo na podlagi povedanih in ugotovljenih dejstev v Oceni, da je Ocena v tem delo zelo neuporabljiva in podobno na „Studente“, ki da tvorijo neko homogeno kategorijo!

Tu je protislav Oceni navejča, saj prav ti študentje, ki „ne, kažejo zamiranja“ za delovanje v družbeno-političnih organizacijah in tudi v delegetskem sistemu ne tvorijo nikakršne abstrakte kategorije, na katero se lahko brez konkrete odgovornosti zvali krivo, temveč tvorijo tudi samo organizacijo Zveze komunistov, saj so njeni člani /preko 3000 študentov je članov ZK/.

Nadale Ocena pravi, da ZSMS ni uspel pritegniti mladih v delovanje svojih mehanizmov in tudi ne uspel vključiti v razreševanje ključnih problemov mladih. Ocena vsekakor ni napačna, ni pa objektivna. Še posebej ni v skladu s temeljnimi načeli programske politike Zveze komunistov, kjer stoji, da morajo v posameznih OO ZK na Univerzi, tako dobiti vse prej navedena dejstva o najbolj perenčih predstavnikih visokega šolstva in tako pride do sklepa, da je ocena o OO ZK kot vodilnih idejno-političnih silah na Univerzi precej protislavna in dokazuje dvoje:

Poleg teh načelnih pomislov pa ima predsedstvo UK ZSMS tudi vrsto konkretnih pripombe na oceno.

Tako na primer se predsedstvo ne more strinjati z oceno na strani 27, da z delom OO ZK, kjer so sekretari študentje, ne moremo biti zadovoljni.

Z delom OÖZK, kjer so sekretari študentje, ne moremo biti zadovoljni. Te OÖZK se vsebinski vprašajo visokošolske organizacije ne izvajajo in obravnavajo predvsem študentska in študijska vprašanja.

OÖZK, katerih člani so tako študentje kot delavci visokošolskih organizacij, zagotavljajo skupno obravnavo vprašanj, pomembnih za vse komuniste na univerzi, prispevajo k preseganju akademizma v odnosih med pedagoškimi delavci in študenti, k celovitejšemu informirjanju ter h krepiti odgovornost vseh komunistov za družbenoekonomske in idejno-politične razmere na univerzi. Specifične potrebe in interese ter idejno-politična vprašanja, ki iz njih izhajajo, pa komunisti obravnavajo tudi na aktivnih ZK delavci oz. aktivnih ZK študentov, še bolj bo treba razviti aktive kot oblike in metod del ZK tako v pripravah na sejo OÖZK za poenotenje in uskladitev stališč kot tudi pri uredniščevanju v OÖZK sprejetih stališč in sklepov.

Ce že obstoje taki primeri, potem jih je potrebno podrobnejše argumentirati in postaviti ob bok tistim organizacijam, v katerih sekretari niso študentje, in ugotoviti, ali so organizacije res dosegale boljši rezultati. S takim poslopom ocenjevanjem pa se doseže le pojmovanje, da studenti ne morejo biti sekretari osnovnih organizacij ZK, ker so zato pa pre malo sposobni in ker imajo pred očmi zgolj študentske probleme. Tako pojmovanje ima potem svoje nadaljevanje v pojmovanju, da,

canc un

veliko blišča za prazn č vek

I. UVOD

Inflacija, milijonske brezposelnosti, upadanje rasti,

vse večja zadolženost nerazvitih, upadanje gospodarske rasti, vse to je znak svetovne strukture krize, ki v sebi ne nosi več obvezljiv cikličnosti, ki se bo slej ko prej prevlada, temveč so vse to znaki globalne permanentne krize svetovne ekonomije. Niti centralizem „realnega socializma“ niti stari dobrji Kinsey si sama ne znači več pomagati. Zato si je svetovni kapital izmisli了解cansko srečanje z veliko blišča za prazn č vek. Od tega pa je kapital bil dojemljiv za sprememb, če niso v lastno korist ali če ga v to niso prisilile ekonomske zakonitosti, ki jih producira njegove lastne produktivne sile?

Vse to so problemi, ki pozivajo k sprememb obstoječih mednarodnih ekonomskega odnosov v svetu, še posebej k sprememb načina pretoka kapitala iz ene nacionalne ekonomije v drugo.

PROCESI EKONOMSKE INTEGRACIJE IN SOCIALNE DIFERENCIACIJE

Ekonomski procesi so pripeljali svetovno gospodarstvo v fazo, v kateri deluje kot funkcionalna celota in kjer nacionalne meje čedalje bolj zgubljajo svoj pomen. „Velika industrija je ustvarila svetovni trg, ki ga je bilo pripravilo odprtje Amerike, Svetovni trg je podelil trgovini, ladjevstvu, celinski komunikacijami neizmeren razvoj. Ta spet pa je vplival na širjenje industrije, v isti meri pa kot so se širile trgovina, plovba, železnice, v isti meri se je razvijala buržoazija, množila svoje kapitele...“ pravi Marx leta 1848 v Manifestu komunističnem. Ena izmed glavnih nasprotij današnjega sveta je, da postaja vse bolj razdeljen, razbit na različne skupine dežel, razrede in družbene skupine, po drugi strani pa se krepijo procesi, ki te dele povezujejo v celoto, v prevladujočo obliko gospodarskih odnosov, ki so po svoji vsebinici kapitalistični in ki tudi sprožajo večino nasprotij med subjekti obstoječe mednarodne skupnosti, Marx v Manifestu: „Vse narode primora, da osvoje proizvodnji skupnosti, kar je občutljivo, če nočajo propasti. Primora jih, da pri samih sebi vpeljajo tako imenovanu civilizacijo, tj. postanejo borži, z eno besedo, ustvarijo si svet po svoji podobi.“

Svetovno gospodarstvo se je v celoti nekoliko otrelo recesijskih pritiskov, ki so sledili energetski krizi v začetku sedemdesetih let, saj je na primer v letih 1976-79 industrijska proizvodnja v svetu porasla za 18%, mednarodna trgovina pa celo za 22%. Za meščanske ekonome je to zadosten dokaz, da obstoječa mednarodna ekonomska ureditev ne deluje tako slabo, saj se po njihovem mnenju „svetovni gospodarski tokovi krepijo“. To je drugo pomembno nasprotje današnjega sveta, ki jasno kaže, da moramo razločevati med mehanizmi, ki uravnavajo utrije v smerni delovanja svetovnega gospodarstva, in med ekonomskimi rezultati, ki jih to gospodarstvo dosegne. Svetovno gospodarstvo je v zadnjih treh, štirih letih res doseglo boljše rezultate, dejstvo pa je, da ti rezultati nikakor niso prispevali k krepitvi ekonomskih tokov v svetu, še manj pa bogatosti svet kot celoto in ublažili socialno ekonomska nasprotja med ljudmi in narodi. Podključivi ekonomi kapitalističnega dela sveta namreč z lažnimi podatki prikrivajo, da so bile teh rezultati v največji meri deležne samo „nekaterih dežel“, za večino pa se je njihov ekonomski položaj se poslabšal.

Še pred dvema, tremi leti so razvite države, ki imajo tretjino svetovnega prebivalstva, razpolagale z dvema tretjinama svetovnega dohodka. Danes (1981) tretideset držav kapitalističnega in socialističnega sistema šteje že manj kot trideset procent svetovnega prebivalstva, razpolaga pa s približno devetdeset procenti (1) svetovnega dohodka, finančnih rezerv in sodeluje z istim dohodom na primer v proizvodnji jekla in na področju znanstveno-tehnološke proizvodnje s 95% svetovne proizvodnje. K tej podobi, ki je tako same po sebi dovolj zgovorila, pa je potrebno dodati še dejstvo, da teh trideset razvitetih držav sodeluje tudi s 60% v svetovni kmetijski proizvodnji in hkrati pojde več kot 60% proizvedene hrane. Ni treba poudarjati, da takšna distribucija dobrin, sredstev in dohodka pelje k popolni marginalizaciji največjega dela sveta, da temelji na prisvajanju presežne vrednosti v svetu kot celoti. Marx: „Buržoazija je izkorisnjem svetovnega trga kozmopolitsko oblikovala proizvodnjo in potrošnjo vseh dežel. Industrija je... spomaknila nacionalna tla. Prostori nacionalne industrije so bili uničeni in se, iz dneva in dan, uničijo. Spodravijo jih nove industrije, katerih uvajanje postaja za vse civilizirane nacije živiljenjsko vprašanje, industrije, ki ne predelujejo več domačih surovin, temveč surovine z najbolj oddaljenimi področji, in katerih fabrikati se ne uporabljajo le v deželi sami, temveč na vseh delih sveta hkrati.“

EDINI ZAKON: PROFIT

Čeprav meščanski ekonomi še danes trdijo, da lahko s svetovnim gospodarstvom samo v smislu sestevanja družbenega proizvodnje, dosežene na nacionalnem nivoju posameznih dežel, ne pa v smislu določenega delovanja neodvisnih ekonomskega zakonitosti, se vsi strinjajo, da obstaja enotni svetovni trg, ki predstavlja bistven element v obstoječem sistemu mednarodnih ekonomskega odnosov in osnovno za proces akumulacije na svetovnem nivoju.

Prav tako tudi ni enotnega mnenja (mednarodni sestanek bančnikov v Dubrovniku, 27. 5. – 1. 6. 1980), ali na svetovnem trgu prihaja do izenačevanja nacionalne profitne stopnje (mere), ki bi peljala v prelivanje presežne vrednosti iz dežele v deželo, vendar pa se vsi strinjajo s tem, da obstaja samo en zakon vrednosti, ki velja za vse subjekte, ki stopajo na svetovni trg. Vloga tega zakona je regulativna. Na osnovi povprečno potrebnega družbenega časa v proizvodnji posameznega produkta usmerja menjavo dela in kapitala na trgu in razdeljuje ekonomske resurse v skladu z družbenim povpraševanjem. Motiv za sodelovanje na svetovnem tržišču tako ni samo menjava dobrin, ampak tudi realizacija vrednosti, na ta način pa tudi presežne vrednosti in profita.

Svetovno tržišče tako po svoji vsebinici predstavlja kapitalistično osnova današnjega svetovnega gospodarstva v celoti. Prevlaže dominacija razvitetih dežel in logika kapitala, ki na silo zajema vse subjekte, ki vstopajo na svetovni trg, ne glede na nacionalno obliko proizvodnih odnosov. Prvi interes je profit, ki v relativnem smislu prinaša posameznim subjektom boljši ali slabši rezultate. V vsakem primeru pa predvideva pretok presežne vrednosti iz dežele v deželo. Zato se svetovno tržišče nenehno širi, že dolgo več ne zajema samo nekaterih dežel ali celin, ampak obsegajo praktično vse mikro-proizvodne enote na svetu in je v nenehnu širjenju. Osnovni namen te ekspanzije je ustvarjanje profitu, ki le na ta način zagotavlja pogoje za delovanje svetovnega gospodarstva v celoti in v strukturah, ki eksistirajo danes. Ta ironija ima več vidikov, eden pa se prav gotovo kaže v dejstvu, da je mednarodna trgovina naraščala celo med najhujšimi recesijskimi pritiski v prvi polovici sedemdesetih let, kar pomeni, da je celo takrat ustvarjal profit.

Delovanje zakona vrednosti na svetovnem tržišču pa vključuje še en pomemben element, ki neposredno vpliva na odnose med razvitetimi in nerazvitetimi deželami. Gre za efektivno družbeno povpraševanje na svetovnem tržišču, ki regulira investicije. Ker je kapital upravljana samo proizvodnja, ki le na ta način zagotavlja pogoje za delovanje svetovnega gospodarstva v celoti in v strukturah, ki eksistirajo danes. Ta ironija ima več vidikov, eden pa se prav gotovo kaže v dejstvu, da je mednarodna trgovina naraščala celo med najhujšimi recesijskimi pritiski v prvi polovici sedemdesetih let, kar pomeni, da je celo takrat ustvarjal profit.

Delovanje zakona vrednosti na svetovnem tržišču pa vključuje še en pomemben element, ki neposredno vpliva na odnose med razvitetimi in nerazvitetimi deželami. Gre za efektivno družbeno povpraševanje na svetovnem tržišču, ki regulira investicije. Ker je kapital upravljana samo proizvodnja, ki le na ta način zagotavlja pogoje za delovanje svetovnega gospodarstva v celoti in v strukturah, ki eksistirajo danes. Ta ironija ima več vidikov, eden pa se prav gotovo kaže v dejstvu, da je mednarodna trgovina naraščala celo med najhujšimi recesijskimi pritiski v prvi polovici sedemdesetih let, kar pomeni, da je celo takrat ustvarjal profit.

II. RAZVITI SVETOVNI SEVER

KONCENTRACIJA

AKUMULACIJE KAPITALA

Svetovno tržišče predstavlja osnovno za akumulacijo kapitala v svetu. Vsi ekonomski subjekti, ki vstopajo na svetovno tržišče, sodelujejo tudi v enotnem procesu akumulacije, ki usmerja kapital v skladu z gibanjem profitne stopnje, hkrati pa usmerja prelivanje presežne vrednosti v skladu z višenim kapitalom. Gleda na to, da v celotnem sistemu prevladuje kapital razvitetih zahodnih dežel, so te tudi tiste, ki diktirajo tempo svetovne akumulacije, in tako celotni proces deluje v njihovo korist. Priča smo, kako si te dežele, predvsem pa največje korporacije in multinacionalne družbe, prisvajajo večji del presežne vrednosti, ki je bila ustvarjena v drugih delih sveta. Na osnovi enotnega procesa akumulacije je bila prenesena v razvite kapitalistične države in industrijske dežele. Ne gre samo za razlike v canah ali „način trgovine“, ki se je v zadnjih treh letih spet močno poslabšal v škodo primarnih proizvodov. Isto pa je v letu 1975 so cene surovin nam padle za 23% in tako dosegle nivo iz leta 1972, ko je ta na primer znašal le tretjino vrednosti iz leta 1950!, ampak tudi tudi za druge mehanizme, na katerih temelji svetovna akumulacija, kot so direktne investicije v dežele v razvoju, ki predstavljajo najpomembnejšo obliko eksploatacije nacionalnih resursov in večine dežel v razvoju, ter za neenako menjavo na osnovi razlik v produktivnosti dela med razvitetimi in nerazvitetimi deželami svetovnega Severa in Juga.

Enoten svetovni trg ali vseobsežni proces akumulacije v svetu vključuje do določene točke tudi socialistične dežele, ne glede na to, da je notranja distribucija dohodka v teh deželah drugačna in da so proizvodna sredstva v rokah države. V tem primeru se država javlja na svetovnem trgu samo kot kolektivni lastnik, za katerega prav tako velja zakon vrednosti kot za katerokoli drugo privatno korporacijo. Seveda pa vključenost socialističnih dežel v proces svetovne akumulacije opredeljujeva dva elementa: 1) v relativnem smislu so te dežele dokaj razvite, 2) v absolutnem smislu pa njihov delež v svetovni trgovini ni velik, predstavlja le slabih 10% mednarodne menjave. Tako je njihov ekonomski položaj po eni strani avtonomnejši, po drugi strani pa tudi zelo omejen. Določeno kompenzacijo sicer predstavlja SEV (Sojuz ekonomskej vzajemne pomoči – Zvezda za medsebojno gospodarsko pomoč vzhodnoevropskih držav), vendar pa znotraj

z Zahoda v obliki nenehnih podražitav uvoženih živil in opreme. Usoda drugih surovin na trgu ali dolgov držav v razvoju, ki so dosegli katastrofalen znesek 450 milijard dolarjev, prav tako ostajajo v senci naftne.

Medtem pa gospodarske perspektive zahodnih držav slikajo z najbolj turobnnimi barvami. Rast v letu 1980 je znašala okoli 1%, čeprav so predvidevali, da bo enaka ničli, vendar pa je tu šlo za zamudo recesije v ZDA. V 24 državah članicah OECD (Organizacija za gospodarsko sodelovanje in razvoj) najbolj razvitenih dežel je bilo leta 1980 20 milijonov nezaposlenih, do konca letosnjega leta pa se jih bo pridružilo nadaljnih 3 milijone delavcev. Diagonalet namensko zaplankanih butic pa ostaja nespremenjena: vsega je kriva podražitav nafta.

Kapital se, ne oziraje na te „malenosti“, preliva v panoge, ki poslujejo z maksimalnim profitom in kjer se ni batiti tvrgane načrte. Sem sodi vojna industrija. Oboroževalna tekma je vse hitrejša: nevronske bombe, sektorska jedrska oružja, manevrirne rakete, z druge strani rakete srednjega dometa, strategični bombniki, nikoli konca. Tako kot tudi ni nikoli konca novih načrte, vlaganj, denarnih sredstev in oblik prostega kapitala, posojil. Celotni vojaški izdatki v letu 1979 so v svetu znašali 480 milijard dolarjev, v letu 1980 pa so se povečali na več kot 500 milijard dolarjev. Po predvidevanjih naj bi se vojaški proračun do 1985 večal za 5% letno, tako da bo samo ta petletni dodatek znašal 80 milijard dolarjev. Vampir, ki sesa krvi tretjemu svetu, trgovina z orožjem, se skrovito povečuje. Tako je bila na primer leta 1979 vrednost svetovnega izvoza orožja 5 x večja od vrednosti leta 1969, in kar 12 x večja kot leta 1959. Tako je samo v 70-ih letih skupna vrednost uvoza večjega orožja znašala okrog 61 milijard dolarjev. Zavajidi in neprekosljivi rezultati te vrstne industrije, ki zaposluje neverjetne človeške kapacitete. Zmanjšanje oboroževanja bi pomenilo odpuste delavcev, propad ogromnih korporacij, propad načrtenega kapitala, kapitalistov, proizvodnje, menjave, „potrošnje“, presežne vrednosti, profita. „Je pa že bolje, da se oborožujemo, kot pa kaže kralz“ zaključi od nezaustavljivih javnih občil povečujenih (in od lakota v tretjem svetu prigrabljenih podkupljivih mež) povprečni državljan Zahoda, ki se nima več za proletarca, ampak za dobro situirani middle class. A koliko časa še? Brez skrbni, ne več dolgo!

Ali je razorževalni proces obsojen na polom? Nekaterim fanatičnim jastrebom v ZDA ni jasno, da ure ni moč zavrteti nazaj in jim povrniti strateško premoč iz 50-ih let. Republikanci z Reaganom so sprejeli nasprotnovanje SALT 2 za jedro svojega prenapetega strankarskega programa in zmagali na volitvah. Sporazum so označili kot nevarno potrditev premoci Moskve v strateškem orožju. Po mnenju Reagana vladne vlade lahko pride do pogajanj še potem, ko bo Amerika prehitela SSSR. Tako sta obe supersili v vrtilcu doslej največjega oboroževalnega tekmovanja v zgodovini. Pri tem pa obe zaradi lastne „prevelike inteligence“ ne opazita, da si tem ne povečujejo svoje varnosti. Stojijo pogajanja o razočrditvi na Dunaju, z muko so se dosegli minimalni uspehi na Konferenci o varnosti in sodelovanju v Evropi v Madridu. Vzhod in Zahod Severa z ideološkega gledišča trobita o „nujnosti ohranitve procesa popuščanja“, o „človekovih pravicah“, „konstruktivnih in miroljubnih predlogih“ itd. Za hrbtom pa drži tige. Največ orožja so v minulem desetletju izvozile ZDA – njihov delež pri izvozu orožja znaša 45%. S 27,5% je na drugem mestu ZSSR, na tretjem pa Francija z 10%. Dve tretjini orožja so prodali v države tretjega sveta, ki so gospodarsko nerazvite in v kjer veliko prebivalcev tripi zaradi podprtosti. Po mnenju Reagana vladne vlade so dosegli minimalni uspehi na Konferenci o varnosti in sodelovanju v Evropi v Madridu. Vzhod in Zahod Severa z ideološkega gledišča trobita o „nujnosti ohranitve procesa popuščanja“, o „človekovih pravicah“, „konstruktivnih in miroljubnih predlogih“ itd. Za hrbtom pa drži tige. Največ orožja so v minulem desetletju izvozile ZDA – njihov delež pri izvozu orožja znaša 45%. S 27,5% je na drugem mestu ZSSR, na tretjem pa Francija z 10%. Dve tretjini orožja so prodali v države tretjega sveta, ki so gospodarsko nerazvite in v kjer veliko prebivalcev tripi zaradi podprtosti. Po mnenju Reagana vladne vlade so dosegli minimalni uspehi na Konferenci o varnosti in sodelovanju v Evropi v Madridu. Vzhod in Zahod Severa z ideološkega gledišča trobita o „nujnosti ohranitve procesa popuščanja“, o „človekovih pravicah“, „konstruktivnih in miroljubnih predlogih“ itd. Za hrbtom pa drži tige. Največ orožja so v minulem desetletju izvozile ZDA – njihov delež pri izvozu orožja znaša 45%. S 27,5% je na drugem mestu ZSSR, na tretjem pa Francija z 10%. Dve tretjini orožja so prodali v države tretjega sveta, ki so gospodarsko nerazvite in v kjer veliko prebivalcev tripi zaradi podprtosti. Po mnenju Reagana vladne vlade so dosegli minimalni uspehi na Konferenci o varnosti in sodelovanju v Evropi v Madridu. Vzhod in Zahod Severa z ideološkega gledišča trobita o „nujnosti ohranitve procesa popuščanja“, o „človekovih pravicah“, „konstruktivnih in miroljubnih predlogih“ itd. Za hrbtom pa drži tige. Največ orožja so v minulem desetletju izvozile ZDA – njihov delež pri izvozu orožja znaša 45%. S 27,5% je na drugem mestu ZSSR, na tretjem pa Francija z 10%. Dve tretjini orožja so prodali v države tretjega sveta, ki so gospodarsko nerazvite in v kjer veliko prebivalcev tripi zaradi podprtosti. Po mnenju Reagana vladne vlade so dosegli minimalni uspehi na Konferenci o varnosti in sodelovanju v Evropi v Madridu. Vzhod in Zahod Severa z ideološkega gledišča trobita o „nujnosti ohranitve procesa popuščanja“, o „človekovih pravicah“, „konstruktivnih in miroljubnih predlogih“ itd. Za hrbtom pa drži tige. Največ orožja so v minulem desetletju izvozile ZDA – njihov delež pri izvozu orožja znaša 45%. S 27,5% je na drugem mestu ZSSR, na tretjem pa Francija z 10%. Dve tretjini orožja so prodali v države tretjega sveta, ki so gospodarsko nerazvite in v kjer veliko prebivalcev tripi zaradi podprtosti. Po mnenju Reagana vladne vlade so dosegli minimalni uspehi na Konferenci o varnosti in sodelovanju v Evropi v Madridu. Vzhod in Zahod Severa z ideološkega gledišča trobita o „nujnosti ohranitve procesa popuščanja“, o „človekovih pravicah“, „konstruktivnih in miroljubnih predlogih“ itd. Za hrbtom pa drži tige. Največ orožja so v minulem desetletju izvozile ZDA – njihov delež pri izvozu orožja znaša 45%. S 27,5% je na drugem mestu ZSSR, na tretjem pa Francija z 10%. Dve tretjini orožja so prodali v države tretjega sveta, ki so gospodarsko nerazvite in v kjer veliko prebivalcev tripi zaradi podprtosti. Po mnenju Reagana vladne vlade so dosegli minimalni uspehi na Konferenci o varnosti in sodelovanju v Evropi v Madridu. Vzhod in Zahod Severa z ideološkega gledišča trobita o „nujnosti ohranitve procesa popuščanja“, o „človekovih pravicah“, „konstruktivnih in miroljubnih predlogih“ itd. Za hrbtom pa drži tige. Največ orožja so v minulem desetletju izvozile ZDA – njihov delež pri izvozu orožja z

hočajo socialisti spraviti v isti okvir željo po oživitvi gospodarske rasti, zavreti inflacijo s politiko zategovanja pasu (kjer bo seveda največ plačal delavec), ohraniti kupno moč srednjih slojev (iz katerih se je rekrutirala socialistična zmaga) in najbolj prizadetim kategorijam delavcev povečati mezde in socialne dodatke. Na račun koga? Kapitala? Dajmo no. Na račun koga potem? Mitterrand ve za razrešitev svoje skrivnosti? Dajati delavcem in jim z drugo roko jemati. Umetnja in pol! Poleg tega komunisti ponehujajo s povoljnimi konformizmom in zahvaljevanji za socialistično darilo v obliki „komunističnih ministrov“ v vladi in vse bolj ostro zahtevajo radikalne ukrepe: še močnejšo obdavčitev profitov francoskega kapitala, obvezna bančna posojila, nobenih odstopanj v pogajanjih s kapitalom, večje in pospešene nacionalizacije. Vse to kot prvi korak.

V ZR Nemčiji je prvič po posledicah naftne krize leta 1973 družbeni bruto proizvod realno upadel za 1,3%, primanjkljaj v plačilni bilanci znaša okoli 30 milijard DM, število brezposelnih pa se je povečalo skoraj na 1,5 milijona, kar državo stane 1,2 milijarde DM letno. Taka je izkaznica „vzorcevnega kapitalističnega gospodarstva“. Ekonomski polet se je ustavil, poraba se zmanjšuje, investicije tudi. Obe „radikalnejši“ nemški buržoazni stranki, SPD in FDP (socialdemokratska in liberalna), ki sestavljata vlado, sta našli svojo „rešitev“: nobenega programa polne zapošlenosti, temveč nove spodbude kapitalu, tj. zasebnim investitorjem, več laissez faire in s tem zmanjšanje subvencij tistim kapitalistom, ki tonejo. V povezavi z zahodnonemškimi nacionalnimi ekonomi pričakujejo, da bo dve uveljavljanja ZR Nemčije kot ekonomski velasili obrodilo

sadove v obliki pritegovanja tokov mednarodnega kapitala v „varne vode pridne zasebne pobude delavnih Nemcov“, čeprav je morda zato včasih treba poklicati na pomoč vse temno sile policijske države, ubiti kakega demonstranta ali porušiti z „jezniimi mladimi“ zasedene hiše v Zahodnem Berlinu. Storiti je treba svojo dolžnost, Dixi et salvavi animam meam!

Prehajamo na naslednjega bolnika: Italijo. Šestmilionske stavke, polarizacija političnih sil, afere v vladi, korupcija, orgije finančnega kapitala in terorizem – podoba propadanja kapitalistične družbe, Glasnik kapitalističnega kraljestva Wall Street Journal piše, da je „visoka cena dela“ eden glavnih vzrokov inflacije v Italiji. Trdi tudi, da je Italija (očitno) zabredla v eno najhujših križ v svoji zgodovini in predlaga tri „rešitve“: zmanjšanje cene dela, kar bi lahko storili le na račun delavcev in njihovih mezd, devalvacije lire ali pa mednarodno posojilo. Blažev žegen! Kapital ima svojo logiko in kapitalisti se ne nameravajo za nobeno ceno ukloniti diktatu sindikatov in prosečnim priporočilom vlade. A še ta kapital v Italiji ne zna „normalno“ obnavljati samega sebe, temveč gradi uspeh predvsem na še intenzivnejšem izkorisčanju delovne sile. V Italiji cverte t.i. „potopljeno gospodarstvo“, ki uhaja vsakršni davčni in socialni ter sindikalni kontroli.

Inflacija v Italiji se giblje okrog 20%, rast je ničelna, nezaposlenih je 8% aktivnega prebivalstva, ki je prestopilo magično mejo 2 milijonov, industrijska proizvodnja upada, Spadolinijeva vlada, ki je zvarek strankarskih interesov, želi v svoji gospodarski strategiji zaustaviti inflacijo, ne da bi pri tem trpelja gospodarska rast, to pa zoper doseglo po preizkušenemu receptu na

račun delavskega razreda z znižanjem izdatkov za zdravstveno in socialno varstvo oz. z višanjem prispevnih stopenj in z zmanjšanjem dotacij lokalnim skupnostim. Začeli pa je tudi križarski pohod proti sindikatom, posebno komunističnemu CGIL, in ugodnostim, ki so jih le-ti izborili v svojem bolj ali manj reformističnem boju z vlado, še posebej proti zajamčenemu naraščanju mezd, v kar so bile prisiljene popustiti prejšnje vlade. Država se je znašla pred izpadom iz kluba sedmih najbolj industrializiranih dežel Zahoda, obenem pa na pragu revolucije, ki v sebi nosi možnost prvega prihoda komunistov na oblast po mirmi, parlamentarni poti.

Ekonomika kriza je najostreje udarila Belgijo, katere industrije ima najvišje produkcijske stroške na svetu, kot trdijo kapitalisti (tudi zato, da bi si od svojega odbora, tj. vlade izvolili nove in nove olajšave). Samo v juniju letos je bilo okoli štiristo stečajev, kar je za 33% več kot v enakem mesecu 1980, armada brezposelnih se je povečala zato na skoraj pol milijona. Belgiski delavski razred si je v svojem boju izboril t.i. indeks, ki mezde vsaj za silo avtomatično uravnava s skoci cen in tako ohranjuje kupno moč, za katero je zainteresiran tudi kapital. V zadnjih mesecih pa je ravno ta indeks postal glavni grešni kozel za kapitaliste. Zahtevajo ali njegovo odpravo ali pa zmanjšanje obdavčenja in nižje socialne dajatve. Proti tem zahtevam so se postavile po robu sindikalne organizacije in navidezno tudi stranke v vladi. A le navidezno. Premier Eyskens je v svoji kapitalistični politiki na vsak način hotel ustreči zahtevam kapitala in uredil, kar so zahtevali: zmanjšanje socialnih izdatkov, 30% profita kapitalistov pa po

državi ni obdavljenega, le če ga tako ali tako „reinvestirajo“.

Druge kapitalistične države Zahoda niso nič na boljšem. Španijo pretresa teror baskovskih separatistov, visje cene, kar pogostejo krizo turizma, od katerega je imela do sedaj država največ dohodka. Vedno vzdružno Švedsko je v maju leta 1980 zajel milijonski stavkovni val, stavkali so pristaniški delavci, na Norveškem pa v naftni industriji. Avstrija je tako v škripicah, da je nekaj časa hotela prodati sto tankov osvojjenemu fasističnemu režimu v Čilu, in je ni bilo nič sram po mirovih konferencah govoriti o razorožitvi. Šele „socialistični“ kancler Kreisky se je zbal za svojo strankarsko rit in za ugled, ki bi ga „nevratala“. Avstrija utrpela v svetu. Sicer pa država s 7,5% inflacijo in 1,4% stopnjo brezposelnosti ni ravno urgentni primer gnilobe kapitalizma. Na prva znamenja krize so kapitalisti reagirali z avtomatskem tržnega gospodarstva in „za zdaj kar gre“. Ne zavedajo se, da prihaja čas, ko take ali drugačne kratkoročne umetnje in improvizacije ne bodo več pomagale.

V zadnjih letih najbolj cvetčo kapitalistična dežela Japonska – „dežela gospodarskega čudeža“ – je iz suficata v plačilni bilanci leta 1979 padla na 10,5 milijarde dolarjev v letu 1980. Industrijska proizvodnja je v primerjavi s 1980 pač za 2%, toda po mnenju japonskih ekonomov je „ritem gospodarstva“ še vedno v mejah normalnih konjunkturnih, sezonskih in cikličnih nihanj“ ter „je še prezgodaj za vznemirjenje“. Ekstremna intenzivnost in vse oblike nečloveškega izkorisčanja so še naprej motor japonske industrije. Vse to priča, da križam, posebno zadnji, ni videti konca, kapitalizem pa jih ni sposoben odpraviti, kvečjemu le za silo omiliti.

MULTINACIONALNE DRUŽBE

Manipulacije multinacionalnih družb so nepojmljive in celo na Zahodu se že išče „neko učinkovito orodje“ za zaščito državnih podjetij pred čedljivo bolj izpolnjeno tehniko različnih sester in mater“, katerih transakcij ni mogoče več nadzorovati. Te družbe niso nikogar dolžne obveščati o svojem poslovanju in finančnem stanju. Proti njim se je skoraj nemogoče boriti, saj so zgradile cel sistem izogibanj, utaj, goljufij, nečistih poslov vseh vrst. Kapital se vedno znajde ob pravem času na pravem mestu in pobere mastne profite in ekstraprofite. Če se zgodi, da je pripravljen posamezni razkrinkati goljufije multinacionalnih družb, ga obozido kot „gospodarskega vohuna in ovadu“ ter zaprejo pod obožbo „izdajanja skrivnosti v škodo države ali obrambe“. Industrijski kapital, finančni kapital, trgovina in politična oblast so postali eno – med njimi ni več nikakršnih razlik. Vse se dela z roko v roki, jaz tebi, ti meni. Vendar to še ni vse. Zadaj za fasado meščanske demokracije, se rojeva iz totalitarne zveze med kapitalom, multinacionalnimi družbami in sodobno kompjutersko tehnologijo grozljiva podoba upravljanega in odstojenega sveta. Računalniško zbiranje, obdelava in shranjevanje podatkov se dogaja zaradi „načrtovanja“, ki prežema vse sfere družbenega življenja, hkrati pa brutalno posega v človekovo intimnost in individualnost. Računalniki multinacionalnih družb s pomočjo svojih odtujenih služabnikov načrtujejo in beležijo vse po vrsti: na kakšno mesto je treba nekoga postaviti, kakšen kredit si nekdo zasluži, s katerimi ljudmi se druži in

(Nad. na 15. str.)

ES GIBT WICHTIGERES ALS IMPERIUM ZU ERREICHEN

US-Außenminister Haig

VOLLAND/KROLOW

Teoret ska prilo ga

(6. nadaljevanje)

Koliko risov papirja – razrezanih na lističe – lahko cirkulira kot denar? Neokusno bi bilo tako zastavljeno vprašanje. Znamke brez vrednosti / so vrednostna znamenja le, v kolikor zastopajo zlato znotraj cirkulacijskega procesa, in zastopajo ga, v kolikor bi se lahko samo/ spustilo v cirkulacijski proces kot kovanec, kvantiteta, ki je določena s svojo lastno vrednostjo, če so dane menjalne vrednosti blag in hitrost njihovih metamorfoz. Lističi z denominacijo 5 funtov šterlingov bi lahko cirkulirali le v 5 krat manjšem številu kot lističi z denominacijo 1 funt šterling, in če bi opravljali vsa plačila z lističi za šiling, potem bi moral cirkulirati 20 krat več lističev za šiling kot za funt. Če bi zlat kovanec reprezentirali lističi z različno denominacijo, npr. lističi za 5 funtov šterlingov, za 1 funt šterling, za 10 šilingov, potem ne bi bila kvantiteta teh različnih vrst vrednostnih znamenj določena samo s kvantumom zlata, ki je potreben za celotno cirkulacijo /celesto cirkulacije, temveč (tudi) s tistim, ki je potreben za cirkulacijski krog vsake posebne sorte. Če bi bilo 14 milijonov funtov šterlingov (tako domneva angleška bančna zakonodaja, vendar ne za kovance, temveč za kreditni denar) raven, pod katero cirkulacija neke dežele nikdar ne pade, potem bi lahko cirkuliralo 14 milijonov papirnih lističev, vsak vrednostno znamenje za 1 funt šterling. Če bi vrednost zlata padla ali se dvignila, ker bi se povečal ali zmanjšal delovni čas, ki je potreben za njegovo proizvodnjo, tedaj bi se pri ohranjeni menjalni vrednosti iste množine blaga dvignilo ali pa bi padlo število cirkulirajočih lističev za funt šterling v obratnem razmerju z menjavo vrednosti zlata. Če bi srebro nadomestilo zlato kot mero vrednosti, če bi bilo vrednostno razmerje med srebrom in zlatom 1:15, če bi v bodoče reprezentiralo vsak listič isti kvantum srebra, kot je prej zlata, potem bi moral v bodoče cirkulirati namesto 14 milijonov lističev 210 milijonov lističev za funt šterling. Kvantiteta papirnih lističev je torej določena s kvantiteto zlatega denarja, ki ga zastopajo v cirkulaciji, in ker so vrednostna znamenja le, v kolikor ga zastopajo, je njihova vrednost enostavno določena z njihovo kvantiteto. Medtem ko je, torej, kvantiteta cirkulirajočega zlata odvisna od cen blaga, je nasprotno vrednost cirkulirajočih papirnih lističev odvisna izključno od njihove lastne kvantitete.

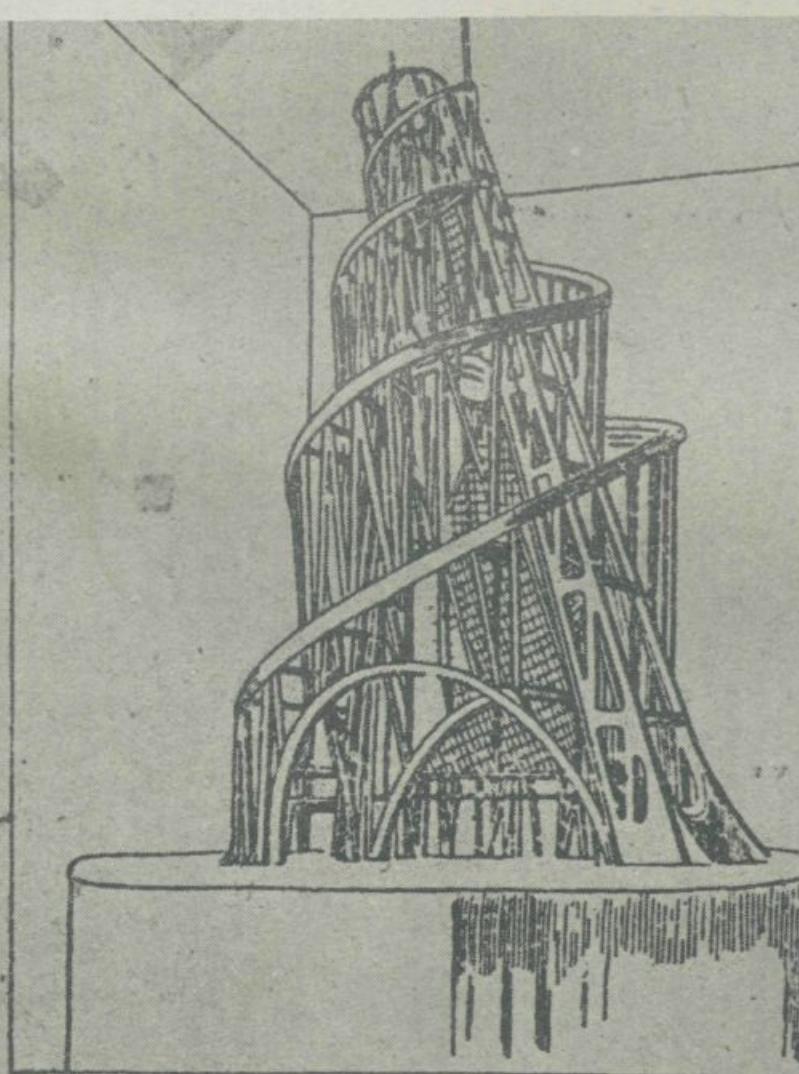
H KRITI KI POLI TIČNE EKONO MIJE

Zdi se, da vmešanje države, in ta izdaja papirnatih denar z vsiljenim kurzom/tečajem – in obravnavamo samo takšne vrste papirnatih denar –, odpravi ekonomsko zakonitost. Država, ki je s kovno ceno dala določeni teži zlata samo krstno ime in ki je pri kovanju vtisnila zlatu samo svoj pečat, zdaj dozdevno spreminja papir z magičnostjo svojega pečata v zlato. Ker imajo papirni lističi vsiljeni tečaj, je nihče ne more ovirati pri vsiljenju poljubno velike količine v cirkulacijo in pri vtisnjenu poljubnih kovnih imen, kot so 1 funt šterling, 5 funtov šterlingov, 20 funtov šterlingov. Nemogoče je izvreči iz cirkulacije lističe, ki so enkrat v njej, ker njihov tek zadržujejo tako mejniki dežele, kot tudi izven cirkulacije izgubijo vsakršno vrednost, tako uporabno kot menjalno vrednost. Enkrat ločeni od svojega funkcionalnega obstoja, se spremenijo v ničvredne papirne krpice. Toda ta moč države je zgodlj navidezna. Lahko vsuje poljubno kvantiteto papirnih lističev v cirkulacijo, toda s tem mehaničnim dejem preneha njena kontrola. Ko jih zajame cirkulacija, zapade/se podpred vrednostno znamenje ali papirnat denar njenim imanentnim zakonom /prim. v MED 20 napačni zaimek na koncu; prevajalka/.

Če bi bilo 14 milijonov funtov šterlingov vsota zlata, ki jo zahteva cirkulacija blaga, in če bi država vrgla 210 milijonov lističev, vsakega z imenom 1 funt šterling, v cirkulacijo, potem bi se teh 210 milijonov spremeno v reprezentante zlata v znesku 14 milijonov funtov šterlingov. Zgodilo bi se enako, kot če bi država naredila listič za funt šterling za reprezentanta 15krat manj vredne kovine ali 15krat manjšega utežnega dela zlata kot poprej. Nič drugega ne bi bilo spremenjeno kot pojmenovanje merila cen, ki je seveda nekaj konvencionalnega, pa naj se že to zgodi direktno s spremembami kovne stopnje ali indirektno s pomnožitvijo papirnih lističev v število, ki ustreza zahtevam novega nižjega merila. Ker bi poslej ime funt-šterling obveščalo /označevalo/ o 15krat manjšem kvantu zlata, bi se vse cene dvignile za 15krat in bi bilo poslej potrebnih dejansko 210 milijonov lističev za funt šterling, kot jih je bilo poprej 14 milijonov. V isti meri, s katero se je pomnožila celotna vsota vrednostnih znamenj, bi se zmanjšal kvantum zlata, ki ga reprezentira vsak posebej. Rast cen bi bila samo reakcija

cirkulacijskega procesa, ki bi s silo/nasilno izenačil vrednostna znamenja s kvantumom zlata, namesto katerega cirkulirajo.

V zgodovini angleških in francoskih ponarejanj denarja – kar so delale vlade – naletimo vedno znova na to, da cene ne rastejo zmeraj v razmerju, za katero je ponarejen srebrni kovanec. Enostavno zato, ker razmerje, za katero je bil kovanec pomnožen, ne ustreza razmerju, za katero je bil kovanec ponarejen, tj., ker niso izdali ustrezno množino manjvrednejše sestave kovin, če naj bi bile menjalne vrednosti v bodoče cenjene z njim /manjvrednejšo sestavo kovin; prevajalka/ kot merilom vrednosti in če naj bi realizirali kovance, ki bi ustrezzali tej nižji merni enoti. To (znanje) razreši težavo, ki je ostala nerazrešena v delu med Lockom in Lowndesom. Razmerje, v katerem zastopa vrednostno znamenje, naj bo to že ali papir ali ponarejeno zlato in srebro, težo zlata in srebre izračunamo v skladu s kovno ceno, ni odvisno od svojega lastnega materiala, temveč od količine, ki je prisotna v cirkulaciji. Težava pri razumetju tega razmerja izvira od tod, da zlato ni zavezano, z obema svojima funkcijama: kot mera vrednosti in kot cirkulacijsko sredstvo, samo nasprotnim zakonom, temveč tudi zakonom, ki na videz oporekajo nasprotju obeh funkcij. Za njegovo funkcijo (dodano v osebnem izvodu: (1859 manjka) za njegovo funkcijo; vse navedbe v teh oklepajih sem prevzela po MEW) mere vrednosti, kjer denar služi samo kot računski denar in je zlato samo idealno zlato, je pomemben samo naravni material. Menjalne vrednosti, ki so cenjene/ki jih cenimo v srebru ali kot srebrne cene, se prikazujejo kot povsem drugačne od tistih, ki so cenjena v zlatu ali z zlatimi cenami. Nasprotno je material nepomemben za njegovo funkcijo kot cirkulacijsko sredstvo, kjer mora biti denar prisoten /na razpolago/ kot dejanska reč ob drugih blagih in ni samo v predstavi prisoten, kajti vse je odvisno od njegove kvantitete. Za merno enoto je odločilno, ali je to funt zlata, srebra ali bakra; medtem ko naredi golo število kovance za ustrezno udejanje teh mernih enot, kakršenkoli že je njihov material. Ugovarja pa običajnemu človeškemu razumu, da je pri le mišljennem denarju vse odvisno od njegove materialne substance in pri čutno danem vse od njegovega idealnega številčnega razmerja.

Načrt za Spomenik 1921 — Maquette du Monument 1921

Da rastejo ali padajo cene blaga z rastjo ali padanjem množine papirnih lističev – slednje samo, če edinole papirni lističi obrazijo cirkulacijsko sredstvo –, je s silo/nasilno uveljavljen zakon, ki je bil od zunaj mehansko kršen, kar izvede cirkulacijski proces, zakon, da je kvantiteta cirkulirajočega zlata določena s cenami blag in kvantiteto cirkulirajočih vrednostnih znamenj s kvantiteto zlatih kovancev, ki jo zastopajo v cirkulaciji. Po drugi strani pa cirkulacijski proces absorbiра poljubno množino papirnih lističev in jo hkrati prebavi, ker je vrednostno znamenje, pa naj stopi s kakršnimkoli že zlatim imenom v cirkulaciji, iztisnjeno znotraj tega v znamenje tistega kvantuma zlata, ki bi lahko cirkuliral namesto njega.

V cirkulaciji vrednostnih znamenj se pojavijo vsi zakoni dejanske cirkulacije denarja obrnjeni in postavljeni na glavo. Medtem ko zlato cirkulira, ker ima vrednost, ima papir vrednost, ker cirkulira. Medtem ko je pri danu menjalni vrednosti blag odvisna kvantiteta cirkulirajočega zlata od svoje lastne vrednosti je odvisna vrednost papirja od njegove cirkulirajoče kvantitete. Medtem ko kvantiteta cirkulirajočega zlata raste ali pada z rastjo ali padanjem cen blaga, se zdi, da cene blag rastejo ali padajo z menjavo kvantitete cirkulirajočega papirja. Medtem ko lahko blagovna cirkulacija absorbiра samo določene kvantitete zlatih kovancev, se zato izmenjava kontrakcije in ekspanzije cirkulirajočega denarja prikazuje kot nujen zakon, se za papirnat denar zdi, da lahko vstopa v poljubni raztegnitvi v cirkulaciji. Medtem ko bi država ponarejala zlate in srebrne kovance in s tem motila njihovo funkcijo kot cirkulacijsko sredstvo, če bi kovance izdajala za samo 1/100 grama pod njihovo nominalno vsebnostjo, opravila povsem pravilno operacijo z izdajo papirnih lističev brez vrednosti, ki nimajo ničesar v lasti od kovine razen njenega imena. Medtem ko zlati kovanec očitno reprezentira samo vrednost blaga, v kolikor je ta cenjena v zlatu ali prikazana s ceno, se zdi da vrednostno znamenje, da reprezentira neposredno vrednost blaga. Razjasni se tako, zakaj so morali opazovalci, ki so fenomene denarne cirkulacije študirali enostransko le glede na cirkulacijo papirnatega denarja z vsiljenim tečajem, napačno presoditi vse imanentne zakone denarne cirkulacije. Prav res se ti zakoni ne pojavijo samo obrnjeni v cirkulaciji vrednostnih znamenj, temveč so v njej izbrisani, ker opravlja papirnat denar, če je izdan v pravilnih kvantitetah, gibanja, ki zanj kot vrednostno znamenje niso značilna, medtem ko njegovo značilno gibanje izskoči iz kršenja pravilnega propora z zlatom namesto direktno iz metamorfoze blaga.

3. Denar

Denar obrazi, v tem se razlikuje od kovanca, saj je ta vendar rezultat cirkulacijskega procesa v obliki B – D – B, izhodišče cirkulacijskega procesa v obliki D – B – D, tj. zamenjava denarja za blago, da bi blago zamjenjali za denar. V obliki B – D – B obrazi blago, v obliki D – B – D obrazi denar izhodišče in konec gibanja. V prvi obliki posreduje denar blagovno menjavo, v drugi posreduje blago denarjevo postajanje denar. Denar, ki se pojavi v prvi obliki kot zgoj sredstvo, se v drugi kot končni smoter cirkulacije, medtem ko se blago pojavi v prvi obliki kot končni smoter, se v drugi kot zgoj sredstvo. Ker je sam denar že rezultat cirkulacije B – D – B, se pojavi v obliki D – B – D rezultat cirkulacije obenem kot njeno izhodišče. Medtem ko v B – D – B obrazi dejansko vsebino menjava snovi, jo v drugem procesu D – B – D sam oblikovni obstoj /Formdasein/ blaga, ki je izšel iz prvega procesa.

V obliki B – D – B sta oba ekstrema blag isti vrednostni velikosti, toda hkrati kvalitativno različni uporabni vrednosti. Njih zamenjava B – B je dejanska menjava snovi. V obliki D – B – D sta nasprotno oba ekstrema zlato in obenem zlato z isto vrednostno velikostjo. Zdi se neokusno zamenjavati zlato za blago, da bi blago zamenjali za zlato, ali če opazujemo rezultat D – D, da bi zamenjivali zlato za zlato. Če pa D – B – D prevedemo v formulo: kupiti da bi prodali kar ne pomeni nič drugega, kot da s posredujočim gibom zamenjamo zlato za zlato, spoznamo tako nemudoma vladajočo obliko občanske produkcije. V praksi pa ne kupujemo, da bi prodajali, temveč cenenega kupujemo, da bi dražje prodali. Denar zamenjamo za blago, da bi to blago znova zamenjali za večjo kvantiteto denarja, tako da sta ekstrema D, D, če že ne kvalitativno, pa kvantitativno različna. Takšna kvantitativna razlika predpostavlja zamenjava neekvivalentov medtem ko sta blago in denar kot takšna samo nasprotni obliki samega blaga, torej različna načina obstajanja iste vrednostne velikosti. Kroženje D – B – D skriva pod oblikami denar in blago razvitejsa produkcijska razmerja in je znotraj enostavne cirkulacije samo refleks nekega višjega gibanja. Zato moramo denar razviti iz neposredne oblike blagovne cirkulacije B – D – B za razliko od cirkulacijskega sredstva.

Zlato, tj. specifično blago, ki služi/se uporablja kot mera vrednosti in kot cirkulacijsko sredstvo, postane brez posebnega prizadevanja družbe denar. V Angliji, kjer srebro ni niti mera

k denarju smo videli, da to izobilje ali ta presek produktov obrazi na nerazviti stopnji produkcije pravo sfero zamenjave blag. Odvečni produkti postanejo zamenljivi produkti ali blaga. Adekvatna oblika eksistence tega izobilja/odvečnosti je zlato in srebro, prva oblika, s katero je obdržano bogastvo kot abstraktno družbeno bogastvo. Ne samo da lahko blaga shranimo v obliki zlata in srebra, tj., v materialu denarja, temveč sta zlato in srebro bogastvi v konzervirani obliki. Vsaka uporabna vrednost služi kot takšna/jo uporabljamo, s tem ko jo konzumiramo, tj., uničujemo. Uporabna vrednost zlata kot denarja pa je, da je nosilec menjalne vrednosti, kot surovina brez oblik materijalita občega delovnega časa. Kot kovina brez oblike je menjalna vrednost v posesti nemilnive oblike. Zlato ali srebro, tako imobilizirano kot denar, je zaklad. Pri ljudstvih s čisto kovinsko cirkulacijo, kot pri starih, se kaže obrazenje zaklada kot vsestranski proces od posameznika do države, ki varuje svoj državni zaklad. V starejših časih, v Aziji in Egiptu, se pojavijo ti zakladi v varuštu kraljev in svečenikov bolj kot priče/potrdila moči. V Grčiji in Rimu postane obrazenje državnega zaklada politika, kot nenehno varovana in nenehno budna oblika izobilja. Posebnost antične ekonomije obrazijo hiter osvajalčev prevoz takšnih zakladov iz ene dežele v drugo in delen izliv le teh v cirkulacijo.

Kot vpredmeteni delovni čas je zlato porok za svojo lastno vrednostno velikost, in ker je materijalita občega delovnega časa, mu je cirkulacijski proces porok za njegovo nenehno učinkovanje kot menjalna vrednost. Zgolj z dejstvom, da lahko posestnik blag obdrži blaga v njihovem liku kot menjalni vrednosti ali samo menjalno vrednost kot blago, postane zamenjava blag, da bi si jih povrnili v spremenjenem liku zlata, motiv same cirkulacije. Metamorfoza blaga B – D se dogaja zaradi njene metamorfoze, da bi jo spremnili iz posebnega naravnega bogastva v obče družbeno bogastvo. Namesto srovne menjave postane sama sebi namen /Selbstzweck/ oblikovna menjava. Iz gole oblike se menjalna vrednost preobrne v vsebinsko gibanja. Kot bogastvo, kot blago se blago obdrži le, v kolikor se obdrži izven sfere cirkulacije, in obdrži se v tem tekočem stanju le v kolikor okosteni v srebro in zlato. Ostaja še naprej v tekočem gibanju /Fluss/ kot kristal cirkulacijskega procesa. Zlato in srebro se sama fiksirata kot denar samo tedaj, v kolikor nista cirkulacijsko sredstvo. Kot ne-cirkulacijsko sredstvo postaneta denar (V osebnem izvodu podprtano; nepoudarjeno I. 1859). Odtegovanje blaga iz cirkulacije v obliku zlata je torej edino sredstvo, da ga trajno obdržimo znotraj cirkulacije.

Posestniku blaga je lahko povrnjeno v cirkulaciji samo kot zlato, kar ji daje kot blago. Trajno prodajanje, nenehno metanje blag v cirkulacijo je zato prvi pogoj obrazenja zaklada s stališča blagovne cirkulacije. Po drugi strani izginja denar nenehno kot cirkulacijsko sredstvo v samem cirkulacijskem procesu, s tem ko se nenehno udejanja v uporabnih vrednostih in se razkroji v minljive užitke. Iztrgati ga moramo (denar) toku cirkulacije, ki vse použije, ali pa moramo blago obdržati v njegovi prvi metamorfozi, s tem ko mu preprečimo opravljanje njegove funkcije kot kupnega sredstva. Posestnik blag, ki je sedaj postal obrazitelj zaklada, mora, kolikor je mogoče prodajati in kolikor mogoče malo kupovati, kot je učil že stari Cato: patrem familias vendace, non emacem esse (družinski oče naj hlepí po prodajanju, naj se ne veseli kupovanja). Kot je delovna marljivost pozitiven pogoj, je varčnost negativen za obrazenje zaklada. Kolikor manj odtegujemo ekvivalent blaga v posebnih blagih ali uporabnih vrednostih cirkulacije, toliko bolj ga odtegujemo v obliki denarja ali menjalne vrednosti⁹². Prisvojitev bogastva v njegovi obči obliki je mogoča torej le z odpovedjo bogastvu v njegovi snovni dejanskosti. (V tem stavku sem prevedla zvezko, ki jo drži glagol „bedingen“, raje kot: je mogoča. Prevajalka.) Živ gon za obrazenje zaklada je zato pohlep, kateremu je potrebna menjalna vrednost kot blago, ne blago kot menjalna vrednost. Da bi se polastili izobilja v njegovi obči obliki, moramo obravnavati posebne potrebe kot lukus in odvečnost. Tako so stopili leta 1593 kortesi pred Phillipa II. in mu med drugim povedali:

„Kortesi iz Valladolida iz I. 1586 so prosili Vaše visočanstvo, da v bodoče ne bi več dovolili uvažanja sveč, steklovin, bižuterije, nožev in podobnih reči, ki prihajajo iz tujine, da bi nato zamenjevali za zlato te za človeško življenje tako nekoristne reči, kot da bi Španci bili Indijanci.“ A

Obrazitelj zaklada zaničuje posvetne, začasne in minljive užitke, da bi hlepel po večnem zakladu /mogoča inačica: bi tekal za večnim zakladom; prevajalka/, ki ga ne morejo načeti ne molji ne rja, ki je povsem nebeski in povsem zemeljski.

„Obči daljni vzrok našega pomanjkanja zlata“, pravi Misselden v navedenem spisu, „je v veliki ekscesivnosti našega kraljestva pri konzumu blag iz tujih dežel, ki se za nas izkažejo za discommodities namesto za commodities (nepotrebna/potrebna blaga), s tem ko nas odrežejo od prav toliko zaklada, ki bi ga sicer uvozili namesto teh reči (toys). Doma konzumiramo preveč vin iz Španije, Francije, Porenja, Levanta; Španke

Iztrganje denarja iz toka cirkulacije in rešitev pred družbeno srovno menjavo se tudi navzven kaže v zakopu, tako da je družbeno bogatstvo kot podzemeljski nemilniv zaklad prenešeno v povsem skrito — prikrito privatno razmerje do posestnika blag. Doktor Bernier, ki se je nekaj časa zadrževal v Delhiju na dvoru Aurangzeba, pripoveduje, kako trgovci na skrivaj in globoko zakopavajo svoj denar, še posebej pa mohamedanski pogani, ki vodijo skoraj celotno trgovino in drže v rokah ves denar,

„ki so ujeti v vero, da jim bosta služila na onem svetu zlato in srebro, ki ga za svojega življenja skrijo/prikrijejo.“ 95

Sicer pa je po svoji religioznosti obrazitelj zaklada, kolikor je njegov asketizem povezan z dejavno delovnostjo/marljivostjo, predvsem protestant in še bolj puritanec.

„Tega ni mogoče tajiti, da sta kupovanje in prodajanje nujni reči, ki ju ne moremo pogrešati, ju pa lahko gotovo krščansko uporabljamo, zlasti v rečeh, ki so namenjene nuji in časti, kajti so tudi patriarhi kupovali v prodajali, živilo, volno, maslo, mleko in druge dobrine. To so božja darila, ki jih on Jemlje iz zemlje in jih razdeli med ljudi. Toda tuje trgovine, ki prinaša sem iz Kalikata in Indije in drugod blaga, kakršna so slastna svila in zlatnilna in začimbe, ki služijo le blišču in nobeni koristi, in srkajo deželi in ljudem denar, te ne bi smejo dovoliti, če bi imeli pri nas vlado in kneze /Regiment und Ursten/. Toda o tem zdaj ne bi pisal; kajti bi rekeli, da bo slednjič, ko ne bomo imeli več denarja, kar sama prenehala, kot bosta tudi okrasje in žrtve: sicer ne bo pomagalo nobeno pisanje in učenje, dokler nas ne bosta nujna in revščina k temu prisilili.“ 96

Celo razvita občanska družba zakopava denar kot zaklad v časih, ko pretresa družbeno srovno menjavo. Družbeno povezanost v njeni kompaktni obliki rešujejo — za posestnika blag je ta povezanost v blagu in adekvaten obstoj blaga je denar — pred družbenim gibanjem. Družbeni nervus rerum (živec reči) je pokopan ob telesu, katerega živec je.

Zaklad bi bil sedaj zgolj nekoristna kovina, izpuhtela bi mu njegova denarna duša in preostal bi kot izgorel pepel cirkulacije, kot njen caput mortuum (kemična usedlina), če bi ne bil v trajni napetosti do nje /cirkulacije/. Denar ali osamosvojena menjalna vrednost je po svoji kvaliteti obstoj abstraktrega bogastva, po drugi strani pa je vsaka dana denarna vsota kvantitativno omejena vrednostna velikost. Kvantitativna meja menjalne vrednosti nasprotuje njegovi kvalitativni občnosti, in obrazitelj zaklada občuti mejo kot pregrado, ki se prav res preobrne obenem v kvalitativen pregrade, ali naredi zaklad za zgolj omejenega reprezentanta srovnega bogastva. Denar, kot obči ekvivalent, se neposredno prikazuje, kot smo videli, v enačbi, kjer sam obrazi eno stran, neskončno zaporedje blag po drugo stran. Od velikosti menjalne vrednosti je odvisno, do kolikšne mere se v približku kot takšno neskončno zaporedje realizira, tj. ustreza svojemu pojmu kot menjalna vrednost. Gibanje menjalne vrednosti kot menjalne vrednosti, kot avtomata, je lahko sploh samo tisto, da prestopi svojo kvantitativno mejo. S tem ko pa je prekoračena kvantitativna meja zaklada, je ustvarjena nova pregrada, ki jo moramo znova odpraviti. Ni določena meja zaklada ta, ki se pojavi kot pregrada, temveč je to vsaka meja. Obrazenje zaklada nima torej immanentne meje, mere v sebi, temveč je neskončen proces, ki ima v vsakokratnem rezultatu dan motiv za svoj začetek. Če zaklad povečujemo, tako da ga konzerviramo, potem ga tudi samo konzerviramo s tem, da ga povečujemo.

Denar ni samo nek predmet sle po bogatjenju, temveč je njen Predmet. Je v bistvu auri sacra fames (prekleti pohlep po zlatu (primerjaj Vergil, Eneida, 3, 57; prevajalka). Sla po bogatjenju se razlikuje od sle po posebnem naravnem bogastvu ali uporabnih vrednostih ali oblikah ali uporabnih vrednostih cirkulacije, toliko bolj ga odtegujemo v obliki denarja ali menjalne vrednosti⁹². Prisvojitev bogastva v njegovi obči obliki je mogoča torej le z odpovedjo bogastvu v njegovi snovni dejanskosti. (V tem stavku sem prevedla zvezko, ki jo drži glagol „bedingen“, raje kot: je mogoča. Prevajalka.) Živ gon za obrazenje zaklada je zato pohlep, kateremu je potrebna menjalna vrednost kot blago, ne blago kot menjalna vrednost. Da bi se polastili izobilja v njegovi obči obliki, moramo obravnavati posebne potrebe kot lukus in odvečnost. Tako so stopili leta 1593 kortesi pred Phillipa II. in mu med drugim povedali:

Dejavnost pa, s katero obrazimo zaklad, je po eni strani odtegovanje denarja iz cirkulacije s trajno ponavljano prodajo, po drugi strani enostavno shranjevanje, akumuliranje. Akumulacija bogastva se prav res dogaja samo v sferi enostavne cirkulacije, in sicer v obliki obrazenja zaklada, medtem ko veljajo, kot bomo kasneje videli, druge t.i. oblike akumulacije le z zlorabo, samo zaradi spomina na enostavno akumulacijo, za akumulacijo. Vsa druga blaga nakopičimo ali kot uporabne vrednosti in takrat je vrsta njihove nakopičenosti določena s posebnostjo njihove uporabne vrednosti. Nakopičenje žita zahteva npr. posebne priprave. Kopiranje ovac me naredi za pastirja, kopiranje sužnjev in dežel zahteva (macht notig) razmerja gospodarja in hiapca itd. Obrazenje zalog posebnega bogastva zahteva posebne procese, ki jih razlikujemo od enostavnega akta/dejanja samega nakopičenja in

scillazioni

FINALIZACIJA ZNANOSTI

FINALIZACIJA ZNANOSTI (drugo poglavje)

II. Finalizacija kot konsekvenca teoretskega zaključka znanosti

Razvojna sposobnost teorije in učinkovitost norm, ki regulirajo njen rast, je odvisna od že dosegene nivoja razvoja. Domnevamo, da je „teoretska zrelost“ neke znanosti lastnost, ki omogoča in zahteva integracijo smotrov v raziskovalni program teorije. Najprej podajamo predpovej v trifaznem modelu:

Znanost v svoji rasti preteče različne faze, ki so različno „odprte“ v svojem razvoju za smotrnostno orientacijo.

Preden je na vidiku splošna teorija njenega predmetnega področja, je znanost prej podobno preizkušanju amaterskih iznajdliteljev v začetku novega veka: Je brez zanesljivega teoretskega ali metodološkega vodila (predparadigmatska znanost v smislu Kuhna). V tej predteoretski fazi je v glavnem odprta za selekcijo svojih vprašanj po smotrih.

Z rastočo teoretsko zrelostjo znanosti pa definira teoretski interes sam vedno izključno orientacijsko raziskovalnih zastavitev in razvoj znanosti.

Kuhn opisuje ta proces kot nastanek paradigm; vendar bi bilo boljše govoriti z Lakatosom o izteku raziskovalnega programa (research programme). Paradiigma praviloma ravno ni tukaj na eni mah; veliko bolj se avaja skozi eno ali več plodnih zastavitev ene faze – v našem trifaznem modelu druge –, v kateri z zaporedjem teorij razvoj v neki disciplini teži k določenemu teoretskemu zaključku, k fundamentalni teoriji, s katero so vsi problemi odgovarjajočega predmetnega območja „v principu“ rešeni. V tej fazi je interes znanstvenikov utrjen s težavami, ki jih vsebujejo še neizdelane, deloma nekonistentne teorije. Sicer obstaja tudi v tej fazi tip znanosti, ki jo je Kuhn imenoval normalna znanost (normal science), ker tudi provizorične teorije – če naj imajo raziskovalno-logično kakršnokoli vrednost – vodijo do specjalnih eksperimentalnih formulacij vprašanj in teoretskih detajlnih problemov, toda razvoj discipline v njeni usmeritvi ni določen s temi specjalnimi formulacijami vprašanj, temveč nasprotno s prisilo, da bi z obdelavo principialnih težav dosegli fundamentalno teorijo.⁽¹⁰⁾ Zdi se odveč, da se ta slika ne višjem nivoju še enkrat ponavlja, da razvoj cele znanosti z zaporedjem „provizoričnih“ paradigm vodi k neki vrsti super-paradigme, ki bi potem bila fundamentalna za celotno znanost. To je interpretacija, ki jo posveča C. F. von Weizsäcker zgodovini fizike in posebni vlogi, ki pripada kvantni teoriji v tej zgodovini.⁽¹¹⁾ Dokler razvoj neke znanosti se ni pripeljal do fundamentalne teorije in ga označujejo pogoste krize s kratkimi fazami normalne znanosti, ostaja vsak poskus, da bi se znanstveni razvoj vezal na interne smotre, malo obetaven. Za smotrnostno raziskovanje manjka nujna teoretska baza v osnovnem raziskovanju – to pomeni, da ne manjajo le speciale osnove obdelovanega problema, temveč splošne teoretske osnove sploh. Poskus, da bi se naredilo smotrnostno orientirano aplikativno raziskovanje, je zato usmerjen na nujnost, da se najprej razvijejo osnove.

Teoretski problemi definirajo enozačno znanstveno fronto, ki absorbuje angažma znanstvenikov. Na ravnini navizirane splošne teorije se spoznajajo po smotrih ne dejajo raziskovati. Ostro izraženo: Na ravnini stvarja ohraniti energije in teorije relativnosti se vojnega raziskovanja ne da ločiti od civilnega. V vseh teoretskih krizah neke znanosti postanejo zato kakršnokoli smotrnostne orientacije brez konsekvenčnosti, teorija sama je edina učinkovita in za napredok znanja izključno smiselno vodilo razvoja.

To pa se spremeni, kakor hitro je splošna teorija v bistvenem izdelana, torej je najdena univerzalna in stabilna paradigma za predmetno območje. Odgovarjajočo disciplino potem med dolgo fazo – tretjo fazo nesrega modela – bistveno označuje normalna znanost: Fundamentalna teorija se specializira, diferencira in dopolnjuje za mnoga območja aplikacije.⁽¹²⁾ Čim bolj je diferenciacija napredovala, tem manj je njeni smeri predpisana s teorijo. Shematično izraženo: Fundamentalna teorija je žarišče, v katerem se vsa poselena znanja različnih razvojnih faz znanosti povezujejo v splošne zakone in iz katerega lahko sledijo v fazi diferenciacije teorije specializacije in poljubnih smereh. Primeri iz fizike so: Fizika trdnih tel, metalurgija, fizika nizkih temperatur, katerih razvoj sledi v celoti znotraj paradigm kvantne teorije.⁽¹³⁾

Tukaj lahko postane smoter raziskovanja regulativ za to, kje in s kakšno intenzivnostjo se bo teorija razvijala naprej. To ne daje samo različnih raziskav, ki bi se jih lahko gledalo skupaj kot sredstvo smotra enega in istega teoretskega napredka, ki se kakorkoli pre-

Opombe:
(10) Primer za takšen razvoj, ki napravi močan vtip, je nadaljevanje od Bohrovega modela atoma tja do Heisenbergove kvantne teorije. Glej o tem študije Imre Lakatosa (1970, 140).

(11) Primerjaj Weizsäcker 1971, drugi del, prvo pogl.: „Enotnost dosedanja fizike“, tretje poglavje: „Enotnost fizike kot konstruktivna naloga“ in četrto poglavje: „Osnutek enotnosti fizike“.

(12) Medtem ko sledi razvoj fundamentalne teorije podprtja v ritmu krize temeljev, se specializacija dogaja po utrjenih metodoloških teoretskih in profesionalnih standardih.

(13) Nasprotно pa so fizika polja, fizika elementarnih delavcev, kozmologija območja, na katerih je cilj razvoj nove fundamentalne teorije.

preda, temveč sledijo alternativne teorije. Tako sta nekako na teh splošne newtonske mehanike nastali na eni strani teorija bibavice in na drugi strani nauk o topotih kot statistična mehanika – dve povsem različni teoriji, katerih razvoj se izvaja za specifična fenomenalna področja. V tem primeru vodeči interes seveda je niso jasno socialne narave. Tekšni postanejo spoznati že v primerih kot raziskovanje tokov. Raziskovanje tokov – samo že disciplina aplikativne mehanike – je zanesljivo doseglo pred časom teoretsko zrelost: S prijeličem enačba (Stokesov zakon, Bernoullijeva enačba etc.) se v principu dajo rešiti vsi problemi.⁽¹⁴⁾ Socialni interes za določene teme pa je splošna teorija razvijala v povsem različnih smereh naprej. Tako je tehnični interes za gradnjo letal preizvedel aerodinamike, tako je problem hrupa v okolju pred nekaj časa sprožil nastanek aeroakustike, tako je raziskovanje srca Izsillo danes razvoj fiziološkega nauka o toku.

Za znanost, ki je prekoračila prag k teoretski differenciaciji in specializaciji, je metodološka neutralnost smotra teorije „po pojimih znanosti sama neuporabna“ (Marcus 1969, 243). Ta Markusev obrat lahko pokaže, da je sicer naš model treh faz formuliran na osnovi tradicionalnega pojma teorije, da pa se ravno ta osnova v realizaciji tretje faze sama aficira in modifika.

Če „neutralnost teorije“ prvotno trdi, da so v njej intendirane pojavnosti lastnosti fizičnih predmetov tako generalne narave, da principialno niso povejene nobeni socialni funkciji in nobenemu političnemu interesu per se (temveč se lahko same s pomočjo socialne moči prevzamejo, za kar znanost ne nosi odgovornosti), tako se ta neutralnost spremeni s tem, da predmeti discipline tretje faze vedno bolj postajajo konkretni ali bolje: fenomenalnejši. S tem da predmeti – njihove teoretske poslagitve in na tem temelječa tehnologija – postajajo specialejši, postane tudi prireditve znanosti socialnim interesom bolj specifična. Z internalizacijo eksterno postavljenih smotrov je njihovo specifično socialno okolje integrirano v znanstveno delo. Čim bolj so smotri konkretni in čim jasne so vključeni v interesne konstelacije, tem močnejše izgublja tvorjenje teorij svojo neutralnost – samo so vključi v politične strategije.⁽¹⁵⁾ Ta model se mora sedaj postopoma teoretsko precizirati, da se v njem implicitne hipoteze eksplikirajo.

a) Kaj označuje teorijo kot fundamentalno teorijo discipline?

Nasproti domnevam falibilizma (Popper, Feyenberg) kaže zgodovina znanosti presenetljiv fenomen, da lahko teoretski razvoj pride do definitivnega zaključka, da znanstvene teorije lahko dosežejo ne samo provizorično, temveč klasično veljavo. (Heisenberg je takšne teorije apostrofiral kot „zaključene“ /Heisenberg 1971, 87/). Ne zunaj se izkazujejo s tem, da se z nobenimi spremembami ne dajo več izboljšati. Velike spremembe pa vodijo do popolnoma nove teorije. (Klasični primer za to je razmerje med klasično mehaniko in relativistično teorijo). Označitev, ki se bliža bistvu, pa je v ugotovitvi, da s prehodom k takšni novi zaključeni teoriji stara ni izgubila na moči. „Zaključena teorija velja za vse čase, kjer se lahko spoznanja opišejo s pojni te teorije – bodisi v daljni prihodnosti –, se bodo zakoni te teorije izkazali za pravilne“ (Heisenberg 1971, 93). Takšne teorije namreč zaobsegajo določeno predmetno območje kot tudi določene označujoče strukture. Zato je očitno – ko so enkrat najde –, da se izkazujejo kot transcendentalne.⁽¹⁶⁾

Če govorimo o fundamentalnih teorijah, se tako sklicujemo na fenomen zaključnih teorij. Fundamentalne teorije že vsebujejo osnovne strukture predmetnega območja. Nadaljnji razvoj discipline, ki temu območju ustreza, bo sledil kot močnejša „pojavno-orientirana“ raziskovanje oziroma se določa kot praktični interes za predmetno območje. Tako se je navezala na newtonske mehanike teorija planetnega sistema, nauk o tokovih, statistična mehanika.

Sprščujemo se naprej:

b) Kako naj se zamišlja odnos specializirane teorije do fundamentalne teorije discipline? In: Kakšen je status delnih teorij v odnosu do empirije in do teorije na drugih območjih?

Tretja faza v našem modelu nismo koncipirali kot aplikacijo rezultatov fundamentalne teorije, temveč kot konkretrizacijo teorije v specialno razvojno smer. Teorije izdiferenciranih delnih področij niso logično izpeljive iz „matične discipline“, praviloma se ne dajo nanjo niti reducirati, ko so enkrat razvite. Tako se lahko nekako določijo odnos do fundamentalne teorije z govorim postopkom približkov; smisel le-tega se da upravljati samo iz konkretnega stanja problema ali celo že praktične postavitev nalog. (Primer za to so postopki približkov za rešitev splošnih tokovnih enačb v tokovni fiziki). Ali pa je lahko prehod k sorodni disciplini prehod k statistični celokupnosti, pri čemer za te celokupnosti sledijo zakoni, ki, koncipirani za elemente v fundamentalni teoriji, ne veljajo (ireverzibilnost termodinamičnih procesov nasproti reverzibilnosti mehaničnih procesov, ki jih „fundirajo“). Tukaj splošnega pregleda nad takšnimi „medteorijskimi“ relacijami ne moremo podati.⁽¹⁷⁾ Za nas tukaj zadošča ugotovitev, da se prehod raziskovanja k specialnim teorijam sicer opira na fundamentalne, da pa ne shaja brez induktivnega tvorjenja modelov – proces, ki v logičnih mejah splošne teorije reproducira proces razvoja te teorije. Zato nastajajo tudi za specialne discipline novi, eksterne upravitljivosti omejujoči posebni regulativi v obliki sistemskih odprtih problemov (npr. v fiziki trdnih tel – razumljeni kot specialna kvantna fizika – problemi kristalizacija in katalize, v tokovni fiziki – razumljeni kot specialna mehanika – problemi trenja mehkih medijev).

Etablieranje takšnih specialnih disciplin vodi zgoj do vedno večje zoštive in se zato ne da primerjati s teoretskimi razvoji osnovne discipline. Teoretska digniteta vprašanj upada, čim bolj specialna postajajo.

(14) Seveda se zdi, da so tudi že fundamentalni problemi, kot morda trenje mehkih medijev.

(15) S stališča postulata vrednosti neutralnosti znanosti (Weber 1968, 582) se bo hotelo tukaj opisani razvoj razlagati kot poverjanje znanosti.

Teza o finalizaciji znanosti pa ravno izreka, da je usmeritev na eksterne smotre sama pogojena z razvojem znanosti. Seveda s tem predpostavlja utri ekspliciten odnos med znanostjo in družbo, da se v družbi sami dogajajo tisti procesi tvorjenja konzencija preko neormejene komunikacije, katere možnost znotraj sistema znanosti je bil že od nekdaj pogoj sine qua non eksistence znanosti. Natancijska analiza primerov, ki se vedno znova svareče vpletajo proti vezanosti znanosti za družbene smotre (Lisenkov, nemška fizika itd.), kaže, da prav ta pogoj tam ni bil izpoljen.

Glej o tem Medvedjeva 1972; Scherzer 1965.

Specjalne discipline predstavljajo praviloma poznanstvenjenje (teoretičacijo) specjalnih tehnologij. Na svoji odprtih meji naletijo na območje empirično zagotavljanega znanja (v obliki npr. vrste meritev inženirjev), ki bi – da bi se reproduciralo iz teorije – dajalo morda visokokompleksno, toda odvečno in trivialno raziskovanje. Teoretski posibni razvoji specjalne discipline se izstopajo zato zmanjstveno in lahko kadarkoli prehajajo v tehniko s teoretska ne vseskozi utemeljenim empiričnim znanjem (npr. fizika trdnih tel v znanost o materialih). Razvoj takšnih znanosti se pretežno legitimira iz eksternih smotrov, ki so bili z leti prepletenci. Sicer utegne teoretski posibni razvoj za splošni teoretski napredki odvreči znan spill-over, toda domnevno, da je gotov fall-out posledica vsakega znanstvenega razvoja; skozi to ni mogoče utemeljiti relevantnosti določenega posebnega razvoja.

c) Kako je odvisna struktura odprtih problemov discipline od razvojnega stanja njene teorije?

Po 3-faznem modelu bi se moral primeriti sledi: Ali disciplina ni finalizirana. Potem gre v njej primarno za rešitev njenih teoretskih problemov oz. gre za razvoj fundamentalne teorije z rešitvijo teoretskih problemov. Njen razvoj je definiran to raziskovalno fronto – odprtih problemov imajo preboljkujočo funkcijo. Iz velikega spektra vseh odprtih problemov se selektira specjalno znanje kot za disciplino relevantno. Perspektiva znanstvenega dela je, da se odstranijo deficiti in deficite teorije. Deficiti obstoje, če teorije nezadostno pokrivajo svoja predmetna območja (to je danes npr. primer v fizikalni kemiji, v kateri je kemijska teorija do sedaj nezadostno zmogla kvantifikacijalni in zraven pripadajoči matematični opis kemičnih pojavov). Deficiti obstoje, če vsebujejo teorije pojmovne inkonsistence ali vodijo k anomalijam. (Takšna deficientna teorija je bila nekako Bohrova teorija atoma, katere hevristična vrednost je bila pripoznana, čeprav je bilo jasno, da bi pojmovne težave silek s spremenjanju). Ali je disciplina v principu izdelana; potem so teoretska fundamentalna vprašanja – torej finalizacija – odvisne od tega, če se pojavijo praktični problemi. Ta primer je v klasični mehaniki (glej zgoraj) kot tudi v kvantni fiziki. Sicer se ne more trdit, da discipline, ki so končale z razvojem svoje fundamentalne teorije (V Heisenbergovem smislu), zato nimajo nobenih teoretskih perspektiv razvoja.⁽¹⁸⁾ Vendar pa so odprtih problem, ki so ostali v tej teoriji – specialista discipline. Nima več oblikujujoče funkcije; disciplina se razvija nasprotno s tem, da se mora izbirati med novoodprtimi problemi, ki naredijo fundamentalni teoriji rešljivo (npr. da bi se učilo nevarnosti trivializma), in vendar ne izbirati samo po teoretskih standardih.⁽¹⁹⁾

Ta razdelitev na čiste, s teorijo vodenе primere in čiste finale primere se mora pri natančnejšem ogledovanju korigirati z nekatrimi diferenciacijami: Za premisliti je, da se pogosto teoretski problemi načelno sploh sele, ker so eksterne smotri sprožili teoretski razvoj. Ta povezava npr. obstaja pri že vpletjenem primeru biokemije: Njej je bila prvotno za osnovo – teoriji kemije zunanja – postavitev smotra (kemijska pojasnitve žive celice). S tem pa je bil etabliran nov znanstveni program z novimi teoretskimi frontami, čigar problemi so absorbirali interes znanstvenikov. Obstoje fundamentalnih odprtih problemov v biokemiji vendar očitno ni izključil – v nasprotju s prejšnjimi znanstvenimi epochami – finalnega posebnega razvoja. Medtem ko se na primer teorija bibavice prikliči na teorijo gravitacije šele, ko je bila izdelana, so bili biokemijski posebni razvoji (fiziologija, farmakologija, aplikativno raziskovanje membran) že v anticipaciji pospeševani za rešitev se nenejenih teoretskih osnovnih problemov. Tretja faza se potisne v drugo; vedno bolj postajajo ob fundamentalnih, „čisto“ teoretskih problemih še med delom za njihovo rešitev vidni okvirji njihovih socialnih smotnih zvez.

Podobno strukturo eksternih razlogov, ki utemeljuje disciplino, problemov, katerih rešitev sprošča njenih fundamentalno teorijo in smotrov, ki sprožijo posebne razvoje, opazimo npr. pri raziskovanju vesolja; bolj jasni kot v biokemiji so eksterne razlogi, ki so sprožili empirično, od zemlje oddaljeno raziskovanje vesolja. Med njimi dominirajo ekonomski, informacijsko-tehnični in vojaški interesi. Potem ko je bilo empirično raziskovanje vesolja etablirano, so znanstveniki tisti, ki načelo odprte probleme precepljajo dometa za razvoj empirične teorije planetnega sistema – in od njihove rešitve odvisno znanstveno napreduje empirična kozmologija. Hkrati pa se potisnejo v te fundamentalne probleme teorije različne eksterne postavitev smotrov, ki sedaj zoper sprožijo posebne razvoje raziskovanja vesolja (metalurgija, fizika trdnih tel /rast kristala/).⁽²⁰⁾

Med obema jasnima primeroma finalne oziroma teorijo vedenje znanosti nastopi torej primer, pri katerem se razvoj proti fundamentalni teoriji pospešuje hkrati z rešitvijo problemov, ki so definirani z eksterimi smotri. Domnevno dobiva ta primer vedno bolj na teži, čim kasneje se je disciplina naselila v celokupni zgodovini neravoslovja, ker pa postanejo pričakovanja, ki se dajo formulirati, kot tudi obravnavani predmeti konkretnejši.

(se nadaljuje)

Prevod: Slavko Hozjan

(16) Odgovarjajoči poskus je prvič naredil Kant glede na newtonsko mehaniko; danes poskuša to Weizsäcker (1971) za kvantno fiziko.

(17) Teorija znanosti jih šele na novo sistematično raziskuje, v Nemčiji npr. znotraj srednjevrstnega programa DFG teorija znanosti skupine Scheibe/Krämer v Göttingenu.

Steinar Kvale

Kapitalistična blagovna produkcija in izobraževanje

V zgornji analizi smo izvedli ekonomsko efektiviranje in izvajanje gospodstva z izpitnim sistemom na kapitalistično družbeno strukturo. Izpitni v socialističnih deželah pa tudi vsebujejo stroge redovalne sisteme in so jih prav tako tega racionalizirali. V uradnih prikazih izpitnih sistemov v Sovjetski zvezni (Strezikozin 1969) in v Nemški demokratični republiki (Moehle 1969) ni nobenih pomembnih razlik v primerjavi z zahodnimi izpitimi. Zdi se, da je to v protislovju s tukaj postulirano povezanostjo izpitnega sistema z družbenim.

Te problematike se bomo tu dotaknili na kratko. Lastna vedenost o izpitih v socialističnih deželah je omejena in se opira v glavnem na uradne prikaze. Eden glavnih rezultatov pričajočega dela pa je, da uradni prikazi in raziskovalna poročila vsebujejo samo majhen del splošnih funkcij izpitnih zadev.

Najprej je treba pripomniti, da je potem posameznih izpitnih oblik podrejen totalnemu izpitnemu sistemu. Vsekakor je možno, da ima ista izpitsna oblika v socialistični in kapitalistični državi različne socialne funkcije. Drugič, izpitni sistem reflekterja stopnjo tako proizvodničkih sil kot tudi proizvodničkih razmer neke države. Izboljšanje kvalifikacijske strukture delovnih moči je odločilno za industrijski razvoj tako v socialističnih kot tudi v kapitalističnih državah. Izgradnja in ekonomsko efektiviranje izobraževanja z racionalizacijo tako ustreza stopnji proizvodničkih sil v obeh družbenih sistemih. Proizvodničke razmere pa se razlikujejo med privatno posestjo vladajočega razreda nad proizvodnimi sredstvi v kapitalističnih državah in državno kontrolo nad proizvodnimi sredstvi v socialističnih državah. Zaradi tega bi pričakovali razlike v izvajaju gospodstva z izpitnim sistemom.

V splošnem je v socialističnih državah izgradnja izobraževanja na vseh stopnjah bolj napredovala kot v kapitalističnih. Fevdalni univerzitetni strukturi je v glavnem zamenjal racionalizirani visokošolski sistem. Ekonomski razmere in delovni pogoj učiteljev in študentov so, zdi, boljši kot v zahodnih deželah.

Socialna rekrutacija na univerze v glavnem ustreza, v nasprotju s kapitalističnimi državami, socialni struktu prebivalstva. Otroci delavcev in kmetov dobivajo stipendije, in pri vpusi v študijske cikle z numerus clausum jim pogosto po enakih redih dajejo prednost pred otroci meščanskih staršev. V ustavi NDR je določeno, da naj izbiro šolarjev upošteva socialno strukturo prebivalstva. Ce je privatno lastništvo proizvodničkih sredstev odpravljeno, ni več naprej potrebno, da je višja izobrazba omejena v glavnem na otroke meščanskega rodu.

Nadaljnja glavna značilnost socialističnega izobraževanja je tesna prepletost študija z delom; šolarji in študenti med izobraževanjem delajo v industriji in kmetijstvu. Možnosti za delave, ki nimajo višje šolske izobrazbe, da pozneje študirajo na univerzi, so bistveno večje kot v kapitalističnih državah. Druga značilnost socialističnega izobraževanja je socializacija v smerni kolektivnega ravnanja v nasprotju z meščanskim individualizmom. Pogoste se spodbujajo skupinske naloge in skupinska vrednotenja, tudi pri izpitih.

S tem smo omenili splošne značilnosti, glede na katere se razlikuje izobraževanje v socialističnih državah od izobraževanja v kapitalističnih. Med socialističnimi državami pa se lahko pojavi precejšnje razlike v izobraževalnih zadevah in v izpitnem sistemu, ki jih je spet mogoče zvesti na razliko v družbeni strukturi političnih sistemov. Malo bolj konkretno se bomo dotaknili nekaterih aspektov izpitnih sistemov v NDR in na Kitajskem, ki sta v socialističnem taboru v raznih pogledih dva nasprotna pola. Pri tem ne bomo deli reprezentativnega pregleda celote, ampak bomo postavili nasproti nekaj tendenc v izobraževalnih sistemih obeh držav.

V NDR so tehnološke reforme izobraževanja, ki jih zdaj uvajajo v zahodnoevropskih državah, realizirane že desetletja. 3 x 2-letna razdelitev visokošolskega študija na osnovni študij, strokovni in raziskovalni študij je že dolgo dejansko. Zadnji študijski oddelki je posvečen pretežno individualnemu, samostojnemu raziskovalnemu delu, vendar pa je pridržan eliti:

"Raziskovalni študij začnejo študenti z odličnim uspehom in visokimi politično-moralnimi lastnostmi po glavnem izpitu" (Studienfuehrer der Karl-Marx-Universität Leipzig 1971/73, str. 104).

Nič manj kot na zahodu ne poudarjajo prenadevanj za efektivnost in individualno reševanje uspešnosti:

"Prav tako se princip, na katerem temeljni celotni socialni razvoj, da namreč žiramo vsakogar po njegovih sposobnostih in ga klasificiramo po njegovi zmožnosti, obnese tudi na področju izobrazbe. I princip zmožnosti je bistven sestavni del sta primernosti in kontrole sposobnosti" (Moehle 1969, str. 147).

Medtem ko se izpitni v NDR kvečjemu nezgodno razlikujejo od izpitov v kapitalističnih državah, pa so skušali na Kitajskem za poskušnjo reducirati pomen izpitov in spremeniti njihove socializacijske učinke. Omenili bomo izpiti pravilnik izpred kulturne revolucije. Skupaj s svojim

Racionalizacije in tehnologizacije izobraževanja ne skrivajo.

"Znanstveno-produktiven študij je mogoče popolnoma realizirati samo s kompleksno racionalizacijo celotnega procesa pouka in uka. To pomeni uvajanje sodobnih metod pouka in uka, uvedbo programiranih kontrol uspešnosti, uporabo avdovizualnih sredstev, uporabo eksaminatorjev, izobraževanje na sodobnih znanstvenih pravilih itd." (Studienfuehrer ..., str. 102)

Diskusije o visokošolski pedagogiki se velikokrat začnejo z uvodnimi predavanji o marksistično-leninistični osnovi izobraževanja, ki potem v konkretnih reformah predlogih lahko izgine v prid čistih tehnologij (prim. Der Beitrag der sozialistischen Hochschuldidaktik zur Entwicklung neuer Ausbildungsmethoden I 1969, II 1970 /Prispevki socialistične visokošolske pedagogike k razvoju novih metod izobraževanja/). Glavna tema v njih je racionalizacija pouka in standardizacija izpitov. Med drugim predstavlja čisto avtomatski izpiti strog, imenovan "eksaminator", ki zagotavlja "standardizirano, poučno spremljajočo kontrolo uspešnosti", z "multiple choice" testi in vgrajeno "shrambo vrednotenj, ki izdaja ocene".

Tukaj skicirana tendenca k standardizirani kontroli izpitov je seveda v protislovju z novo reformo visokega šolstva, kjer piše za celoten študij:

"Državni izpiti red izrecno zahteva, da naj kompleksni izpiti, v katerih znanstveniki, ki so udeleženi pri izobraževanju, presojajo sposobnost študenta za samostojno mišljenje in za aplikacijo nakopičenega znanja, nadomestijo številne posamezne izpiti, ki študente po nepotrebni bremenijo. Razen tega udeležba študentov pri raziskovalnih projektih odpira možnost med študijskim letom nepretrgano presegati uspeh. Tako se prav tako omejijo izpitsne stiske ob koncu študijskega oddelka" (Studenten und Studium in der DDR — Wie läuft das Sozialisten Hochschulproblem? 1969, str. 71).

Poleg napredovanja racionalizacije je individualno in elitarno podpiranje uspešnosti ena glavnih značilnosti izpitnega sistema v NDR.

"Dosego velikih uspehov stimulirajo z moralnimi in materialnimi sredstvi; uspehi se priznavajo in cenijo. Za strokovno in družbeno dobre in zelo dobre uspehe obstajajo uspešnostne premije z mesečno 40, 60, in 80, M dodatno k osnovni stipendiji, najboljši študenti dobivajo posebne stipendije, stipendijo J. — R. — Becherja (275.—M), stipendijo Wilhelma Piecka (310.—M) ali stipendijo Karla Marxa (460.—M)" (Studienfuehrer ..., str. 102).

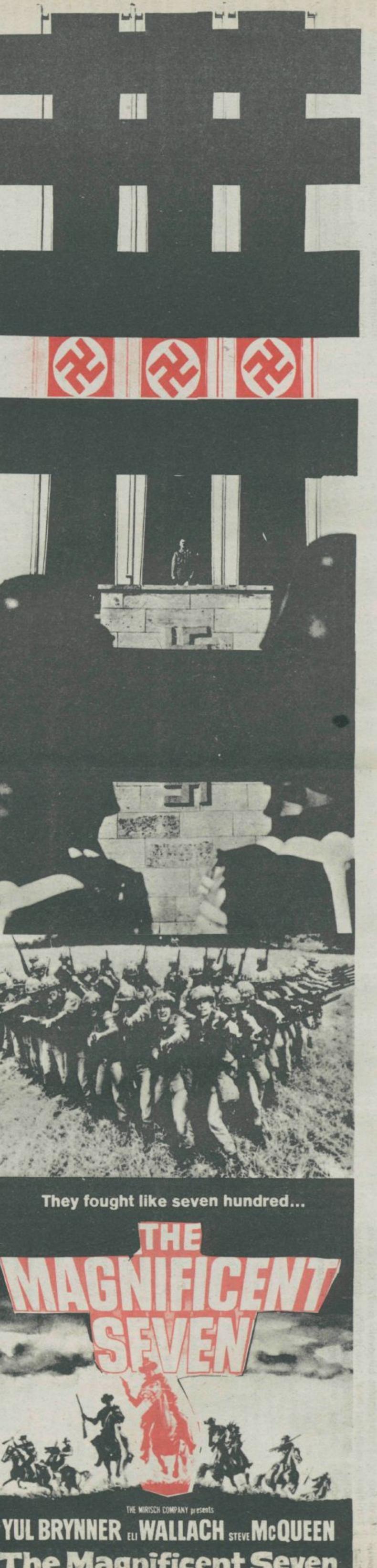
Racionalizirani študij zahteva od študentov visoko stopnjo študijske discipline, z opozorilom na dejstvo, češ da si socialistična država ne more dovoliti, da bi razsipa investicijami v izobraževanje. Poudarjajo, da so študenti v nasprotju s kapitalističnimi državami prosti ekonomskega eksistencičnega strahu in bojnici pred bočno brezposelnostjo. Med študijem pa napsutno študijski redi dovoljujejo malo svobode v običajnem smislu, pri čemer opazirajo na Engelsovo definicijo svobode — svoboda je uvidevanje v nujnost (glej "Studenten und Studium in der DDR ...").

Poudarjajo nevarnost močne elementarizacije in specializacije racionaliziranega izobraževanja. V kapitalističnih državah privede do neživljenjskosti, do socialne izolacije in do specializiranih "fahidiotov", ki so sprejemljivi za državnemonopolistično manipulacijo.

"Taki problemi so študentom v NDR tudi ... Njihova izobrazba povezuje nujno potrebno specializacijo z vsestransko disponibilno omiko. Duhovni vezni člen med temi elementi je ravno marksizem-leninizem, ta splošna teorija o zakonitostih v naravi, družbi in mišljenju" (Studenten und Studium in der DDR ..., str. 27).

V študiju je marksizem-leninizem važen izpiti predmet, ki se zelo poudarja in katerega redi spet vplivajo na podelitev štipendij. Pri tem človek lahko dobi vtič, da nekaterim študentom in znanstvenikom zabičajo v glavo marksizem-leninizem z nekaj zunanjim učno motivacijom in da jim postane v njihovi praksi bolj vrnjanja obvezna vaja kakor integriran sestavni del njihovega dela. Vsa v nekaterih družboslovnih delih iz NDR ostane marksizem —leninizem omejen na splošna razmišljajevanje v uvodnem poglavju, medtem ko se konkretna analize skoraj ne razlikujejo od meščanske psihologije in pedagogike. V Zvezni republiki Nemčiji, kjer marksizem nikakor ni obvezno čisto ali izpiti predmet, je po vsem videtu marksizem pri celih vrstih novejših družboslovnih analiz precej bolj integrirana in kritična podlaga.

Medtem ko se izpitni v NDR kvečjemu nezgodno razlikujejo od izpitov v kapitalističnih državah, pa so skušali na Kitajskem za poskušnjo reducirati pomen izpitov in spremeniti njihove socializacijske učinke. Omenili bomo izpiti pravilnik izpred kulturne revolucije. Skupaj s svojim

THE MIRSK COMPANY presents
YUL BRYNNER ELI WALLACH STEVE McQUEEN
The Magnificent Seven

učiteljem so študenti formulirali izpitna vprašanja in oba sta nato odgovorila na zastavljene naloge. Uspehe študentov so prijeli z modelnim odgovorom učitelja in jih s tega vidika klasificirali. Redovali so, potem ko so študenti glasovali, in učitelj je posegel samo ob kontroverzni različnosti menij (Halliday 1969). Tak izpiti sistem predpostavlja, da razmerje med učiteljem in študentom ni določeno s protislovni in interes, ampak da obsežno soglasje o vsebinski pouka, študijskih predstavah in izpitnih zahtevah omogoča skupno delo.

Po kulturni revoluciji so podredili izobraževanje še bolj kot v drugih socialističnih državah stališču delavškega razreda, enotnost studija in dela je postala še tesnejša. Pouk in izpiti ne smejo ustvarjati meščanske ideologije in elite. Med kulturno revolucijo so izpiti močno kritizirali: "S tem, da je bila uvedena metoda izpitov, ki pridejo kot 'nenaden napad', so bili učenci stalno v stanju napetosti." V izobraževalnih zavodih so pravili, da je Liu Šao-či skušal uveljaviti svojo revisionistično, kontrarevolucionarno linijo v vzgoji med drugim s sistematično uporabo izpiti vojski.

"Študente so držali v izpiti vojski in jih vzbujali v meščanski ideologiji, čim bolj da se odrežejo, tem boljše službe da bodo dobili... Študente so tudi zapeljevali k stremuštvu, tako da so jim podeljevali zlate ali srebrne značke, da so pri izbiri odličnih študentov ali razredov v prvi vrsti upoštevali rede... Vse to je privedlo do tega, da so nasložno zoper uveljavili meščanski vzgojni sistem" (cit. po Schickel 1971, str. 195-196).

Mao Ce-tung se je v nekem intervjuju takole izrazil o izpitih:

"Sedanji izpiti sistem je bolj primeren za sovražnike kot za ljudstvo; je kot zaseda, ker se vprašanja privlečena za lase, čudna in še zmeraj v stari tradiciji osemčlenskih esejev. Jaz sem proti temu. Moj predlog je, da se vprašanja najprej objavijo, treba dovoliti učencem, da se ukvarjajo z njimi in nante odgovarjajo s pomočjo svojih knjig. Postavimo kakih dvajset vprašanj o 'Rdečih komornih sanjah'. Če kak šolar odgovori na deset od njih res dobro z originalnimi domišljki, mu damo sto točk. Sveda lahko odgovori tudi na vseh dvajset; ampak če so njegovi odgovori običajni, brez vsake originalnosti, mu damo samo petdeset ali šestdeset točk."

Pri izpitu smo kandidati diskutirati z ostalimi, in A-mes pisati izpito nalogo od B. Če je A-jev odgovor dober, naj bi ga smel B prepisati. Navadno so se pri izpitu na skrivanju posvetovali in razlagali; naj zdaj delajo to odkrito. Če jaz ne znam odgovoriti na neko vprašanje, naredi to ti in pusti, da jaz to prevzemam. To bi moralo iti. Poskusimo... Sedanji sistem duši nadarjenost, uničuje mlade ljudi. Jaz nisem za to. Veličo preveč branj. Izpiti sistem se bori proti šolarjem kot proti sovražnikom. Je morilski in bi ga bilo treba preprečiti" (cit. po Ch'en 1970, str. 94).

Pedagoška visoka šola v Pekingu se je ravnala po Mao Ce-tungovem navodilu:

"Prejšnji sistem sprejemljene izpita je treba odpraviti. Pri sprejemu naši se uvede tak sistem, kjer se kombinira priporočilo z izbirko. Za sprejem na višje učne zavode naj se izberejo kandidati z osnovno izobrazbo in mladi delavci kmeti in vojaki, ki so politično in strokovno kvalificirani.

Nove izpiti metode morajo biti take, da je proletarska politika v ospredju, da so izpiti tesno povezani s praktičnim delom, da se posebno paži na sposobnost študentov, da znajo analizirati in reševati probleme in da se študente opogumlja, da si o stvarih ustvarijo svoje lastno mnenje in svojo lastno sodbo.

Cilj pri izpitih je pospeševati študij. Ne preverja se spomin, ampak sposobnost logičnega obravnavanja. Mehaničnemu ponavljanju učne snovi se je treba upirati. Študente naj se opogumlja, da naj študirajo živiljenjsko, da naučeno uporabljajo in razvijajo lastne ideje. Naj se ne sprašuje preveč, in izpiti, podobnimi napadu, je treba narediti konec. V nekaterih predmetih bi bilo treba osnovati tako, da študent lahko popolnoma dokaže svojo sposobnost, da premisli neko stvar do konca. Študentom naj bo dovoljeno, da se o vprašanjih med seboj posvetujejo in uporabljajo pričnike (Peking Review 47, 1967; cit. po Kamp-Kritik-Umgestaltung 1971, str. 63-64).

Samo na kratko smo se tu spustili v nekaj aspektov izpitnih zadev v NDR in v LR Kitajske. V NDR pospešujejo izpiti sistemom individualistično motivacijo uspešnosti in elitarno vedenje, medtem ko naj na Kitajskem delujejo nove izpiti oblike v smeri kolektivne zavesti. Take razlike izpitnih sistemov niso slučajne, ampak reflektirajo načelno različno razumevanje družbenega sistema v socialistični državi. Protislovja med revisionističnim in revolucionarnim socializmom se zrcalijo v izpitnem sistemu in s svoje strani se z rekrutacijo in socializacijo preko le-tega spet krepijo.

Zveza med družbenim sistemom in izpitnim sistemom priteže jasno do izraza v kitajskem spisu „Kako sovjetski revisionisti v ZSSR opravljajo vsestransko restavracijo“. O ruski meščanski eliti birokratov in tehnikov tam piše:

"Ti ljudje uživajo vse vrste privilegijev; čim več naslovov in akademikov časti, tem več ugodnosti. Prejemo do desetkrat večje dohodek kot povprečen delavec..."

Sovjetska revisionistična klika zadržuje duha mlajše generacije s tem, da ji vlivajo ljubezen do slave in denarja, ki je značilna za buržoazijo... Ta klika je prevezela nešteto ukrepov, ki so materialni stimulanti, da bi študente opogumili k stremljanju po slavi in denaru... Uporabljajo meščanske akademike naslove, da bi priganjali osebje, ki deluje v znanosti in raziskovanju... v Sovjetski zvezni podljujejo študentom podpore in štipendije po tem, kakšne rede imajo. Če dobi kdo boljše rede, prejme več denarja. Slabši redi imajo za posledico morda zmanjšanje ali pa celo črtanje podpora" (1968, str. 48-53).

Postulirane zveze med izpitnim sistemom in družbenim sistemom pa oblikovanost izpitnih zadev v socialističnih državah nikakor ne ovzve, ampak jo precejšnje razlike med socialističnimi državami pravzaprav še podpirajo.

prevdel: Peter Wieser
koniec 2. nadaljevanja

vrednosti niti vladajoče cirkulacijsko sredstvo, to ne postane denar, povsem tako, kot je zlato v Holandiji, kakor hitro je bilo odpahnjeno vstran kot vrednostna mera, prenehalo biti denar. Blago postane sprva denar torej kot enotnost vrednostne mere in cirkulacijskega sredstva, ali, enotnost vrednostne mere in cirkulacijskega sredstva je denar. Kot takšna enotnost pa je denar znova samostojen in v posesti eksistence, s katero se v obstoju razlikuje od obeh funkcij. Kot mera vrednosti je samo idealen denar in idealno zlato /glej prevajalkino razmišljanje o besedi „ideal“/; kot zgolj cirkulacijsko sredstvo je simboličen denar in simbolično zlato; toda v svoji preprosti/enostavni kovinski telesnosti je zlato denar ali denar dejansko zlato.

Opozujmo za trenutek mirujoče blago zlato, ki je denar, v njegovem razmerju do drugih blag. Vsa blaga predstavljajo s svojimi cenami določeno vsoto zlata, so torej samo zamišljeno/predstavljeni zlato ali zamišljen/predstavljen denar, reprezentant zlata kot se je nasprotno v vrednostnem znamenju denar pojaval kot zgolj reprezentant blagovnih cen⁸⁷. Kot so vsa blaga le zamišljen/predstavljen denar, tako je denar edino dejansko blago. V nasprotju z blagi, ki samo predstavljajo samostojen obstoj menjalne vrednosti, občega družbenega dela, abstraktnega bogastva, je zlato materialni obstoječi abstraktnejšega bogastva. Na strani uporabne vrednosti izrazi vsako blago samo en moment snovnega bogastva s svojo vezanostjo na posebno potrebo, samo eno oposameznjeno stran bogastva. Zlato pa zadovolji vsakršno potrebo, v kolikor je neposredno presadljiv v predmet vsake potrebe. Njegova lastna uporabna vrednost je realizirana z neskončnim zaporedjem uporabnih vrednosti, ki obrazijo njegov ekvivalent. V svoji povzdignjeni kovinski telesnosti vsebuje nedotaknjeno, celotno snovno bogastvo, ki je v svetu blag kot svitek razvito /entrollt; prevajalka/. Če torej blaga v svojih cenah reprezentirajo obči ekvivalent ali abstraktnejši bogastvo, zlato, reprezentira zlato v svoji uporabni vrednosti uporabne vrednosti vseh blag. Zlato je zlato materialni reprezentant snovnega bogastva. Je „precis de toutes les choses“ (smisel vseh reči) (Boisguilbert), kompendij družbenega bogastva. Je hkrati oblikovno neposredna inkarnacija občega dela in vsebinsko skupek vseh realnih del. Je obči bogastvo kot individualitetum.⁸⁸ V svojem liku kot posrednik cirkulacije je pretrpel vsakršne krivice, bil obrezan in celo poplitven v zgolj simbolično kropo papirja. Kot denarju mu je vrnjena njegova zlata gospodost. Iz hlapca postane gospodar.⁸⁹ Iz zgolj podajalca postane bog blag.⁹⁰

a. Obrazenje zaklada

Zlato kot denar se je sprva ločilo od cirkulacijskega sredstva v tem, da je blago prekinilo proces svoje metamorfoze in okamenelo v svoji zlati lupini. Zgodilo se je to vsakokrat, kadar se prodaja ni preobrnila v nakup. Osamosvojitev zlata kot denar je torej predvsem čutnonazoren razpad cirkulacijskega procesa ali metamorfoze blaga v dva ločena, brezbrinjno drug ob drugem obstoječa dela. Sam kovanec postane denar, kakor hitro je njega tek prekinjen. V roki prodajalca, ki ga vnovči za blago, je denar, ne kovanec; kakor hitro zapusti njegovo roko, postane znova kovanec. Vsakdo je prodajalec enostranskega blaga, ki ga producira, toda kupec vseh drugih blag, ki jih potrebuje za družbeno eksistenco. Medtem ko je njegov nastop kot prodajalec odvisen od delovnega časa, ki ga zahteva njegovo blago za svoje produkcijo, je njegov nastop kot kupec pogojen z nenehnim obnavljanjem živiljenjskih potreb. Da bi lahko kupoval, ne da bi prodajal, je moral prodajati, ne da bi kupoval. Prav res je cirkulacija B – D – B samo procesirajoča enotnost prodaje in nakupa, v kolikor je obenem nenehen proces njunega ločevanja. Da bi denar kot kovanec trajno tekel, mora kovanec trajno pritekati. Trajen obtok kovancev je pogojen/določen z njegovim trajnim zastajanjem v večjih ali manjših obrokih, v rezervnih fondih kovancev, ki vsestransko izvirajo iz cirkulacije in znotraj nje, kot jo tudi določajo, rezervnih fondih, katerih obrazenje, razdeljevanje, razpuščanje in ponovno obrazenje se nenehno menjuje, njihov obstoječi trajno izginja, njihovo izginjanje je trajno prisotno. Adam Smith je to neprehnno spominjanje kovancev v denar in denarja v kovancev izrazil tako, da mora imeti vsak posestnik blag ob posebnem blagu, ki ga prodaja, nenehno na zalogi še določeno vsoto občega blaga, s katerim kupuje. Vidimo, da se v cirkulaciji B – D – B drugi člen D – B razdrobi v zaporedje kupovanj, kljih ne izvajamo naenkrat, temveč sucesivno v času, tako da je en obrok D v obtoku kot kovanci, medtem ko drugi počiva kot denar. Denar je tukaj prav res samo suspendirani kovanec in posamezne sestavine množine kovancev v obtoku se izmenoma pojavljajo zdaj v eni, zdaj v drugi obliki. Ta prva sprememba cirkulacijskega sredstva v denar prikazuje torej samo tehničen moment samega denarnega obtoka.⁹¹

Prva samorasla oblika bogastva je tista iz obilja ali presežka, torej tisti deli produktov, ki ni neposredno potreben kot uporabna vrednost, ali tudi posesti tašnih produktov, katerih uporabna vrednost ne sodi v krog gole nuje. Pri opazovanju prehoda od blaga

rozin, suho črno grozje iz Levanta /korinte/, lawns (vrsta finega platna) in cambics (batist) iz Hainauta, svilnate stvari iz Italije, sladkor in tobak iz Zahodne Indije, začimbe iz Zahodne Indije, vse to nam ni absolutno potrebno, vendar kupujemo vse te reči s suhim zlatom.⁹²

Kot zlato in srebro je bogastvo nemlinjivo, tako zato, ker eksistira menjalna vrednost v neuničljivi kovini, kot še bolj zato, ker je zlato in srebro preprečeno, da bi kot cirkulacijsko sredstvo razlikuje od obeh funkcij. Kot mera vrednosti je samo idealen denar in idealno zlato /glej prevajalkino razmišljanje o besedi „ideal“/; kot zgolj cirkulacijsko sredstvo je simboličen denar in simbolično zlato; toda v svoji preprosti/enostavni kovinski telesnosti je zlato denar ali denar dejansko zlato.

Opozujmo za trenutek mirujoče blago zlato, ki je denar, v njegovem razmerju do drugih blag. Vsa blaga predstavljajo s svojimi cenami določeno vsoto zlata, so torej samo zamišljeno/predstavljeni zlato ali zamišljen/predstavljen denar, reprezentant zlata kot se je nasprotno v vrednostnem znamenju denar pojaval kot zgolj reprezentant blagovnih cen⁸⁷. Kot so vsa blaga le zamišljen/predstavljen denar, tako je denar edino dejansko blago. V nasprotju z blagi, ki samo predstavljajo samostojen obstoj menjalne vrednosti, občega družbenega dela, abstraktnega bogastva, je zlato materialni obstoječi abstraktnejšega bogastva. Na strani uporabne vrednosti izrazi vsako blago samo en moment snovnega bogastva s svojo vezanostjo na posebno potrebo, samo eno oposameznjeno stran bogastva. Zlato pa zadovolji vsakršno potrebo, v kolikor je neposredno presadljiv v predmet vsake potrebe. Njegova lastna uporabna vrednost je realizirana z neskončnim zaporedjem uporabnih vrednosti, ki obrazijo njegov ekvivalent. V svoji povzdignjeni kovinski telesnosti vsebuje nedotaknjeno, celotno snovno bogastvo, ki je v svetu blag kot svitek razvito /entrollt; prevajalka/. Če torej blaga v svojih cenah reprezentirajo obči ekvivalent ali abstraktnejši bogastvo, zlato, reprezentira zlato v svoji uporabni vrednosti uporabne vrednosti vseh blag. Zlato je zlato materialni reprezentant snovnega bogastva. Je „precis de toutes les choses“ (smisel vseh reči) (Boisguilbert), kompendij družbenega bogastva. Je hkrati oblikovno neposredna inkarnacija občega dela in vsebinsko skupek vseh realnih del. Je obči bogastvo kot individualitetum.⁸⁸ V svojem liku kot posrednik cirkulacije je pretrpel vsakršne krivice, bil obrezan in celo poplitven v zgolj simbolično kropo papirja. Kot denarju mu je vrnjena njegova zlata gospodost. Iz hlapca postane gospodar.⁸⁹ Iz zgolj podajalca postane bog blag.⁹⁰

Naš obrazitelj zaklada se zazdi/pojavlja kot mučenik menjalne vrednosti, sveti asket na vrhu kovinskega stebra. Njemu gre le za bogastvo v njegovi družbeni obliki, in zato ga zakopuje pred družbo. Zahteva blago v tisti njegovi obliki, ki je nenehno sposobna za cirkulacijo, in zato ga odtegne cirkulaciji. Navdušen je nad menjalno vrednostjo in zato ne zamenjuje. Tekoča oblika bogastva in njegov petrefakt, živiljenjski eliksir in kamen modrih, alkemistično znorelo preganjata/strašita drug drugega. V svoji umišljeni brezmejni sli po učitku se odpove vsem užitkom, ker noč zadovoljiti vse družbene potrebe, zadovoljni komaj naravne nujnosti. S tem ko zadržuje/drži bogastvo v njegovi kovinski telesnosti, ga spari/zduši v golo blodnjo/izmišljotino. Prav res pa je kopičenje denarja zaradi samega denarja barbarska oblika produkcije zaradi same produkcije, tj., razvoj produktivnih sil/moči družbenega dela onkraj pregrad običajnih/poznanih potreb. Bolj ko je blagovna produkcija nerazvita, toliko pomembnejša je prva osamosvojitev menjalne vrednosti kot denar, obrazenje zaklada, ki igra zato pomembno vlogo pri starih ljudstvih, v Aziji vse do danes /bis auf die heutige Stunde/, in pri modernih kmečkih ljudstvih, kjer menjalna vrednost še ni zajela vseh producijskih razmerij. Specifično ekonomsko funkcijo znotraj same kovinske cirkulacije bomo zdaj nemudoma opazovali, omenimo pa pred tem še neko drugo obliko obrazenja zaklada.

Če povsem odmislimo njihove estetske lastnosti, so vsa srebrna in zlata blaga, v kolikor je material, iz katerega so /obstoji: bestehen; prevajalka/, material denarja, spremenljiva v denar, kot sta vanje spremenljiva zlat denar ali zlate palice. Ker sta zlato in srebro material abstraktnega bogastva, je /obstoji/ največje razkazovanje bogastva v njihovi uporabi kot konkretnje uporabne vrednosti, in če na določenih stopnjah proizvodnje posestnik blag skriva svoj zaklad, ga žene pri tem povsod tja, kjer se lahko to zgoditi brez nevarnosti, da se pojavi pred drugimi posestniki blag /kot rico hombre (bogat mož). Pozlati sebe in svojo hišo⁹⁸. V Aziji, še posebej v Indiji, kjer se obrazenje zaklada ne pojavlja – kakor se v meščanski ekonomiji – kot podrejena funkcija mehanizma celotne produkcije, temveč je bogastvo v tej obliki obdržano kot poslednji smoter, so zlata in srebrna blaga pravzaprav samo estetska oblika zaklada. V srednjevščini Angliji so bila zlata in srebrna blaga, ker se je njihova vrednost le malo povečala s pridanim surovim delom, z zakonom pojmovana kot zgolj oblika zaklada. Njihov smoter je bil, da jih vržemo znova v cirkulacijo, in je bila njihova čistost zato prav tako predpisana, kot tista kovancev. Rastoča uporaba zlata in srebra kot luksuznih predmetov z rastjo bogastva je tako enostavna zadeva, da je bila starim povsem jasna⁹⁹, medtem ko so moderni ekonomisti postavili napačno trditev, da uporaba srebrnih in zlatih blag ne raste v sorazmerju z rastjo bogastva, temveč samo v sorazmerju s padanjem vrednosti plemenitih kovinam. Njihova sicer natančna navajanja o uporabi kalifornijskega in avstralskega zlata kažejo zato nenehno izgubo, ker po njihovi predstavi povečan konzum zlata kot surovine ni upravičen z ustreznim padcem njegove vrednosti. Od 1810 do 1830 je, zaradi boja ameriških kolonij s Španijo B in prekinitev dela v rudnikih zaradi revolucije, poprečna letna produkcija plemenitih kovin upadla za polovico. Upad kovancev, ki so cirkulirali v Evropi, je znesel skoraj 1/6, če primerjamo l. 1829 z l. 1809. Čeprav je torej kvantiteta produkcije upadla in so se povečali producijski stroški, če so se sploh spremenili, je vsemu temu navkljub konzum plemenitih kovin kot luksuznih predmetov izjemno narasel, v Angliji že med vojno, na kontinentu po pariškem miru. Dvigal se je /hkrati/ z rastjo občega bogastva¹⁰⁰. Kot obči zakon lahko postavimo, da prevaga sprememba zlatega in srbrnega denarja v luksuzne predmete v času miru, medtem ko samo v nemirnih okoliščinah prevaga povratna sprememba v palice ali tudi v kovance¹⁰¹. Kako pomembno je razmerje med zlatom in srebrnim zakladom v obliki luksuznih blag in plemenitimi kovinami, ki so v rabi kot denar, razvidimo iz tega, da je bilo l. 1829 – po Jacobsu – v Angliji razmerje 2 proti 1, v Evropi in Ameriki pa je za 1/4 več plemenitih kovin obstajalo kot luksuzni predmeti glede na svoj obstoj kot denar.

(konec 6. nadaljevanja) prevaja D. Jovan; oktober 1981

v /poševnih oklepajih/ so prevajalkina dopolnila in pojasnila, kadar je / (poševna črta) med dvema besedama/izrazoma, pomeni dvojnico ali miseln obraz

razvije posebne strani individualnosti. Ali, bogastvo v obliki blag nakopičimo kot menjalno vrednost, in tedaj se nakopičenje pojavi kot objekt trgovske ali specifično ekonomsko operacije. Subjekt te je trgovec z zrnjem, z živino itd. Zlato in srebro nista denar zaradi katerekoli individuove dejavnosti, ta ju kopiči, temveč kot kristala cirkulacijskega procesa, ki se dogaja brez njegovega sodelovanja. Nobenega drugega posla nima, kot da ju spravi v stran in kopiči težo na težo, kar je povsem dejavnost brez vsebine, ki bi vsa druga blaga razvednotila, če bi jo uporabili pri njih⁹⁸.

Naš obrazitelj zaklada se zazdi/pojavlja kot mučenik menjalne vrednosti, sveti asket na vrhu kovinskega stebra. Njemu gre le za bogastvo v njegovi družbeni obliki, in zato ga zakopuje pred družbo. Zahteva blago v tisti njegovi obliki, ki je nenehno sposobna za cirkulacijo, in zato ga odtegne cirkulaciji. Navdušen je nad menjalno vrednostjo in zato ne zamenjuje. Tekoča oblika bogastva in njegov petrefakt, živiljenjski eliksir in kamen modrih, alkemistično znorelo preganjata/strašita drug drugega. V svoji umišljeni brezmejni sli po učitku se odpove vsem užitkom, ker noč zadovoljiti vse družbene potrebe, zadovoljni komaj naravne nujnosti. S tem ko zadržuje/drži bogastvo v njegovi kovinski telesnosti, ga spari/zduši v golo blodnjo/izmišljotino. Prav res pa je kopičenje denarja zaradi samega denarja barbarska oblika produkcije zaradi same produkcije, tj., razvoj produktivnih sil/moči družbenega dela onkraj pregrad običajnih/poznanih potreb. Bolj ko je blagovna produkcija nerazvita, toliko pomembnejša je prva osamosvojitev menjalne vrednosti kot denar, obrazenje zaklada, ki igra zato pomembno vlogo pri starih ljudstvih, v Aziji vse do danes /bis auf die heutige Stunde/, in pri modernih kmečkih ljudstvih, kjer menjalna vrednost še ni zajela vseh producijskih razmerij. Specifično ekonomsko funkcijo znotraj same kovinske cirkulacije bomo zdaj nemudoma opazovali, omenimo pa pred tem še neko drugo obliko obrazenja zaklada.

Če povsem odmislimo njihove estetske lastnosti, so vsa srebrna in zlata blaga, v kolikor je material, iz katerega so /obstoji: bestehen; prevajalka/, material denarja, spremenljiva v denar, kot sta vanje spremenljiva zlat denar ali zlate palice. Ker sta zlato in srebro material abstraktnega bogastva, je /obstoji/ največje razkazovanje bogastva v njihovi uporabi kot konkretnje uporabne vrednosti, in če na določenih stopnjah proizvodnje posestnik blag skriva svoj zaklad, ga žene pri tem povsod tja, kjer se lahko to zgoditi brez nevarnosti, da se pojavi pred drugimi posestniki blag /kot rico hombre (bogat mož). Pozlati sebe in svojo hišo⁹⁸. V Aziji, še posebej v Indiji, kjer se obrazenje zaklada ne pojavlja – kakor se v meščanski ekonomiji – kot podrejena funkcija mehanizma celotne produkcije, temveč je bogastvo v tej obliki obdržano kot poslednji smoter, so zlata in srebrna blaga pravzaprav samo estetska oblika zaklada. V srednjevščini Angliji so bila zlata in srebrna blaga, ker se je njihova vrednost le malo povečala s pridanim surovim delom, z zakonom pojmovana kot zgolj oblika zaklada. Njihov smoter je bil, da jih vržemo znova v cirkulacijo, in je bila njihova čistost zato prav tako predpisana, kot tista kovancev. Rastoča uporaba zlata in srebra kot luksuznih predmetov z rastjo bogastva je tako enostavna zadeva, da je bila starim povsem jasna⁹⁹, medtem ko so moderni ekonomisti postavili napačno trditev, da uporaba srebrnih in zlatih blag ne raste v sorazmerju z rastjo bogastva, temveč samo v sorazmerju s padanjem vrednosti plemenitih kovinam. Njihova sicer natančna navajanja o uporabi kalifornijskega in avstralskega zlata kažejo zato nenehno izgubo, ker po njihovi predstavi povečan konzum zlata kot surovine ni upravičen z ustreznim padcem njegove vrednosti. Od 1810 do 1830 je, zaradi boja ameriških kolonij s Španijo B in prekinitev dela v rudnikih zaradi revolucije, poprečna letna produkcija plemenitih kovin upadla za polovico. Upad kovancev, ki so cirkulirali v Evropi, je znesel skoraj 1/6, če primerjamo l. 1829 z l. 1809. Čeprav je torej kvantiteta produkcije upadla in so se povečali producijski stroški, če so se sploh spremenili, je vsemu temu navkljub konzum plemenitih kovin kot luksuznih predmetov izjemno narasel, v Angliji že med vojno, na kontinentu po pariškem miru. Dvigal se je /hkrati/ z rastjo občega bogastva¹⁰⁰. Kot obči zakon lahko postavimo, da prevaga sprememba zlatega in srbrnega denarja v luksuzne predmete v času miru, medtem ko samo v nemirnih okoliščinah prevaga povratna sprememba v palice ali tudi v kovance¹⁰¹. Kako pomembno je razmerje med zlatom in srebrnim zakladom v obliki luksuznih blag in plemenitimi kovinami, ki so v rabi kot denar, razvidimo iz tega, da je bilo l. 1829 – po Jacobsu – v Angliji razmerje 2 proti 1, v Evropi in Ameriki pa je za 1/4 več plemenitih kovin obstajalo kot luksuzni predmeti glede na svoj obstoj kot denar.

(konec 6. nadaljevanja) prevaja D. Jovan; oktober 1981

v /poševnih oklepajih/ so prevajalkina dopolnila in pojasnila, kadar je / (poševna črta) med dvema besedama/izrazoma, pomeni dvojnico ali miseln obraz

87. „Niso le plemenite kovine znamenje reči... temveč so izmenoma reči... znamenja za zlato in srebro.“ (A. Genovesi, „Lezioni di Economia Civile“ (1765), str. 281 v Custodi, Parte Moderna, zv. VIII., n.n.m., str. 242.)
88. Petty: Zlato in srebro sta „universal wealth“, „Political Arithmetic“, n.n.m., str. 242.
89. E. Misselden, „Free Trade or the Means to make Trade florish etc.“, London 1622. „Naravna materija trgovanja je merchandize (trgovsko blago; tudi tu so prevodi po MEW, prevajalka): which merchants from the end of trade have stiled commodities (ki so jih trgovci zaradi poslovnih razlogov imenovali uporabno blago). Umetna materija trgovanja je denar, ki je prejel titulo of sinewes of warre and of state (žive vojne in države). Denar, čeprav je po naravi in času na vrsti po merchandize, yet fo as much as it is now in use has become the chiefe (je kljub vsemu, kolikor je sedaj v uporabi, postal glavnji). (str. 7) Primerja blago in denar, „oba sinova starega Jakoba, ki je svojo desnico položil na mlajšega in levico na starejšega“. (n.n.m.)
- Bolgouilbert, „Dissertation sur la nature des richesses etc.“, n.n.m., „Tukaj je torej suženj trgovanja postal njegov gospodar... Bada ljudstev izvira od tod, da so naredili gospodarja, ali bolje tirana iz tega, ki je bil suženj.“ (str. 395, 399)
90. Bolgouilbert, n.n.m., „Naredili so si idoja iz teh kovin (zlata in srebra), in s tem, ko so se odpovedali za odslej smotru in namenu, zaradi katerih so ju vpoklicali v trgovanje, da bi nameč služila/da bi ju uporabljali za založitev pri menjavi in vzajemni predaji, so ju skoraj povsem oprostili te službe, da bi ju naredili za božanstvi, ki so jima žrtvovali več dobrin in pomembnih potreb in celo ljudi in jih žrtvujejo še zmeraj, kot je kdajkoli žrtvoval stari v svojem napačnem bogovom.“ (n.n.m., str. 393.)
91. Bolgouilbert, čuti v prvem immobiliziranju perpetuum mobile, tj. v zanikanju njegovega funkcionalnega obstoja kot cirkulacijsko sredstvo, nemudoma njegovo osamosvojitev nasproti blagom. Denar, pravi, naj bo „v trajnem gibanju, kar je lahko samo, dokler je gibljiv, kakor hitro postane negibljiv, je izgubljen“. („La detail de la France“, str. 213.) Kar spregleda, je, da je mirovanje pogoj njegovega gibanja. Kar prav zares hoče, je, da se menjalna vrednost (beri: vrednostna forma blag: notica v osebnem izvodu) blag pojavlja kot zgolj izginjajoča oblika njihove /blag/ snovne menjave, toda se nikdar ne utrdi kot samemu sebi namen.
92. „Boj kora načrta zaloga blag, toliko boj upada tisto, ki eksistira v obliki zaklada (in treasure).“ E. Misselden, n.n.m., str. 23.
93. N.n.m., str. 11 – 13 in drugie.
94. Petty, Political Arithmetick, n.n.m., str. 196.
95. Francois Bernier, „Voyages contenant la description des etats du Grand Mogol“, pariška izdaja 1830, I, zv. prim, str. 312 – 314.
96. Doktor Martin Luther, „Bucher vom Kaufhandel und Wucher“, 1524. Na istem mestu pravi Luther: „Bog je naš Nemec zvrnil tja nekam, da moramo naše zlato in srebre tiščati v tuje dežele, bogatiti svet in ostati sami reževi. Anglija bi brža imela manj zlata, če bi ji Nemčija pustila njene tkanine, in manj bi ga imel tudi portugalski kralj, če bi mu pustili njegove začimbe, izračunaj si, koliko denarja se zvleče na frankfurtski sejem iz nemških dežel, brez nuje in vzroka: tako se boš čudil, kako je mogoče, da je še kakšen heler v nemških deželah, Frankfurt je srebrna in zlata luknja, skozi katero odteka iz nemške dežele, kar žubori in raste, se kuje ali tolče: če bi začepili to luknjo, bi ne smeli slišati zdaj tožbe, kako je vsepovod zadolženost in nič denarja, da so vse dežele in mesta izropali oderuhi, Toda pusti, naj gre svojo pot, saj jo hoče iti: mi Nemci moramo ostati Nemci mi ne popuščamo, mi moramo tako.“ /str. 4./ Misselden bi hotel v zgoraj navedenem spisu zadržati zlato in srebro vsaj znatnej krščanskega kroga: „Denarja je manj zaradi trgovine izven krščanstva, s Turčijo, Perzijo in Vzhodno Indijo. Te trgovske veje vodijo večinoma z gotovino, toda povsem drugače kot trgovske veje znatnej krščanstva, Kajti, čeprav počenjam trgovino znatnej krščanstva z gotovino, je denar vendar zmeraj znatnej svojih meja, Tukaj gre prav res za tok in prototok, plimo in oseko denarja v trgovini, ki jo vodimo znatnej krščanstva, kajti včasih ga je več v enem delu, manjka pa ga v drugem, glede na to pač, ali ima neka dežela primanjkljaj ali neka druga izobilje: pride in gre in se vrtinci v krogu krščanstva, toda njegova linija ga nenehno obkroža. Denar pa, s katerim trgujemo izven krščanstva z zgoraj navedenimi deželami, trajno izdajamo in se nikdar ne vrne.“ /str. 19, 20./
97. „V denarju je izvir pohlepa... postopoma se vžiga tukaj neke vrste znorelost, že ne več pohlep, temveč pohlep po denarju.“ (Pliniius, „Historia naturalis“, L. XXXIII, C. III, Sect. 14.)
98. Horac torej ne razume ničesar o filozofiji obrazenja kapitala, kot pravi („Satire“, L. II, 3, satira):
- „Kupil nekdo si je lutnjo in kopičil je šaro nametano, čeprav se ni posvetil lutnji in mizi nobeni predal. Šilo in kopito, kdor ni kopitar, in jadro za plovbo, kdor plutju po morju ni vdan: prismuknjen in zmeden mu pravim pravično. In v čem se od tega loči, kdor si zlato in srebro grabi, a ga uporabiti ne zna, in nabraga se, kot svetega, boji dotakniti?“ /Prevod sem prevzela iz S. S. Prawer, K. Marx in svetovna književnost, Ljubljana, 1981./
- Mnogo bolje se na zadevo spozna gospod Senior: „Zdi se, da je denar edina reč, poželenje po kateri je vobče, in sicer zato, ker je denar abstraktne bogastvo in ker lahko ljudje zadovolijo vse potrebe, če ga

- imajo, naj bodo kakšnekoli.“ („Principes fondamentaux de l'économie politique, traduit par le Comte Jean Arrivabene“, Pariz 1836, str. 221.) Ali Storch: „Ker reprezentira denar vsa druga bogastva, ga moramo samo nakopićiti, da bi si priskrbeli vsa eksistirajoča bogastva tega sveta.“ (n.n.m. zv. II, Str. 135.)
99. Kako zelo ostane inner man (notranji človek) blagovnega individua nespremenjen, tudi, kjer se je civiliziral in se razvil v kapitalista, dokazuje npr. londonski predstavnik kozmopolitske bančne hiše, ki si je kot ustrezen družinsko zastavo obesil v steklu z okvirjem bankovcev za 100,000 funtov šterlingov. Poanta je tukaj v bankovčevem zafrikljivem pogledu zviška na cirkulacijo.
100. Prim. kasneje navedeno mesto iz Ksenofonta. /Prevod v 7. nadaljevanju; gre za mesto iz dela „De Vectigalibus“, C. IV.)
101. Jacob, n.n.m., zv. II, pogl. 25 in 26.
102. „V časih velikega vznemirjenja in negotovosti, zlasti med notranjimi upori ali invazijami, spremjamajo (ljudje) hitro zlato in srebrne predmete v denar; v periodah miru in blagostanja pa obratno spremjamajo denar v srebrno posodo in okrasne predmete“ (n.n.m., zv. II, str. 357).

pojasnila

- A. Semper, „Considerations sur les causes de la grandeur et de la decadence de la Monarchie Espagnole“, zv. I, str. 275/276.
B. V vojnah za neodvisnost se je večina španskih kolonij v Latinski Ameriki osvobodila španskega gospodstva (1810–1826).

besednjak

Ponoviti moram besedno skupino, ki sem jo objavila že pri 4. nadaljevanju, ker gre za pomembne distinkcije, ki se pa zlahka zameglijo:

erschein — pojavit (se)
darstellen — prikazati (se)

vorstellen — predstaviti

Razen na to skupino moram opozoriti še na naslednje izraze:
bestellen — obstajati, biti (iz): med slovenskima izrazoma ni tako izrazite razlike, kot jo imata v nemščini, zato sem navedla v oklepaju pomensko inačico kot določilo.

Formwechsel — oblikovna menjava; bolje bi bilo morda menjava oblik, vendar prevajam na takšen način tudi druge podobne sestavljenke.

entziehen — premavljati z odtegovat.

festhalten — obdržati, ker je tudi v SP 1962 zveza denar obdržati, ki je pomensko jasnejša v zvezah, ki povedo, da smo denar odtegnili iz obtoka in ga obdržali, ker ga ne vrnemo v obtok. Zadržati je v toliko uporaben izraz, ker kaže na ponovno prehajanje denarja v obtok. Moja interpretacija je, da je v tekstu pomensko važnejša prva inačica.

dienan — služiti, uporabljati; prvi izraz je v zvezah, v katerih se pojavlja v prevodu, po SP 1962 prepovedan. Vendar uporabljam oba izraza, ker prvi opozarja na smer od predmeta k uporabniku, drugi pa na nasprotno smer.

Schatzbildung, Schatzbildner — obraziti zaklad, obrazitljiv zaklad; ker je obraziti zastarel slov, izraz tako po SP 1962 kot po SSKJ, sem ga pričela uporabljati za tisti pomen izraza bilden, ki ne pomeni izobražati. Tomšič pozna pomena oblikovati in tvoriti; pri tem je drugi znova odločno odsvetovan v SP 1962; prvi pa je preveč povezan z „gestalten“.

Überfluss — ima dva pomena, ki sem ju tekstu na enem mestu uporabila, vendar se v slovenščini zgubi besedna igra:

Da bi se polastili izobilja v njegovi obči obliki, moramo obravnavati posebne potrebe kot luhkus in odvečnost.

vorgestelltes Geld — zamišljen denar; gre za denar, ki je le v predstavi; le zamišljen, ker ga dejansko ni.

O pomenu in prevajanju besede „Genuss“ primerjaj Časopis za kritiko znanosti, št. 41, 42 (1980); str. 186.

SP 1962 odsvetovan oz. prepoveduje rabo besed „v kolikor“ in „pogojevati“; da zveza „v kolikor“ ni istovetna z besedo „kolikor“, je povsem jasno prav iz tega prevoda; podobno je z drugim izrazom, SP 1962 je koristno napotilo — tudi v primerih, ko se namerno odločam za „nepravopisno“ rabo besed; saj mi po drugi strani ponuja knjižne oz. redke izraze, ki so pomensko/ideološko še neoprebenjeni.

PREVAJALKINA MARGINA

S tem nadaljevanjem se začenja jesenski del objav Marxove knjige „H kritiki politične ekonomije“. Obsegal bo 4 nadaljevanja: 6–9, zadnje bo nekoliko krajše, ker bo knjiga končana, zato bom dodala še nekaj Marxovih pisem.

Kot lahko opazi vsakdo, ki bere nadaljevanja v zaporedju, si sledijo tako, da se vsako konča nekoliko pred novim poglavjem. Ta delitev ni naključna, temveč sledi iz zasnove Marxovega izpeljavanja misli. Ko pripelje izpeljavo do obrata, nastavi novi del razvijanja še v navezavi na del pred obratom. Novo poglavje se začne, ko se lahko posveti novemu delu razvijanja misli.

Iz te ugotovitev sledi tudi delitev na nadaljevanja, ki ni bila vnaprej določena z razpoložljivim prostorom, temveč je rezultat smiselnega razdeljevanja celote. Opozjam na to značilnost, ker je morda za nekatere bralce pri tej obliki objavljanja neprepoznavna.

Drugo ugotovitev bom razvila v navezavi na eno mojih spomladanskih margin: takrat sem omenila vzporednost Marxovih časopisnih člankov in povzemanja „Grundrisov zur...“ v knjigo „Zur Kritik der...“ Tokrat dodajam tistim mislim naslednje o izdajani Marxovih del.

Redakcija MEW se je odločila za ustrezeno zasnov, ko je izbrala kronološko zaporedje objave tekstov (zanemarimo zdaj ideoološko utemeljeno izpuščanje določenega gradiva, da ne bo spremeni umestnosti izdajateljskega koncepta, ga prej podkrepi), Marx piše različne žanre, pri tem se mu razvijanje žanrov dialektično prepleta. Primeri iz Marxove sedanosti, ki so omenjeni v tekstu „Zur Kritik der...“, so natančneje opisani v njegovih časopisnih člankih iz tistega časa; nasproto pa lahko razumemo intenco njegovih časopisnih člankov le, če poznamo katratno teoretsko delo.

Vsaka smotrna izdaja — zlasti pa še obogatena študijska izdaja — mora s kazalkami opozarjati na te povezave in jih ne sme v uvrstitvijo v različne oddelke izdaje zamegliti.

Hans Mayer je v spremni besedi k izdaji del Maxa Frischha zapisal, da se je zato odločil za časovno načelo, ker lahko edino tako smotno zajame značilno Frischovo prepletanje žanrov. Pri Marxu je zadeva še bolj zapletena, kot je pri pisateljih, kjer se je v 19. stoletju utrdilo načelo izdajanja, ki je ohranjeno npr. tudi v izdaji Cankarjevih del v okviru Zbranij del slovenskih pisnikov in pisateljev (čeprav je uvrstitev lirike na prvo mesto utemeljena tudi kronološko — pač slučajno v tem primeru), kajti večji del Marxovih spisov so izdaje rokopisov oz. objave, ki niso izšle najprej v knjižni obliki — jih Marx sam ni izdal kot knjige.

Redakcija MED v Beogradu je zato ravnala smotno, ko je sicer združila tekste od „Grundrisse zur...“ do „Teorij o presežni vrednosti“ v enotu tekstov, ki do neke mere izstopa znotraj sicer ohranjenega kronološkega načela zaporedja objav tekstov, ni pa zameglila časovne hkratnosti drugačnih oz. drugih objav. Celo uvrstitev „Teorij o... za „Kapital I–III“ je pravilna; ustreza dejanski recepciji teksta oz. zamisli izdajateljev teh rokopisov. Objava teh tekstov med „Zur Kritik der...“ in „Kapitalom I (prva izdaja)“ bo mogoč šele, ko bodo izšli integralni rokopisi iz tega obdobja.

Posebna vprašanja se zastavlja, če hočemo določiti načela za izdajanje rokopisa. Kot vemo, je danes v tekstni kritiki in ediciji tehnično zelo sporno ločevanje integralnega (bralnega) teksta od aparata; še bolj sporno je uveljavljanje „absolutnega“ navajanja inačic, sprememb in popravkov. Za obogateno študijsko izdajo je še najbolj smotrn postopek, ki ga je uporabil Wilhelm Weischedel v svoji „wiesbadenski“ izdaji Kantovih del (dostopno tudi v zbirkni suhrkamp taschenbuch wissenschaft): objava B izdaje Kritike čistega uma, dodane z negativno lematizacijo na dnu strani manjše razlike v A in C izdaji; pri večjih razlikah med A in B izdajo pa je najprej v kurzivu objavljen del iz A izdaje, nato pa še del iz B izdaje. V tem primeru se tudi bralec še loti primerjave, v vseh drugih primerih, ko se apartat loči in postavi na konec knjige ali v sosednjo knjigo, pa skoraj nikoli. (S C izdajo mislim na akademijo izdajo Kantove knjige).

V prihodnji margini bom objavila svoje mnenje o razlikah med Kraft in Macht. Tokrat sem na enem mestu v prevodu samo označila obe inačici.

Odločjanje o jezikovnih rešitvah je vsakokrat zelo nenavadno: ni mogoče upoštevati zgodil jezikovnih pravil v obliki prepovedi (npr. SP 1962), temveč je potrebno ob delu razvijati nove možnosti izražanja, ki jih zahteva določeno mišljenje. Tako oporekanje SP 1962 ni preprosto zanikanje njegovih določitev, temveč preverjanje njihove uporabnosti. Povsem zanesljivo verim, da nisem zmeraj in povsod našla najboljših rešitev; sama prepogosto niham že med posameznimi nadaljevanji. Prav zato zmeraj objavim svoje odločitve, opozorim nanje, da bi vzpopodbudila dialog — iskanje še boljših rešitev, kot sem jih sposobna najti sama.

prevajalka Damjana JOVAN

(Nad. s 6. str.)

na katere knjige bera! V svojem spominu na seveda tudi spisek tistih, ki si večkrat pored sposodijo marksistično ali kako tugo radikalno literaturo. Zlorabe računalnih sistemov so najpogosteje prav s strani multinacionalnih družb in te novejše sodobne tehnične skrbe za upravljanje in načrtovanje" bodočnosti zahodne civilizacije."

APOVEDI

Predpostavke, na katerih meščanski ekonomi gradijo svoje preroke, so slednje: stvarna cena nafte bo postopno rastala, ZDA bodo upočasnilo svojo gospodarsko rast zavojil bolj poučljene antiinflacijske politike in tretjic: Japonska in nekatere države, ki se naglo industrializirajo, bodo se bolj agresivno vdirale na trh in zaostrovale zdajšnje probleme. Inflacija naj bi se počasi "pomirila" v svojih tertijskih nacionalizacijah, Velika Britanija naj nadaljevala zdajšnjo usmeritev, ZR Nemčija in Italija pa naj bi precej zaostrili gospodarsko politiko. Poglejmo napovedi:

Leto:	1980	1981	1982	1983	1984	1985
gospodarska rast (letno) %	0,8	1,4	2,1	2,5	2,8	2,2
inflacija (letno) %	11,5	9,3	8,3	7,6	7,3	7,2
zaposlenost (delovne sile)	6,3	7,3	8,0	8,8	9,1	?
manjšaj plac, bilanc miliardnih dolarjev)	-22	-13	-10	-10	-15	

z teh napovedanih gospodarskih tokov edi, da naj bi bila po zakonih kapitala nadnjega konjunktura v letih 1984-85, a že koncu leta 1985 sledi nova kriza z neizvirivimi posledicami. V primerjavi z govorom 70-ih let naj bi prišlo do nekaj pomembnih preobratov. "Stvarna" ekonomska podoba Zahoda se bo zaradi staja gospodarske rasti in večanja arade nezaposlenih delavcev močno slabila, t.i. "nominalna" podoba, ki je zahodni kapitalistični vladam važnejša, pa bo aj enaka: inflacija naj bi postopno drsela izdol, menjalni tečaji naj bi bili bolj uravneni in plačilne bilance večine držav stabilne. Do konca 1985. A za tem?

V središču pozornosti bodo predvsem ene in stabilne valute. Če so bile za zadnjih desetih let značilne t.i. konkurenčne rezervacije, ko so nekatere države špekula-

tivno razvrednotile denar, da bi bolje prodajale na tujem, grozi zdaj nič manjša nevarnost konkurenčnih rezervacij. Prva znomenja konfliktov znotraj Evrope, pa tudi med Zahodno Evropo in ZDA, se kažejo v zdajšnji vojni obrestnih mer, ki so jo pred letom z dragim dolarem izvrale ZDA. ZR Nemčija lahko s prostovoljnimi pristankom na deficit v plačilni bilanci – z določenimi žrtvami seveda – postane v Evropi vodilna gospodarska sila, nekaj takega, kot so v svetu svojcas bile Anglija in ZDA. Zato je v zdajšnji situaciji poglavita naloga ZR Nemčije, da v logi sesalca vrsko večji del bilančnih presežkov naftnih držav. Po vsem tem se nekaj vse bolj potrebuje: inflacija je postala način obstoja kapitala v kapitalističnem sistemu.

KOMUNISTI NA ZAHODU

Kriza, ki zadnja leta čedalje močneje pretresa Zahod, ni zgolj ekonomska, temveč tudi politična, družbena in moralna. Komunisti na Zahodu zato skušajo ugotoviti ne le razsežnosti krize, temveč tudi poiskati pravi odgovor na njo, svoj koncept in predlog za odpravo krize oz. za

letje pred vstopom v vlado – pred „zgodovinskim kompromisom“, kot mu pravijo. Sprejeli so položaj v svoji deželi tak kot je, izhajali iz njega, se zavzemali za postopne, a sistematične in korenite spremembe, to pa je bilo obenem zagotovo za uspšne volitve. Cele dežele, med njimi tudi tako pomembni kot Emilia-Romagna in Toscana, milijonska mesta Torino, Milano, Firence in celo prestolni Rim, so pod upravo komunistov. Le-ti vodijo za svoje razmere dokaj brezkomпромisno opozicijo do vladnih gospodarskih ukrepov. Pri vprašanjih zunanjje politike in zavzemanja za enotnost vseh demokratičnih sil pa bi se morali ostresti nekaterih ideoloških predstavov in zavzeti trdnejše stališče in mesto avantgarde organiziranih naprednih sil.

IV. VZHOD

BREZ TRŽNIH ZAKONITOSTI NE GRE

Tudi produktivnost se povečuje (1979-3,2% več, 1980 - 4% več), plače pa so se zvišale za nekaj več kot 5%, kar pa se v veliki meri iznosi s serijskimi podražitvami, ki so posledica neskladja med produkcijskimi stroški in umetnimi cenami, ki jih zadržuje država. Tako sedanj gospodarski trenutek v Sovjetski zvezni označuje, da se je končalo obdobje, ko so dosegali večje gospodarske rezultate z večanjem števila zaposlenih. Zdaj so te rezerve izčrpane in ekonomska rast je odvisna od uvojnega novih tehnoloških postopkov in produktivnejše tehnologije. Tehnični dosežki pa se zaradi birokratskih odnosov uvajajo zelo počasi. Dlaski razred Sovjetske zvezde se je prav tako moral posloviti od sanj, ki mu jih je sanjal birokrat v pomanjkanju materialnih dobrin in mu jih je njegova birokracia risala v glavo: sanje, da bo leta 1980 nacionalni dohodek na prebivalca in s tem tudi kakoviteta življenja na nivoju ZDA. Take in podobne iluzije je sklenil črtati iz svojega partijskega programa še letošnji 26. kongres KP SZ, ki se je sam po sebi odlikoval po izredni neinventivnosti in ponavljanju starih oguljenih fraz.

Prvič po vojni se je na Poljskem nacionalni dohodek v letu 1980 zmanjšal namesto povečal, pridelovanje hrane, tj. kmetijstvo, pa je začelo v permanentno krizo. Krvida je ležala v nedodelanosti gospodarskega sistema in le napol urešenih reform, največ pa v brezobzirni vladavini birokracije. Čeprav se je po svoji gospodarski moći Poljska prebila na 10. mesto na svetu, so se odrekanja in požrtvovalnost delavskoga razreda selila iz leta v leto. Delavci pa niso bili pripravljeni spet vseh posledic sprejemati na svoja pleča, zato se je po državi razširil val stavk, znano „poljsko poletje“, ko je poljski delavski razred potisnil vso birokratsko strukturo ob zid, ustavil svoj sindikat Solidarnost in nadaljeval boj za svoje pravice. Ker se bomo dogodkov na Poljskem lotili še posebej in obširneje na drugem mestu, povejmo le na kratko zdajšnje stanje. PZDP, takšna kot je zdaj, je v razpadu, viade padajo ena za drugo Jaroszewicz, Babiuch, Piskowski, vsa moč se koncentriira z odstopom prvega

preobrazbo kapitalistične družbe. Posamezne zahodne evropske komunistične partije so različnega mnenja, tako kar zadeva diagnozo krize, kot poti za njeni odprave, toda takšni razločki v stališčih so razumljivi, zlasti če upoštevamo razlike med evrokommunistom, npr. KP Španije, kot tistih, ki odločno zavračajo evrokommunizem, npr. KP Portugalske. Dejstvo je, da je komunistično gibanje doživljalo v 70-ih letih velike uspehe; KP Italije, Francije in Španije so se povečale svojo zastopanost v parlamentih in s tem vpliv na oblikovanje politike, francoski komunisti sodelujejo v vladi, finski komunisti so sodelovali, KP Islandije pa že dalj časa sodeluje v koaliciji z drugimi malobroznimi strankami, malo državo na Apeninskem polotoku, San Marino, pa že daje časa vodijo izključno komunisti.

Največje uspehe so dosegli italijanski komunisti, ki so že praktično celo deset-

letje pred vstopom v vlado – pred „zgodovinskim kompromisom“, kot mu pravijo. Sprejeli so položaj v svoji deželi tak kot je, izhajali iz njega, se zavzemali za postopne, a sistematične in korenite spremembe, to pa je bilo obenem zagotovo za uspšne volitve. Cele dežele, med njimi tudi tako pomembni kot Emilia-Romagna in Toscana, milijonska mesta Torino, Milano, Firence in celo prestolni Rim, so pod upravo komunistov. Le-ti vodijo za svoje razmere dokaj brezkomпромisno opozicijo do vladnih gospodarskih ukrepov. Pri vprašanjih zunanjje politike in zavzemanja za enotnost vseh demokratičnih sil pa bi se morali ostresti nekaterih ideoloških predstavov in zavzeti trdnejše stališče in mesto avantgarde organiziranih naprednih sil.

Tudi produktivnost se povečuje (1979-3,2% več, 1980 - 4% več), plače pa so se zvišale za nekaj več kot 5%, kar pa se v veliki meri iznosi s serijskimi podražitvami, ki so posledica neskladja med produkcijskimi stroški in umetnimi cenami, ki jih zadržuje država. Tako sedanj gospodarski trenutek v Sovjetski zvezni označuje, da se je končalo obdobje, ko so dosegali večje gospodarske rezultate z večanjem števila zaposlenih. Zdaj so te rezerve izčrpane in ekonomska rast je odvisna od uvojnega novih tehnoloških postopkov in produktivnejše tehnologije. Tehnični dosežki pa se zaradi birokratskih odnosov uvajajo zelo počasi. Dlaski razred Sovjetske zvezde se je prav tako moral posloviti od sanj, ki mu jih je sanjal birokrat v pomanjkanju materialnih dobrin in mu jih je njegova birokracia risala v glavo: sanje, da bo leta 1980 nacionalni dohodek na prebivalca in s tem tudi kakoviteta življenja na nivoju ZDA. Take in podobne iluzije je sklenil črtati iz svojega partijskega programa še letošnji 26. kongres KP SZ, ki se je sam po sebi odlikoval po izredni neinventivnosti in ponavljanju starih oguljenih fraz.

Prvič po vojni se je na Poljskem nacionalni dohodek v letu 1980 zmanjšal namesto povečal, pridelovanje hrane, tj. kmetijstvo, pa je začelo v permanentno krizo. Krvida je ležala v nedodelanosti gospodarskega sistema in le napol urešenih reform, največ pa v brezobzirni vladavini birokracije. Čeprav se je po svoji gospodarski moći Poljska prebila na 10. mesto na svetu, so se odrekanja in požrtvovalnost delavskoga razreda selila iz leta v leto. Delavci pa niso bili pripravljeni spet vseh posledic sprejemati na svoja pleča, zato se je po državi razširil val stavk, znano „poljsko poletje“, ko je poljski delavski razred potisnil vso birokratsko strukturo ob zid, ustavil svoj sindikat Solidarnost in nadaljeval boj za svoje pravice. Ker se bomo dogodkov na Poljskem lotili še posebej in obširneje na drugem mestu, povejmo le na kratko zdajšnje stanje. PZDP, takšna kot je zdaj, je v razpadu, viade padajo ena za drugo Jaroszewicz, Babiuch, Piskowski, vsa moč se koncentriira z odstopom prvega

poti, ne dosegla takšne stopnje razvoja, da zaradi visoke razvitosti visoke rasti proizvodnje niso možne. O tem priča sam petletni plan, ki je postavljen zelo zahtevno in torej sami računajo še vedno na visoke stopnje rasti.

Kot daleč najmočnejše, je sovjetsko gospodarstvo v primerjavi z Zahodom poslovalo priljubo dobro. Industrijska proizvodnja se je leta 1980 povečala za 4,2%, letos pa še za nadaljnji 3,4%. Ta podatek ne vzbuja upanja, da je bil plan dosegzen, a vseeno je sovjetsko gospodarstvo v primerjavi z ZDA (1% gospodarska rast) ali Veliko Britanijo (2%) v veliki prednosti, čeprav ne dosegla tako spektakularne stopnje rasti kot pred leti, ko so se te številke gibale okrog 10%. Petletni plan tudi po sovjetskih podatkih ni bil dosegzen, saj se končna številka giblje okrog 90% tega, kar so za to petletko predvidevali. V prejšnji petletki so leta 1972 dosegli 6,2% rast, medtem ko se vsa druga leta ni suška izpod 7,5%. Iz teh podatkov sledi, da gospodarski tokovi po svetu pljuškajo tudi čez meje ZSSR, kajti sovjetsko gospodarstvo še ni doseglo takšne stopnje razvoja, da zaradi visoke razvitosti visoke rasti proizvodnje niso možne. O tem priča sam petletni plan, ki je postavljen zelo zahtevno in torej sami računajo še vedno na visoke stopnje rasti.

Cicer pa so vse komunistične partije na Zahodu s sindikati skupno borile za pragmatične reformistične olajšave, npr. 33-urni delavnik na Dansku, 5-8 tedenski

poti, ne dosegla takšne stopnje razvoja, da zaradi visoke razvitosti visoke rasti proizvodnje niso možne. O tem priča sam petletni plan, ki je postavljen zelo zahtevno in torej sami računajo še vedno na visoke stopnje rasti.

Kot daleč najmočnejše, je sovjetsko gospodarstvo v primerjavi z Zahodom poslovalo priljubo dobro. Industrijska proizvodnja se je leta 1980 povečala za 4,2%, letos pa še za nadaljnji 3,4%. Ta podatek ne vzbuja upanja, da je bil plan dosegzen, a vseeno je sovjetsko gospodarstvo v primerjavi z ZDA (1% gospodarska rast) ali Veliko Britanijo (2%) v veliki prednosti, čeprav ne dosegla tako spektakularne stopnje rasti kot pred leti, ko so se te številke gibale okrog 10%. Petletni plan tudi po sovjetskih podatkih ni bil dosegzen, saj se končna številka giblje okrog 90% tega, kar so za to petletko predvidevali. V prejšnji petletki so leta 1972 dosegli 6,2% rast, medtem ko se vsa druga leta ni suška izpod 7,5%. Iz teh podatkov sledi, da gospodarski tokovi po svetu pljuškajo tudi čez meje ZSSR, kajti sovjetsko gospodarstvo še ni doseglo takšne stopnje razvoja, da zaradi visoke razvitosti visoke rasti proizvodnje niso možne. O tem priča sam petletni plan, ki je postavljen zelo zahtevno in torej sami računajo še vedno na visoke stopnje rasti.

Cicer pa so vse komunistične partije na Zahodu s sindikati skupno borile za pragmatične reformistične olajšave, npr. 33-urni delavnik na Dansku, 5-8 tedenski

poti, ne dosegla takšne stopnje razvoja, da zaradi visoke razvitosti visoke rasti proizvodnje niso možne. O tem priča sam petletni plan, ki je postavljen zelo zahtevno in torej sami računajo še vedno na visoke stopnje rasti.

Kot daleč najmočnejše, je sovjetsko gospodarstvo v primerjavi z Zahodom poslovalo priljubo dobro. Industrijska proizvodnja se je leta 1980 povečala za 4,2%, letos pa še za nadaljnji 3,4%. Ta podatek ne vzbuja upanja, da je bil plan dosegzen, a vseeno je sovjetsko gospodarstvo v primerjavi z ZDA (1% gospodarska rast) ali Veliko Britanijo (2%) v veliki prednosti, čeprav ne dosegla tako spektakularne stopnje rasti kot pred leti, ko so se te številke gibale okrog 10%. Petletni plan tudi po sovjetskih podatkih ni bil dosegzen, saj se končna številka giblje okrog 90% tega, kar so za to petletko predvidevali. V prejšnji petletki so leta 1972 dosegli 6,2% rast, medtem ko se vsa druga leta ni suška izpod 7,5%. Iz teh podatkov sledi, da gospodarski tokovi po svetu pljuškajo tudi čez meje ZSSR, kajti sovjetsko gospodarstvo še ni doseglo takšne stopnje razvoja, da zaradi visoke razvitosti visoke rasti proizvodnje niso možne. O tem priča sam petletni plan, ki je postavljen zelo zahtevno in torej sami računajo še vedno na visoke stopnje rasti.

Cicer pa so vse komunistične partije na Zahodu s sindikati skupno borile za pragmatične reformistične olajšave, npr. 33-urni delavnik na Dansku, 5-8 tedenski

poti, ne dosegla takšne stopnje razvoja, da zaradi visoke razvitosti visoke rasti proizvodnje niso možne. O tem priča sam petletni plan, ki je postavljen zelo zahtevno in torej sami računajo še vedno na visoke stopnje rasti.

Kot daleč najmočnejše, je sovjetsko gospodarstvo v primerjavi z Zahodom poslovalo priljubo dobro. Industrijska proizvodnja se je leta 1980 povečala za 4,2%, letos pa še za nadaljnji 3,4%. Ta podatek ne vzbuja upanja, da je bil plan dosegzen, a vseeno je sovjetsko gospodarstvo v primerjavi z ZDA (1% gospodarska rast) ali Veliko Britanijo (2%) v veliki prednosti, čeprav ne dosegla tako spektakularne stopnje rasti kot pred leti, ko so se te številke gibale okrog 10%. Petletni plan tudi po sovjetskih podatkih ni bil dosegzen, saj se končna številka giblje okrog 90% tega, kar so za to petletko predvidevali. V prejšnji petletki so leta 1972 dosegli 6,2% rast, medtem ko se vsa druga leta ni suška izpod 7,5%. Iz teh podatkov sledi, da gospodarski tokovi po svetu pljuškajo tudi čez meje ZSSR, kajti sovjetsko gospodarstvo še ni doseglo takšne stopnje razvoja, da zaradi visoke razvitosti visoke rasti proizvodnje niso možne. O tem priča sam petletni plan, ki je postavljen zelo zahtevno in torej sami računajo še vedno na visoke stopnje rasti.

Cicer pa so vse komunistične partije na Zahodu s sindikati skupno borile za pragmatične reformistične olajšave, npr. 33-urni delavnik na Dansku, 5-8 tedenski

poti, ne dosegla takšne stopnje razvoja, da zaradi visoke razvitosti visoke rasti proizvodnje niso možne. O tem priča sam petletni plan, ki je postavljen zelo zahtevno in torej sami računajo še vedno na visoke stopnje rasti.

Kot daleč najmočnejše, je sovjetsko gospodarstvo v primerjavi z Zahodom poslovalo priljubo dobro. Industrijska proizvodnja se je leta 1980 povečala za 4,2%, letos pa še za nadaljnji 3,4%. Ta podatek ne vzbuja upanja, da je bil plan dosegzen, a vseeno je sovjetsko gospodarstvo v primerjavi

16. STRAN

sekretarja Kanje v zadnjem okopu birokracije, v vojski in njegovem predstavniku, generalu Jaruzelskemu.

Nacionalni dohodek se je naprej drastično zmanjševal, investicije so ustavljeni (stojo okoli tisoč objektov v vrednosti 800 milijard zlatov), razmere na trgu so katastrofalne, saj je na voljo 44 % manj potrošnih dobrin kot lani, vse to prvenstveno kot posledica zastoja blagovne menjave med državno industrijo in več ali manj zasebnim kmetijstvom. Podobno je z zunanjetrgovinsko bilanco, kjer Poljska "guje" 27 milijard dolarjev, te pa plačuje lahko le z novimi posojili. Producija v poglavitih panogah, kot so rudarstvo, železvarstvo, gradbeništvo in kemična industrija, dosegla raven iz leta 1973, na trgu delovne sile pa je ostalo ali ostaja nezaposlenih skoraj milijon delavcev. Vse to kaže, da so birokratsko centralistični odnosi odpovedali do konca in se razgolili v vsej svoji budi. Čarovniška palica je potisnjena v roke samoupravljanju, ki pa si ga birokracija in delavski razred predstavlja vsak po svoje. Tako na Poljskem poteka PRVA OKRTKA BITKA MED DELAVCI IN BIROKRACIJO V ZGODOVINI DELAVSKEGA GIBANA.

V ostalih socialističnih deželah, na primer na Madžarskem, se bije bitka za večji gospodarski učinek, za boljši standard, v DR Nemčiji so že dosegli 4000 dolarjev nacionalnega dohodka na prebivalca, v Bolgariji jim uspeva ena izmed najvišjih stopenj gospodarske rasti v svetu, toda vse to bi lahko že mnogo bolj pospešili, če ne bi povsod prevladovali birokratski odnosi. V prihodnosti tako ostaja temeljna naloga vzhodno evropskega gospodarstva v strogem izpolnjevanju planskih obveznosti, poleg tega pa pomoč ostalim manj razvitim deželam po svetu s socialistično ureditvijo, med katerimi prednjaci Kuba in Vietnam, navezovanje stikov ter pomoč še vedno dokaj bojkotiranemu Iranu, in splet vskakovanje psovoda, kjer nastane vakuum, brezljadje ali kakršnakoli revolucija. Partije socialističnih dežel pozivajo k "socialističnemu tekmovanju" in k novim "delovnim zmagam". Vse v redu, le v ekonomskih sistemih zaradi sedmih glavnih birokracij še vedno preveč škriplje. Delavski razred vzhodno evropskih socialističnih dežel – Jurij pa je že silno močan, a se še zaveda svojega lastnega položaja in naloge. Glave pa bodo padle, zagotovo.

V. NERAZVITI SVETOVNI JUG

"Buržoazija z naglim izboljševanjem vseh proizvodnijskih orodij, z neskončno olajšanim komunikacijami vleče v civilizacijo vse, tudi najbolj barbarske narode. Cenost njenega blaga je težka artillerija, s katero podira vse kitajske zdove do tal, s katero prisili h kapitulaciji najtrdovratnejše sovraščino barbarov do tujcev." Tako Marx 1848. In danes? Za ilustracijo si najprej poglejmo nacionalne dohodek na prebivalca obeh skupin najbolj razvitev in najbolj nerazvitev dežel (v dolarjih):

	revni:	
Kuvajt	14890	Bangladeš
Emirati	14230	Laos
Svica	12100	Butan
Švedska	10210	Nepal
Danska	9820	Etiopija
ZDA	9700	Mali
ZR Nemčija	9600	Somalija
Norveška	9510	Čad
Kanada	9170	Burundi
Belgia	9070	Mozambik
Nizozemska	8390	Burma
Francija	8270	Zgornja Volta

Najmanjši delež v svetovni trgovini predstavlja delež 50 najmanj razvitev dežel, dežel brez strateških surovin, kot so nafta, različne kovine itd. Na področju izvoza znaša le 5 %, na področju izvoza pa komaj 0,3 %. Razliko med njima predstavlja velik deficit v plačilni bilanci dežel v razvoju, ki je znašal leta 1979 že skoraj 400 milijard dolarjev. Številka 0,3 %, pa pomeni, da so te dežele povsem na obrobu mednarodnih ekonomskih odnosov. Moramo celo reči, da v kategorijah prelivanja presežne vrednosti te dežele v absolutnem smislu niti ne prispevajo k procesu svetovne akumulacije, saj so popolnoma blokirane v svojem razvoju. S tem ko nameč nima dostopa do resursov, znanja, tehnologije, tudi nimajo nobene možnosti okrepite svoj položaj znotraj svetovnega gospodarstva. Četrtnina sveta nadzoruje kar 85 % svetovnih bogastev, 90 % svetovnih proizvodnih zmogljivosti pa je v rokah razvitev dežel. Dolgori držav v razvoju so se v 10 letih povzpeli s 70 milijard dolarjev na 300 milijard dolarjev v letu 1980, hkrati pa razvite države dajejo leto 450 milijard dolarjev samo za oboroževanje.

Nerazviti tudi vse počasneje vracajo dolgo in vse več denarja gre le za servisiranje dolgov in vse manj za odpalčilo. Rast sredstev za servisiranje dolgov vseh držav v razvoju hkrati rapidno upada. Dolgori naraščajo za 22 % v primerjavi s 27 % leta 1979 in 38 % leta 1978. Nominalno povečanje plačilnih posojil državam v razvoju znaša letos 15 %, medtem ko je leta 1979 znašalo 16 %, leta 1978 pa 27 %. Sredstva za servisiranje dolgov držav v razvoju so znašala leta 1980 – 88 milijard dolarjev, medtem ko so znašala leta 1979 72 milijard dolarjev in leta 1978 57 milijard dolarjev. Tako se je servisiranje dolgov v letih 1978–79 povečovalo zaradi višjih obrestnih mer na privatnih denarnih trgih, zaradi manjših vrednosti dolarja in predčasnega vracanja bančnih kreditov, na katere so bili sprejeti ugodnejši pogoji. Oderuštev iz prejšnjih stoletij se je le preneslo na svetovni nivo. Okoli 40 % sredstev za servisiranje dolgov je šlo leta 1979 za odpalčilo obresti, 60 % pa za amortizacijo, s katero so na splošno dobili več kot pa z novimi posojili. Od celotnih odpalčil dolgov držav v razvoju je bilo 87 % izplačanih najrazvitejšim državam in to skoraj izključno njihovim agencijam za dobitve izvoznih kreditov in privatnim kreditorjem. Celotni dolgori držav v razvoju so leta 1978 znašali 336,6 milijard dolarjev, leta 1979 – 391 milijard dolarjev, leta 1980 pa so se povzpelni na 450 milijard dolarjev. Od vseh dolgori držav v razvoju jih dobra polovica odpadne na naftne države, drugo pa so države v razvoju dolžne čistim izvoznicam nafta in petim manjšim razvitim

državam. Pri tem je značilno, da se je oderuški delež posojil, ki ga ima privatni sektor, povečal za 50 %. To so predvsem multinacionalne družbe, ki posojajo denar po tržnih pogojih.

Podatki govore o veliki koncentraciji dolgov in kažejo, da so sredstva za servisiranje teh dolgov omejena na določeno število držav v razvoju. Leta 1978 so bile samo Brazilija, Mehika in Španija udeležene z 32 % pri celotnih odpalčilih dolgovih. Če sem pristejejo še Argentina, Iran, Alžirija, Južno Korejo, Saudovo Arabijo, Jugoslavijo in Indonezijo, se delež teh desetih največjih dolžnikov povzpena na 56 %. Dolgori so se skoncentrirali na 20 držav, na katere je leta 1978 prišlo kar 75 % celotnih dolgov. Ta proces pa se še poglablja.

Prehrana stopa v ospredje najbolj žgočih svetovnih problemov in prinaša s seboj težko predvidljive ekonomske, socialne in politične posledice. Države v razvoju morajo danes uvažati po 80 milijonov ton žita letno, kar je približno desetina svetovne proizvodnje, in zanj plačujejo 20 milijard dolarjev. Toda 70 % svetovnih presežkov žita se nahaja v Severni Ameriki, to je v ZDA in Kanadi, nadaljnih 23 % pa v deželi EGS, Avstraliji in Argentini. Te poglavitne svetovne izvozne žita, v prvi vrsti ZDA, ki same razpolagajo s 64 % žitnih rezerv, imajo v rokah mogočno orožje, ki se čedlja bolj občutu na svetovnem prizorišču. Prehrana je postala politično orožje – in to ne le zavoljo Zahoda, temveč tudi Vzhoda, ki zagovarja lastne interese. Vzhodne države na čelu z ZSSR zagovarjajo menje, da niso odgovorne za probleme, ki da jih je v deželih v razvoju povzročil kolonializem in jih zdaj nadaljuje neokolonializem imperialističnih sil ter multinacionalnih družb, zato se dežele „realnega socializma“ orientirajo le na bilateralno pomoč „priateljskim“ socialističnim državam v območjih, v katerih so tako ali drugače instalirani vojaški, ekonomski in politični interesi Sovjetske zveze.

Raven pomoči v prehrani v zadnjih letih od 1975–79 se je sicer podvojila, a še zmerom ne zadovoljuje osnovnih potreb. Pomoč zdaj znaša 7,6 milijona ton žita letno, toda zagotoviti bi bilo potrebno najmanj 10 milijonov ton, če naj bi v prihodnjih letih preprečili novo globalno prehrambeno krizo. Zdaj odpade na Afričana za 10 % manj hrane kot pred desetletjem in številne države, ki so jo svojčasa izvajale, so jo zdaj prisiljene uvažati, kot denimo Tanzanija in Kenija, pri čemer so začele v dvojne škrice zaradi podražitev nafta v zadnjih letih. Vendar pa problem ni samo v dražji nafti. Danes morajo dežele v razvoju plačevati trikrat višjo ceno kot pred desetletjem za traktorje, insekticide ali umetna gnjilja, ki jih uvažajo predvsem iz razvitenih držav. Prehrambene razmere v svetu so se v letu 1980 alarmantno zaostrele, 29 držav, od tega 23 afriških, se sooča s kontinuiranim velikimi primanjkljaji hrane, medtem ko je bilo leta 1979 takih držav 17. Prehrambene krize zajema vse vzhodni del črne celine, od afriškega Roga, prek Kenije in Tanzanije do Juga Afrike, in samo v Ugandi umira za loko pot milijona ljudi. Za hudo loko in kričnimi pomanjkanji osnovne prehrane je trpel v letu 1980 400 milijonov ljudi, po nekaterih podatkih pa se govorja celo o 750 milijonih gladajočih.

Prehrambena kriza je kompleksna in je odraža celotnih kapitalističnih mednarodnih odnosov na ekonomskem področju in spletu. Čedlje boj se razkriva z vso širino medsebojne prepletene prehrambene vprašanja. Dejstvo, da danes dežele v razvoju trošijo za nakup žita kar dve tretjini tiste pomoči, ki jo dobivajo na račun svojega razvoja, zgoravo dokazuje, da se bo prehrambenega problema potrebovano doleti v dnu občne znanosti načela, proklamiranih v OZN. Pri takih in podobnih vprašanjih ne more biti dvojnega mnenja, Ena agresija je kot druga, naj bo sovjetska na Afganistan, iraška na Iran in obratno, ali južnoafriška na Angolo. Ce stoji za tem ena supersila in za onim druga, ni razločka.

Dosedanjih političnih uspehov na afriškem kontinentu so mnogo impresiveni od gospodarskih, toda za resnično neodvisnost sta potrebna kot osnova pogoja ekonomske neodvisnosti in ekonomskem razvoju. Le-to zavira

neenotnost, ki je še krepko prisotna. Spor med Libijo in Sudanom, Libijo in Egipatom, Alžirijo in Marokom, frakcijski boji v Čadu, črno diktature in pospešen nastanek domačega buržoazije, borba Polisaria za neodvisnost Zahodne Sahare, zadnjega večjega ozemlja na svetu, ki je pod polkotonialno upravo v afriških razmerah relativno razvitega Maroka, obstoju suženjstva in milijoni beguncov. Odpor proti južnoafriški politiki apartheidu se nadaljuje z neznamjano silovitostjo, pavkljub vsem pokolom se vrstijo stave črnskih delavcev in studentov, bombe eksplozije, a belci vse "prepočasi vidijo" (asociacija na nek govor belega ministra, ki je dejal, da črni „počasni misijo“). Spodbudno je tudi to, da se številne afriške države, med njimi lani osvobojeni Zimbabwe, vse bolj vključujejo v pomoč osvobodilnemu gibaju SWAPO v borbi proti okupaciji Južne Afrike v Namibiji, eni najbolj bogatih dežel na svetu s strateško važnimi rudami, ki jih seveda izkoriscijo – zahodne multinacionalne družbe in s tem omogočajo rasistom izvajati ekspansionistično politiko. Ohrabruje, da se veliko držav črnega kontinenta s poprej izključno komercialnimi kulturami, namenjenimi izvozu, z ogromnimi žrtvami začenja preusmerjati na prehrambene kulture in do slike afriške države odločene, da se zoperstavijo mednarodni gospodarski ureditev in kapitalističnemu sistemu, ki je krično nestabilen, zavedajoč se nujnosti sprememb in potrebe po akciji. Latinska Amerika je gospodarsko močno navezana na ZDA, zato je njo vredno v letu 1980 400 milijonov ljudi, po nekaterih podatkih pa se govorja celo o 750 milijonih gladajočih.

Prehrambena kriza je kompleksna in je odraža celotnih kapitalističnih mednarodnih odnosov na ekonomskem področju in spletu. Čedlje boj se razkriva z vso širino medsebojne prepletene prehrambene vprašanja. Dejstvo, da danes dežele v razvoju trošijo za nakup žita kar dve tretjini tiste pomoči, ki jo dobivajo na račun svojega razvoja, zgoravo dokazuje, da se bo prehrambenega problema potrebovano doleti v dnu občne znanosti načela, proklamiranih v OZN. Pri takih in podobnih vprašanjih ne more biti dvojnega mnenja, Ena agresija je kot druga, naj bo sovjetska na Afganistan, iraška na Iran in obratno, ali južnoafriška na Angolo. Ce stoji za tem ena supersila in za onim druga, ni razločka.

Prehrambena kriza je kompleksna in je odraža celotnih kapitalističnih mednarodnih odnosov na ekonomskem področju in spletu. Čedlje boj se razkriva z vso širino medsebojne prepletene prehrambene vprašanja. Dejstvo, da danes dežele v razvoju trošijo za nakup žita kar dve tretjini tiste pomoči, ki jo dobivajo na račun svojega razvoja, zgoravo dokazuje, da se bo prehrambenega problema potrebovano doleti v dnu občne znanosti načela, proklamiranih v OZN. Pri takih in podobnih vprašanjih ne more biti dvojnega mnenja, Ena agresija je kot druga, naj bo sovjetska na Afganistan, iraška na Iran in obratno, ali južnoafriška na Angolo. Ce stoji za tem ena supersila in za onim druga, ni razločka.

Prehrambena kriza je kompleksna in je odraža celotnih kapitalističnih mednarodnih odnosov na ekonomskem področju in spletu. Čedlje boj se razkriva z vso širino medsebojne prepletene prehrambene vprašanja. Dejstvo, da danes dežele v razvoju trošijo za nakup žita kar dve tretjini tiste pomoči, ki jo dobivajo na račun svojega razvoja, zgoravo dokazuje, da se bo prehrambenega problema potrebovano doleti v dnu občne znanosti načela, proklamiranih v OZN. Pri takih in podobnih vprašanjih ne more biti dvojnega mnenja, Ena agresija je kot druga, naj bo sovjetska na Afganistan, iraška na Iran in obratno, ali južnoafriška na Angolo. Ce stoji za tem ena supersila in za onim druga, ni razločka.

Prehrambena kriza je kompleksna in je odraža celotnih kapitalističnih mednarodnih odnosov na ekonomskem področju in spletu. Čedlje boj se razkriva z vso širino medsebojne prepletene prehrambene vprašanja. Dejstvo, da danes dežele v razvoju trošijo za nakup žita kar dve tretjini tiste pomoči, ki jo dobivajo na račun svojega razvoja, zgoravo dokazuje, da se bo prehrambenega problema potrebovano doleti v dnu občne znanosti načela, proklamiranih v OZN. Pri takih in podobnih vprašanjih ne more biti dvojnega mnenja, Ena agresija je kot druga, naj bo sovjetska na Afganistan, iraška na Iran in obratno, ali južnoafriška na Angolo. Ce stoji za tem ena supersila in za onim druga, ni razločka.

Prehrambena kriza je kompleksna in je odraža celotnih kapitalističnih mednarodnih odnosov na ekonomskem področju in spletu. Čedlje boj se razkriva z vso širino medsebojne prepletene prehrambene vprašanja. Dejstvo, da danes dežele v razvoju trošijo za nakup žita kar dve tretjini tiste pomoči, ki jo dobivajo na račun svojega razvoja, zgoravo dokazuje, da se bo prehrambenega problema potrebovano doleti v dnu občne znanosti načela, proklamiranih v OZN. Pri takih in podobnih vprašanjih ne more biti dvojnega mnenja, Ena agresija je kot druga, naj bo sovjetska na Afganistan, iraška na Iran in obratno, ali južnoafriška na Angolo. Ce stoji za tem ena supersila in za onim druga, ni razločka.

Prehrambena kriza je kompleksna in je odraža celotnih kapitalističnih mednarodnih odnosov na ekonomskem področju in spletu. Čedlje boj se razkriva z vso širino medsebojne prepletene prehrambene vprašanja. Dejstvo, da danes dežele v razvoju trošijo za nakup žita kar dve tretjini tiste pomoči, ki jo dobivajo na račun svojega razvoja, zgoravo dokazuje, da se bo prehrambenega problema potrebovano doleti v dnu občne znanosti načela, proklamiranih v OZN. Pri takih in podobnih vprašanjih ne more biti dvojnega mnenja, Ena agresija je kot druga, naj bo sovjetska na Afganistan, iraška na Iran in obratno, ali južnoafriška na Angolo. Ce stoji za tem ena supersila in za onim druga, ni razločka.

Prehrambena kriza je kompleksna in je odraža celotnih kapitalističnih mednarodnih odnosov na ekonomskem področju in spletu. Čedlje boj se razkriva z vso širino medsebojne prepletene prehrambene vprašanja. Dejstvo, da danes dežele v razvoju trošijo za nakup žita kar dve tretjini tiste pomoči, ki jo dobivajo na račun svojega razvoja, zgoravo dokazuje, da se bo prehrambenega problema potrebovano doleti v dnu občne znanosti načela, proklamiranih v OZN. Pri takih in podobnih vprašanjih ne more biti dvojnega mnenja, Ena agresija je kot druga, naj bo sovjetska na Afganistan, iraška na Iran in obratno, ali južnoafriška na Angolo. Ce stoji za tem ena supersila in za onim druga, ni razločka.

Prehrambena kriza je kompleksna

Upoznavanje

toda preobraženo, pomlajeno in pripravljeno, da ponovno misli.

Sposmimo se samo gledaliških gibanj, ki so se rojevala kot gobe po dežju v teh 15. letih: totalno gledališče, gledališče surovosti, gledališče prizorov, gledališče nove teatralnosti itd.

Beograd je brez dvoma najbolj obvezeno mesto o teatru našega časa. Noben ustvarjač modernega teatra ni neznan BEGRAJCANU, KI JE KOLIKOR TOLIKO RESNO SPREMLJAL BITEF ... Iskali smo nove tendence gledališča kot smo mogli in znali."

Bitef torej skuša ohraniti predvsem svoj informacijski karakter in želi (zadnjih nekaj let) predstaviti jugoslovenski publiki vsaj delček zanimivih gledaliških dogodkov v svetu. Obenem pa nudi možnost za razmišljjanja o gledališču, njegovem smislu, načinu itd., kot tudi možnost za dokaj kritično ugotavljanje, kolika naše gledališče sledi podobnim smernicam v svetu.

Letošnji Bitef je bil, razen kitajske predstave, "evropski" (najverjetneje zaradi finančnega stanja). V primerjavi s sprejšnjimi se je ta zdel kakor široka reka, ki je vase sprejela (ves) pritoke raziskovanj in iskanj modernih gledališč. Tako gledališke predstave niso več usmerjene v iskanje ali prikazovanje enega samega gledališkega fenomena, kot na primer glasbe, plesa, ritma, akrobacij, giba, mima, barve, svetlobe, šoka, tišine ... kostuma, scene, temveč v enakovredno in polno sodelovanje vseh elementov, ki tako tvorijo "popolno predstavo". Kajti kakršno koli pretiravanje v prikazovanju samo enega od gledaliških elementov, lahko pomeni le iskanje nove izraznosti le tega (včasih tudi nemoc kulture, da bi izrazilo vso širino problema). Ce malo pobrskamo v teorijo gledališča,

odkrijemo, da je velika večina avtorjev spoznala, da edino ob enakovrednem in polnem sodelovanju vseh elementov, ki tvorijo gledališče, lahko ustvarimo popolno predstavo. Izrazito takšna predstava je bila "bjaka" Sen kresne noči, delno pa Maša v A molu, Dundo Maroje in Razredni sovražnik.

Poleg omenjenega pa je bilo na letošnjem Bitezu opaziti, da so bili teksti (neodvisno od tega, ali so klasični, adaptacija oz. moderni) z jasno izraženimi fabulami – trdno postavljenimi temami. Predstave so imele dramaturško čisto zasnovano in intelektualno-čustveno nadgradnjo, v veliki večini predstav prekrite s kopreno sanjskega, misticnega, mitičnega – imaginarnega. Tako so predstave na eni strani jasne in čiste, na drugi pa odpirajo verjetno veliko možnosti za gledaličev doživljaj ali razmišljjanje. Tako se v gledališču odpirajo nove možnosti komunikacije, ki so v nasprotju s spoznjanjem, da smo svet navideznih individualistov. Ta individualnost je neizložljiva, nesamo stojna in prej obrabljena kot resničen obstoj človeka. Gledališče se tako odreza svoje lastne individualnosti ter zaprosti in odpira vrata morda pristnejši komunikaciji z gledalci.

Omenimo naj, da je bila večina tekstov modernih, nekaj priredib in improvizacij, ter da so bile večinoma komedije. Med igralskimi kreacijami bi lahko omenili Bernhard Minettja v vlogi Popravljalca sveta v istoimenski predstavi. Ta 70-letni igralec je v predstavi, kjer igra skorajda sam, "držal" polni dve uri v napetosti celo dvorana. Igralec je v intervjuju izjavil: „Publika mora biti obvladana ali celo prevladana. To je nasprotnik, in ju mu ne morem biti dopadljiv. Takšna napetost je neizbežna, toda konstruktivna. Napetost, ki

omogoči ustvarjanje.“ Minetti je na trehnutke s svojim starčevskim sarkazmom in egoizmom demonsko presenečal publiko ali pa jo je s svojo starčevsko senilnostjo nasmehal. Zanimivo je, da je ves čas sedel v visokem naslonju in svoj dolgi monolog prekinjal z redkimi, skopimi gestami. Njegova soigralka Edith Heerden, ki je igrala njegovo ženo, je svojo vlogo oblikovala brez besed, edino z mimiko in z gestami. Sicer se predstava proti koncu malec različila v dočasno ponavljanje, a vendar sta Minetti in njegova soigralka ostala v spominu kot izrazito suggestvna soigralca.

Omeniti moramo tudi igralski žar Kempove skupine, ki pa ste jo v Ljubljani lahko gledali. Ustvarjalca in igralca v Letalcih, Farid Chopel in Ged Marlon, sta do solz nasmejala s svojo stilizacijo, ki je na trehnutke spominjala na Charlija Chaplina ožroma parodiji na povojske ameriške filme.

Ob koncu je bil omenili še edino zunanjevropsko predstavo, Pekinski opero, ki se je predstavila z odlomki iz različnih predstav. Igrali Opere so v razgovoru izjavili, da imajo takšne vrste predstav (kot je bila pri nas) tudi doma, kajti najlepši deli oper posenjajo opernim sladokusem zanimiv večer. Medtem ko mlajša, neizobražena publike zahteva predstavitev ene same, cele opero. Skratka, ne more uživati ob prikazovanju najlepših odlomkov, ker ne pozna Fabule. Zanimivo je, da smo takšna neizobražena publike tudi mi, in le redko kdaj je lahko užival v njihovi predstavi. Morda bi bilo mnogo bolje, če bi nam predstavili samo eno opero.

Predstave letošnjega Bitezfa:

- Pekinska opera, Kitajska
- Nigel Williams: Razredni sovražnik, režija: Peter Stein, Zahodni Berlin

gospodina sa damom.

- Marin Držić: Dundo Maroje, režija: Ivica Kunčević, Hrvatsko narodno kazalište, Zagreb
- Thomas Bernhard: Popravljalec sveta, režija: Claus Peyman, Bochum, Nemčija
- Ljubiša Ristić: Missa in a minor, režija: Ljubiša Ristić, Slovensko mladinsko gledališče, Ljubljana
- William Shakespeare: Sen kresne noči, režija: Lindsay Kemp, London
- po knjigi Danila Kiša: Grobniča za Boris Davidovića, režija: Ljubiša Georgijevski, Narodno pozorište, Zenica
- Prozorno mesto, režija: Armando Beraglio in Hector Velche, Amsterdam
- Edmond Rostand: Cyrano de Bergerac, režija: Maurizio Scaparro, Rim
- Slavomir Mrožek: Peš, režija: Jerzy Jarocki, Varšava
- Chopel-Marlon: Letalca, režija: Farid Chopel in Ged Marlon, Pariz

BRIS

V nekem intervjuju je Jovan Čirilov, direktor Bitezfa, na vprašanje, če Bitez res izgublja svoj namen in pomen, odgovoril, da tako miselnost izraža razvajena premierska publike. Opozna se zanimiv fenomen, da premierske predstave niso več tiste, na katerih se ugotavlja pomen Bitezfa, temveč so to reprize, ki jih gledajo večina mladi gledalci. Zanimivo je, da so reprize tudi dosti bolje odigrane, kajti čuti se odmet publike.

V uvodniku prvega Bitezovega Biltena piše: „Za svetovno gledališče 20. st. je čas od 1967 leta (ko je bil 1. Bitez) do 1981. (15. Bitez) eden najbolj plodnih in dramatičnih obdobjij modernega gledališča. To je čas neslutenih novih form, čas izhoda iz baročnih in klasicističnih dvoran na ceste, trge, v garaže, mansarde ali podzemlja, čas, ko je gledališče spet pripadlo mladim in njihovemu protestu. Morda tudi v naivni veri, da je z gledališčem spet vrnilo v dvorane,

YORK. FROM THE DAYS IN WHICH THE PSALMS OF DAVID WERE WRITTEN UNTIL ITS SURRENDER IN 1644.

THE LIVING HISTORY OF YORK: SCENES AND FIGURES IN THE GREAT PAGEANT.

Subjekt se pri čitanju iznika prevodu črke (rob izjave to instanco ireduktibilno zlomi), predpostavlja označevalca. premešča pa manko: ko zdrsne po pobojiču teksta, se ujame v neke zvičajne ovinke govorice, v robeve in vrzeli nepravilnih, zanemarjenih, nenavadnih potec, kjer začepa oz. zajecijo označevalna gladin: nekaj se izstavi v gastronomski prednosti, nekaj, kar ne zmore brez vagabundstva, nekaj, kar mora umanjati, da bi bil tekst sploh berljiv; še manko instavrira čitanje kot tako. „V vesolju diskurza je bistven (konstitutiven) manko. „V literarnem še toliko bolj.“ Strukturalizem na ravni izjave mora biti v momentu branju, ki skuša prek njeve nadomestnika priti do specifičnega manka, ki nosi strukturirajoč funkcijo...“ Manko ni zamoljana beseda, niti nemoč besedičenja, niti avtorjeva zvijača, pač pa „molk, pomanjkljivost, ki organizira izrečeni govor, to je kraj, ki se odtegne ...“ sij je bil tekst mogoč iz njegove odstotnosti, le iz nje so izrekali diskurzi.“ (vse Miller) Tekst je oklica manka. Simbolno se struktura okrog manka realnega. Vsako čitanje predpostavlja manko.

Renesansa je bila pravzaprav poseg v označevalcu: v tej epohi je prišlo do menjave jezika; govorice v skupinem bivališču poslej urezujeta ena zarez v druge, v označevalnem vrtincu se vozljajo klasična latinščina, srednjeveška latinščina in razne nacionalno-vulgarne govorice. Vrtoglavo in nepovratno se je vstopalo v eročni kozmos teksta, v kozmografijo spektakularnega diskurza, v gastronomski „don juanizem“ pluralnega erosa: v pravi jezikovni spektakel, karneval. Ta gastofofska pustolovščina je pervertirala neko kanoniziran topografijo Gospodarja: norost ortografskega Cenzorja je Erazem uvel v „Hvalnici norosti“, tako da je še Foca učula uspešno napisati „Zgodovino norosti“.

Takrat je Nostradamus (Michel de Notre-Dame) pisal svoje apokaliptične oraklige/enigme in z njimi zadolžil vpisovanja meje v eshatološko sintakso 20. stoletja. Etienne Dolet je bil skrivaj sežgan, ker je napačno prevedel odstavek iz Platona.

Sem je François Rabelais odložil svoj tekst „Gargantua in Pantagruel“, ki je izhajal več kot trideset let: Sorbona ga je nekaj napačno prečitala, označevalce pa njo. Rabelais, ki je „ustvaril francoske črke“ (Chateaubriand), se je izzikal Sorboni, kar tudi diskurz literarne zgodovine: glede je nevpisljiv in neumestljiv. Literarna zgodovina (tako kot Sourbona) ne zmore brez univerzitetnega diskurza, kjer je po Lacanovi shemi subjekt na mestu produkcije na mestu resnice pa

TELO V DISKURZU FRANCOISA RABELAISE

OB IZDAJI „GARGANTUE IN PANTAGRUEL“ V PREVODU B. MADŽAREVIČA

objekt/razlog želje, sfrtajoči, vagabundski, izgubljeni objekt petit a, tako da se v metonomiji k želji vedno spotaknemo: uvrženi oz. ponudeni so nam označevalci, ki frijlo, strijlo, bolijo, tako da travmatično telo ne zmore brez vpisa v označevalno verigo, v red Simbolnega, v regulirajoči (smrtnostni) dispozitiv označevalca, ki kopulativno (toliko bolj eksekutivno) veže generacije v paradigmatsko strast Kulture. Zato je incidensa in vzgoja jezika tako škandalozna: jezik je kot tak udeležen v redu incestoznega. Pantagruel v imenu Očeta govori Materin jezik: Panurgu je laternščina (lanterne) pomeni v francoščini tudi penis ... „lanterner“ pa čevelati, koitati ... , materinščina; incest v očetomora sta umeščena na binaren, neopoklicljiv način. Pantagruel ob rojstvu ubije mater (rodi se kot velikan – genealogija velikanov pa se zasnavlja tam nekje v slasti Biblike ... pri Noetu), oče pa ga priklene k zibki, da se ne bi „poškodoval“, kajti graciozni pobi je ravno na tem, da spregovori: da vstopi v neobvladljivo pustolovščino igranja z Maternim telesom, kjer v anagramatskih prenestivkah in raztroštvah, alteracijah, palindromih, enigmah, izkuša nasladno rezilo označevalca; vsak urez je natanko na spol. (specifična igra označevalcev se nastavi v registru sanj slovitega vojskovede, ki se ustavi pred močno utrjenim mestom Tir; ponoci sanja o satirih ... Satyri ... sanja Sa Tyros ... kar pomeni tvoj Tir, Tir bo tvoj; simptomatične so Panurgove incestozne sanje o mični gospodinci, ki ga je kot miljenčka crkljala in razvajala, štatala in poljubljala ... ga prevarala ... a ga to spletu ni bolelo... pa tudi zanosila ni z njim ...) Levi-Strauss navaja, da žival ni izbrana za totem samo zato, ker je „dobra za jedalo“, pač pa tudi zato, ker je „dobra za razmišljanje“, saj se za „čutno čalnost“ žival izstavlja neki specifni (strukturalni) odnos (opozicije in korelacije). Po Bahtinu vsa hiperbolizirana pijača in jedala pri Rabelaisu zaznamuje „življeno groteskne telesa“, ki vedno že nastaja, nikoli dokonč(a)no, vedno v gradnji. Med deli, s katerimi prehrana oz. prekoračuje svoje lastne meje, s katerimi se odpira zunanjemu svetu, s katerimi začenja drugo telo, je najpomembnejši falos – bingelj, betič, vha, kavelje, korček kruc, čepček, pimpička, možje vstajač, maminio(sic!) šilo, šiba žokica, nabozec, tiček, mlatič, kembeljček, mali gladeč, bunkež, pumprež, lulček dulček, švrkač žokac, palček migavček, porajkelj, cukat ... Glorifikacija falosa, penisa, se umiri v nebogljem binogljaju, nemočnem strlenju ... Neka ženska predloga: „ko bi si ga vsaj odrežali ... ne da bi me ob tem držali za be-

sedo.“ Odrežite si ga torej nedobesedno, pre-neseno, meta-forično: ne gre za „fičino“, „dobesedno“ kastracijo, temveč za simbolno, a tega ne sprevidijo vsi, zato se zaradi enega „kastrativnega“ udarca v mednožje vzpostavi prava apokaliptična scena, ki se konča sele z instavracijo mesta „telos“; odrežite si ga vendar nedobesedno, saj vendar svoje telo le imate, niste pa sami svoje telo. To je na nek način paradosksni poziv k povzdigniti falosa v označevalce: to seveda ni več fantazma, imaginarna krapa, niti objekt, penis, kloritis ... temveč falos – označevalec („Falos je označevalac same te Aufhebung ...“, tj. povzdignite/razrešite, falični označevalci, označevalci lastnega manka, nadomestni označevalci na mestu označevalca, ki manjka, ki je nemočen, ki je v označevalnem dispozitivu vedno odoten, umanjkan, nemoč; falos simbolizira prav tisto nesimbabilno, nemočni „kopulativni“ označevalci, ki reprezentira Realno manjkajočega označevalca. Rabelaisovi aktjeri nenehno govorijo o spolnosti, vsaka njihova izjava urezuje na spol, vse prši, ženketa, ljubuje, strži v omnenjanju/klicanju spolnosti, in jezik konstitutivno kar ne neha ponavljati spola. Vendar nezvezdno umanjuje označevalce spolne razlike oz. eventualnega seksualnega razmerja.

Zato je prav ta kopulativni akt, seksualni odnos kot tak, v Rabelaisovem tekstu simptomatična in odločilna odstotnost: „hi seksualnega razmerja“. Govorica nam (kot pravi Lacan v seminarju „Encore“) nadošča odstotnost seksualnega razmerja: tekst se strukturira prav okrog nemočnosti seksualnega razmerja, ki ga ni mogoče vpijeti, opredeliti v strukturi, oz simbolizirati. „Vsakdo ponavlja to igro prav zato, ker ni ujeta v neko finalnost. (Verdiglione) Subjekti si nenehno podajajo nemočno vedenje – vedenje o seksualnosti razmerja: zdrkniti skušajo označevalcu za rob in variirati učinkine. Tukaj vsi urezujemo nek dolg, simbolični dolg, kot subjekti razcepljeni z željo, kot govorči subjekti. Ta dolg je irreduktibilen, zato tako glorifikacija dolžnikov oz. odnosa upnik/izposojevalec v Rabelaisovem tekstu; vsi (s)mo upnik/ dolžniki. Če bi ta simbolični dolg izginil (če bi se zacilil razpor med označevalcem in označencem, med izjavljanjem in izjavo), ne bi bilo med „elementi več nobene simbolizacije, alternacije, transmutacije“, kot ugotavlja Rabelais. Zato ni seksualnega razmerja.

Bolj tih in prosojna postane Panurgova zagata, ko se vprašuje: „kako naj do opoldne sproti naklepam vse te kurbe, da ne bo nobena ušla, preden jo po domače ne

prebernam.“ Neprediren ovinek čez Vse je ravno v tem, da jih lahko jemlje le eno-po-eno, pa še tako se mu vedno izmužne tista Ena, nameščena v točki refleksivnega samonanašanja, tista Ena ženska, ki mu je s prepovedjo incesta odtegnjena. Panurg želi žensko, a je že vnaprej jasno, da ga bo varala (kljub temu da opozarja na svoj privilegirani in čudežni falos), saj ženska pripada redu ne-cestega: jemlje jih lahko le eno-po-eno, in še ne, kaj hoče Ženska. Zato v Rabelaisovem tekstu „groteskno telo“ nadaljuje „telo novega kanona“: telo novega kanona je Eno telo, ki govorji zgolj in samo o sebi. Eno telo, zato ker je EmEn – „Y a d'U'n“ – En seksualnega razmerja kot nemočega. Zato nenehna tendenca v dvoletnosti ni nikoli realizirana, ker je že prisoten En: En nemočega, nemočnega. Zanimivo je, da Rabelais v svojem tekstu seksualnosti/telosnosti ni postavil nasproti sramežljivosti, temveč ji je, tako kot kasnejši Bataille, protistavil nek tretji, subtilno, subverziven, ekscentričen člen ... smeh. „Med vsemi živimi bitji je samo človek lasten smeh.“ (Aristotel) Smeh je privilegij človeka, neko avstralsko pleme ga je izbral celo za totem, kot navaja Levi-Strauss: smeh materializira. In telo se prav preko smehljajočega označevalca zopet povezuje s pisanjem (pri pisanih se ne zapravi več, „kot si telo vzame časa“) in čitanjem (zato čitajo telesa v blagor“).

Rabelaisov tekst je moral zato nujno ostati drugo neke Literarne Zgodovine, pa ne kakršnoki drugo, marveč prav Drugo mesto, mesto Resnica Teksta: tisto Drugo, kamor se poslej nastavlja vsi literarni diskurzi.

Barthes je nekoč takole binariziral literarno podjetje: ecrivant je tisti, ki le posreduje neko informacijo (nekateri le preveč očitno insistirajo na tem, da nam Rabelais ponuja le informacijo o svojem času); ecrivant pa je Rabelais s svojo ekscentrično tematizacijo telesa, teksta, pisanih, čitanja ... Literarna Zgodovina bi ga rada zaustavila in kadavrizirala kot lahkonatega humanista, veseljskega optimista, ki je le parodiral, ironiziral, kritiziral, aludiral, še najraje pa bi ga

AACM ALI SKUPINSKA JAZZOVSKA STRAST

AACM ALI SKUPINSKA JAZZOVSKA
STRAST

„Just observe that the AACM came out of
the Chicago ghetto and spread around the
world.“

Muhal Richard Abrams

STRIK
študentski časopis
Trg osvoboditev 1
61000 Ljubljana

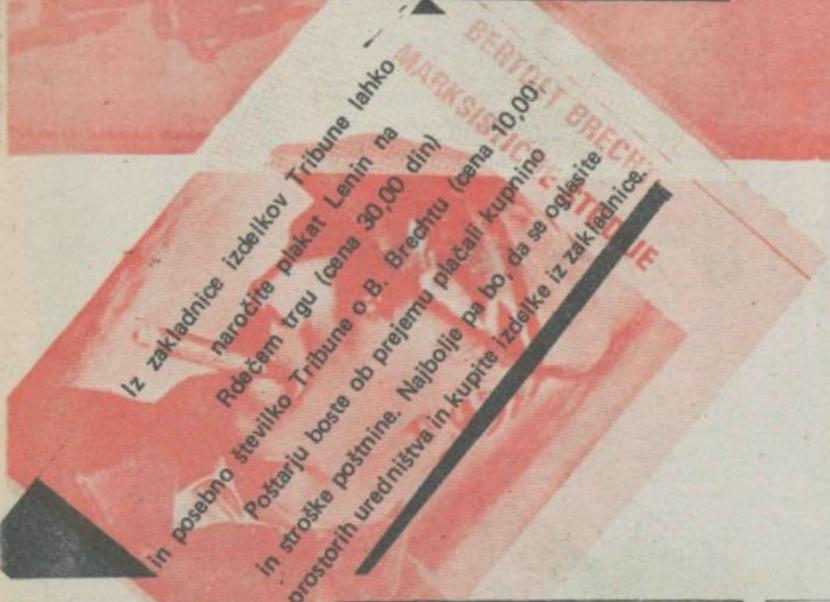
Nepreklicno naročam 1 izvod
(... izvodov) 3Bune na naslov:

Ime in priimek
Naslov

za študente in dijake
za ostale
institucije
bom(bomo) poravnali po prejemu položnice.

.Naročnino:
75 din
100 din
150 din

podpis ali žig

Nepreklicno naročam ... izvodov Komunističnega manifesta v stripu, ki ga želim prejeti na naslov:

Ime in priimek
Naslov

Znesek kupnine (60,00 din) in poštnino (!) bom poravnal po prejemu Komunističnega manifesta.

Datum:

čitljiv podpis ali žig:

